

Europa was een mooie vrouw.
De Europese Veiligheidsstrategie
als teken van de groeiende ambitie van Europa.

Wetenschappelijke verhandeling

aantal woorden: 24800

LIEBRECHT LIERMAN

20044553

MASTERPROEF EU-STUDIES

PROMOTOR: PROF. DR. Jan Orbie

COMMISSARIS: lic. Vicky Reynaert

COMMISSARIS: lic. Olivia Rutazibwa

ACADEMIEJAAR 2008 – 2009

Abstract

Europa was een mooie vrouw. Analyse van de Europese Veiligheidsstrategie.

De Europese Veiligheidsstrategie (EVS) is zes jaar oud en er is al veel over geschreven. De grootste voor- en tegenstanders ontmoeten elkaar in deze masterproef. In december 2008 keurde de Raad een ‘rapport over de implementatie’ goed. Het dateert de analyses van sommige schrijvers. De meeste artikels of boeken over de EVS behandelen de inhoud of de transatlantische band, maar de link met de “state of the world”, de wereld waarin grootmachten zich bevinden vormt de achtergrond voor deze masterproef. Neorealisme, constructivisme en strategische studies worden gebruikt om de onderzoeksvraag vorm te geven: “Welke visie op de concepten ‘veiligheid’ en ‘strategie’ vinden we terug in de EVS? Met andere woorden: welk wereldbeeld of welk politiek-wetenschappelijk paradigma domineert de EVS?”

De EU droomt van een status als grootmacht en dat komt duidelijk naar voor in de EVS. Bovendien: People matter. Robert Cooper schreef de eerste versie van de EVS en zijn visie komt duidelijk naar voor. Veel andere academici zoals Biscop, Bailes en Hill werken op seminars ook mee aan de EVS. De grens tussen wetenschap en beleid is soms vaag. Maar intersubjectiviteit brengt redding.

Uit mijn onderzoek blijkt dat de visie van de EU op veiligheid kort samen te vatten valt: Human Security. De EVS blijkt eerder een doctrine te zijn dan een strategie. De middelen zijn niet duidelijk omschreven, maar dat is niet erg. In de praktijk is de constructivistische EVS met zijn interventionistische ambities uitgegroeid tot een leidraad voor het Buitenlands beleid van de EU.

Inhoudstafel.

Abstract.	3
Dankwoord.	4
Inhoudstafel.	5
1. De mythe van Europa.	6
Inleiding.	
2. Europa speelt op het maagdelijk witte strand.	10
Theorie.	
2.1. Neorealisme versus Constructivisme.	10
2.1.1. Neorealisme.	14
2.1.2. Veiligheidsstudies versus Strategische Studies.	17
2.1.3. Constructivisme.	19
2.2. School van Kopenhagen: A New Framework of Analysis.	23
2.3. Definities van veiligheid.	26
2.4. Definities van strategie.	31
2.5. De onderzoeksvragen.	35
3. Agenor, Europa en Minos.	36
Korte samenvatting van de EVS, vergelijking met voorganger en	
4. Agenor, de vader van Europa.	46
Wie is Robert Cooper en wat denkt hij?	
5. Europa na het vertrek van Zeus.	50
Het empirisch gedeelte.	
5.1. Europa als pubermeisje: de ontstaansgeschiedenis van de EVS.	50
5.2. Is de EVS een strategie?	60
5.3. Wat is de betekenis van ‘veiligheid’ in de EVS?	64
5.4. Schrijver en recensent tegelijk.	74
5.5. ‘The state of the world’: neorealisme vs. constructivisme	78
6. Conclusie.	81
7. Bibliografie.	85
7.1. De basisteksten.	85
7.2. Algemeen.	85
7.3. Artikels.	86
7.4. Boeken.	92
7.5. Officiële documenten.	95
7.6. Pers	97
7.7. Biografische gegevens.	98
7.8. Lessen.	99
8. Bijlagen.	99
8.1. De eerste versie van de EVS. (juni 2003)	100
8.2. De definitieve versie van de EVS. (december 2003)	114
8.3. Het opvolgingsrapport. (december 2008)	129

1. De mythe van Europa.

De inleiding.

In de Griekse mythologie is Europa de moeder van de Minoïsche cultuur, het eerste grote Griekse rijk en de oudste beschaving van ons werelddeel. Europa was een ongelofelijk mooi meisje, dochter van het Fenicisch koningspaar Agenor en Telephassa. Zeus zag haar spelen op het maagdelijk witte strand en werd op slag verliefd. Hij vermomde zich als een witte stier om zijn vrouw Hera te misleiden, ontvoerde Europa en bracht haar naar Kreta. Ze kregen samen drie zonen, waaronder de latere koning Minos. Zeus verliet haar, omdat zijn afwezigheid op Olympus zou opvallen. Europa trouwde met Asterion, die haar zonen adopteerde en ze ontwikkelde zich tot een populaire koningsmoeder.

Volgens mij stelt dit verhaal de relatie met de VS beter voor, dan bijvoorbeeld Kagan's Mars-Venus-relatie¹. Vier elementen maken dit volgens mij een passende metafoor.

The European Dream ... of is het maar een mythe?

Elk handboek over Europese Politiek, meer zelfs, elk artikel over Europese Politiek, geeft suggesties voor verbeteringen. Dat is ook de taak van de Politieke Wetenschappen. Maar de meeste boeken en artikels hebben iets gemeenschappelijk: ze dromen van een Europese grootmacht. Deze stelling bewijzen is niet de bedoeling van deze masterproef. Het is wel een uitgangspunt. Zeker voor de hoofdrolspelers in deze thesis (de mensen van het Secretariaat van de Raad zoals Solana, Cooper, Heusgen, Schmid, ea.) klopt het. Derk Jan Eppink en Britse euorealisten dromen er misschien niet van, de bevolking ligt ook niet echt wakker van 'European Greatness', maar behalve politici zijn ook veel academici aangestoken met het virus van 'The European Dream'.

Tegelijkertijd zijn veel auteurs realistisch, en dan niet in de politiek-wetenschappelijke betekenis van het woord. De Verenigde Staten van Europa komen er waarschijnlijk niet. Maar toch hebben veel artikels, vooral die over Europees Buitenlands Beleid impliciet dat einddoel van een Europese Grootmacht. Niemand denkt dat het voor de nabije toekomst is.

Nu is nochtans het moment: de Koude Oorlog is voorbij, Irak en Afghanistan tonen de beperkingen, of zelfs het maximum van de Amerikaanse macht aan. Bush deed de Amerikaanse status van enige grootmacht geen goed, en Obama lijkt momenteel niet die titel op te eisen. Kunnen we al spreken van een wereld met vier grootmachten, zoals professor

¹ KAGAN, R., Balans van de macht. De kloof tussen Amerika en Europa, Knopf, New York, 2003, 188 p.

Coolsaet beweert? Er is nog geen gevoel in het publieke bewustzijn dat die nieuwe wereldorde er is.

Helga Schmid, hoofd van de policy unit van Solana, ziet 2008 - 2009 als een momentum, en een mogelijkheid voor een Nieuwe Wereldorde van effectief multilateralisme. Ze schreef eind 2008 bij de voorstelling van het rapport over de EVS, (de update die geen nieuwe EVS genoemd mag worden): “2008 was a remarkable, perhaps even pivotal, year in foreign affairs, with financial turbulence on an unprecedented scale, conflict in Georgia, and a historic election in the United States. All these events are impacting on our world in decisive ways. (...) As Javier Solana’s report made clear, shifts in economic and political weight are gathering momentum.”² De Europese Veiligheidsstrategie wordt door Missiroli “a European foreign and security policy doctrine”³ genoemd. Is de EVS de moeder van een gemeenschappelijk buitenlands beleid, het begin van de EU als grootmacht? De moeder van Minos? Of is dat maar een mythe?

People matter.

De Griekse historie van het mooie meisje Europa kent vele personages, net zoals de EVS. Ik ben altijd al gefascineerd geweest door personen. Politici hebben meestal een rechterhand, en die blijken vaak nog interessanter te zijn dan hun frontman. Karl Rove, Pascal Lamy, de kabinetschefs van Belgische politici... Toen professor Remacle aan de ULB begon over Robert Cooper, rechterhand van Blair en zei dat die bijna alleen verantwoordelijk was voor het schrijven van de EVS, kende ik meteen mijn thesisonderwerp.

Daarnaast hoop ik de vage grens tussen de academische en politieke wereld onder de aandacht te brengen tijdens het kijken naar de EVS. Die grens komt terug in deze hele masterproef en niet enkel in het hoofdstuk op het einde. Robert Kagan en Robert Cooper zijn niet de theoretisch sterkst onderbouwde schrijvers, maar de kans dat een staats- en regeringsleider hun boeken of artikels leest of laat samenvatten, is groter dan bevoorbeeld artikels van Ole Waever of zelfs Christopher Hill. Daartegenover staat dan bijvoorbeeld Joseph Nye die zowel in de academische als politieke wereld scoort en zelfs Undersecretary for Defense geweest is. Hoeveel invloed van welke theoretische scholen vinden we terug in de EVS. Wat betekenen die concepten “veiligheid” en “strategie” voor de politici die de

² DE VASCONCELOS, A., (ed.), The European Security Strategy 2003-2008 Building on Common Interests, EU Institute for Security Studies, ISS Report N° 5, p. 5, geraadpleegd op 9 april 2009, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf

³ Missiroli werkte tussen 1998 en 2005 voor het (W/EU) ISS, de strategische denktank gelinkt aan het CFSP-beleid, en sinds 2005 voor het meer onafhankelijke EPC. Quote uit MISSIROLI, A., Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, p. 1 - 2, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

opdracht gaven tot het schrijven van de EVS en het personeel van Solana dat ze effectief schreef?

Europa als vrouw.

Sterke, onafhankelijke vrouwen werden vroeger al scheef bekeken, ze werden afgeschilderd als heksen of als gek bestempeld. Toch kan men in de geschiedenis genoeg vrouwen vinden die -tegen pauselijke veto's en maatschappijstructuren in- hun eigen ding deden. Men gebruikt adjectieven als 'eigenwijs', 'vals', 'listig' en bovenal 'emotioneel' om vrouwen te beschrijven, maar evengoed zijn deze creaturen 'begeerlijk', 'verleidelijk' en 'bezorgd'. Deze adjectieven kan men net zo goed op de Europese Unie toepassen.

Mark Leonard, directeur van de European Council on Foreign Relations, ziet een evolutie in het beleid van de EU "van vrouwelijk naar mannelijk"⁴. Srebrenica ziet hij als een trauma, waarna Blair besloot dat het anders moet. De Europese definitie van vrede werd actief en Kantiaans. Dit sluit aan bij de mening van Biscop dat de Europese Veiligheidsstrategie een bevestiging is van een evolutie sinds midden jaren '90⁵. Evolutie en geen revolutie dus. Europa is zwanger van ambitie, en de EVS is daar een uiting van.

Het instituut EU menselijke trekken geven is geen fout, maar een kenmerk van vele metaforen. Metaforen bevorderen de creativiteit en de inspiratie. De vergelijking met een vrouw dient als leidraad en komt terug in de titels van verschillende delen van deze masterproef.

Methodologisch ga ik als volgt te werk: om tot een onderzoeksvraag te komen, bekijk ik verschillende stukken theorie die ons een inzicht zullen geven in de verschillende politiek-wetenschappelijke paradigma's. Daaruit haal ik concepten die bruikbaar zijn om de EVS te analyseren. De paradigma's zijn ook relevant voor het wereldbeeld van de schrijvers van de EVS. Ik start met het neorealisme. Daaruit zijn de veiligheidsstudies en strategische studies gegroeid. Het constructivisme geeft kritieken op het realisme, en ook hier focus ik weer op veiligheid: de School van Kopenhagen en de Peace Studies krijgen het meeste aandacht. Robert Keohane vindt niet dat de tegenstelling tussen neorealisme en constructivisme het essentiële debat is van vandaag is⁶, maar eerder hoe informatie macht beïnvloedt. Hij vindt niet dat het constructivisme en het realisme in competitie moeten gaan met elkaar, maar elkaar aanvullen. Hij geeft wel toe dat die twee visies de overheersende paradigma's van vandaag zijn, en ze nuttig zijn om concepten vanuit verschillende perspectieven te bekijken.

⁴ LEONARD, M., *Waarom Europa de 21ste eeuw zal domineren*, HarperCollins Publishers, London, 2005, 178p.

⁵ BISCOP, S., *The European Security Strategy*, les op 9 oktober 2008 van het vakk CFSP, UGent

⁶ SCHOUTEN, P., *Theory Talk #9: Robert Keohane on Institutions and the Need for Innovation in the Field*, interviewreeks Theory Talks, 29 mei 2008, p. 1, geraadpleegd op 10 mei 2009, <http://www.theory-talks.org/2008/05/theory-talk-9.html>

De hypothese is dat in de Angelsaksische wereld het realisme dominant is, en constructivisme eerder in continentaal Europa en Scandinavië naar voor komt. Na de paradigma's volgen de concepten veiligheid en strategie. Barry Buzan zorgt voor een analysekader. Aan de hand van deductie worden dus verschillende vragen gesteld. Het empirische gedeelte bestaat uit een korte samenvatting van de EVS, de vergelijking tussen de eerste versie, de definitie en het rapport van eind 2008. Daarna enkele pagina's over Robert Cooper en dan het antwoord op de onderzoeksvragen: welke definitie geeft de EVS aan de woorden "veiligheid" en "strategie" en welk paradigma overheerst?

Europa in relatie met de VS.

De relatie tussen de VS en de EU is niet die van een koppel die elkaar niet verstaat, maar van een almachtige egoïstische God en een vrouw. Het veiligheidsbeleid van de EU gaat zelf zijn eigen weg na de Koude Oorlog. Papa Zeus, de VS, verlaat ons en doet zijn eigen ding.

Intussen heeft de VS al bewezen in Irak geen almachtige God meer te zijn, maar we kunnen (nog) niet spreken van een "effectief multilateralisme" zoals in de EVS wordt gevraagd. De VS hebben nog steeds een unieke, dominante positie in de wereld, hoewel die positie in vraag wordt gesteld. De VS lijkt onder Obama een andere weg in te slaan op zowel binnen- als buitenlands beleid, dan onder George W. Bush Jr. Maar na 120 dagen Obama kunnen we nog niet met zekerheid zeggen wat het nieuwe Amerikaanse wereldbeeld is.

De VS en de EU verstaan elkaar wel, of toch zeker nu opnieuw. Kagan is al gedateerd. Maar we hebben nog steeds verschillende belangen, verschillende instrumenten en verschillende doelstellingen. De vergelijking met de National Security Strategy van de VS is al vaak gemaakt, en ook in deze thesis komt dit aan bod.

Uitleiding.

Alle grote en vele kleine politicologen hebben al iets geschreven over de EVS. Waarom er nog een thesis over schrijven, als er iemand als Professor Biscop in de Universiteitsstraat rondloopt, die zijn carrière er -tot nu toe- heeft rond opgebouwd? Het document is al zes jaar oud, maar toch bemerkte ik een lacune in het onderzoeksveld. Ook Bailes, Hill, Missiroli en anderen zijn bijzonder goed in wijzen op wat er verkeerd is, en het voorstellen van een verbetering, maar alles is altijd zeer pragmatisch, weinig ambitieus, niet ideologisch en zonder duiding op de stromingen of richtingen van bepaalde fracties van politici en/of academici. Bovendien leven de meeste artikels over de EVS enkel in die kleine niche van het CFSP. Ik ga meer uit van een "Coolsaetiaans" wereldbeeld, waarin grootmachten het voor het zeggen hebben en evoluties in hun machtsverhoudingen bestudeerd worden. De EVS is nog niet veel in dat kader geplaatst, en al zeker niet gecombineerd met een analyse van wat de concepten "veiligheid" en "strategie" nu precies inhouden voor die grootmachten.

2. Europa speelt op het maagdelijk witte strand.

Theorie.

2.1. Neorealisme versus Constructivisme.

Onderzoeksvragen worden niet in een vacuüm gemaakt. Het (neo)realisme en het constructivisme zijn gekende theorieën. Obama zei herhaaldelijk in interviews dat hij als student het realisme het meest geloofwaardig vond, en noemt Dean Acheson, George Kennan en Reinholdt Niebuhr als zijn grote voorbeelden⁷. Hij sprak ook al zijn appreciatie uit voor de administratie van Bush Sr. en diens medewerkers Brent Scowcroft, Colin Powell en James Baker, die we toch als realisten kunnen beschouwen.

De grote stromingen in de Internationale Relaties zijn gekend door politici, en zeker door mensen als Cooper, die politicus, academicus, schrijver en lid van de administratie tegelijk is. De eerste deelvragen van de onderzoeksvraag gaan dan ook over die theorieën. Elke politiek-wetenschappelijke stroming definieert zich als een volwaardige school, uniek en niet te vergelijken met anderen. En voor elke school die dat doet, zijn er critici die die eigenheid in vraag stellen. Meestal zijn de meest scherpen van geest diegenen die zich niet in hokjes laten opdelen, en het beste van verschillende theorieën nemen. Toch kan een opdeling van disciplines handig zijn. Eventjes stilstaan bij de historische ontwikkeling en afsplitsing van verschillende politiek-wetenschappelijke takken, leert ons iets over de achterliggende filosofieën, methodes, waarden en focus. Interdisciplinair werken is een kenmerk van kwaliteit, maar de hiernavolgende opdeling lijkt me dus nuttig. Let wel, dit dient als theoretische duiding, niet als methodologie. Want de theorie speelt een rol in het beleid.

McSweeney⁸ is professor International Security in Trinity College, Dublin. Hij is een Peace Studies professor die pleit voor meer sociologie in de Internationale Betrekkingen. In 1999 schreef hij het boek "Security, Identity and Interests. A sociology of international relations", een goed overzicht van wat er allemaal gebeurt binnen de academische wereld met betrekking tot veiligheid. Hij meent dat er twee visies op veiligheid zijn die doorheen de tijd meer of minder domineren. De eerste definieert veiligheid als een positie in het internationale

⁷ in een interview met Fareed Zakaria zei Obama letterlijk: "One of the things that I want to do, if I have the honor of being president, is to try to bring back the kind of foreign policy that characterized the Truman administration with Marshall and Acheson and Kennan". Uit: CNN, Transcript, 28 december 2008, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0812/28/fzgps.01.html> Meer analyse in: ZAKARIA, F., Obama, foreign policy realist, Washington Post, 21 juli 2008, geraadpleegd op 14 mei 2009, http://newsweek.washingtonpost.com/postglobal/fareed_zakaria/2008/07/obama_foreign_policy_realist.html

⁸ McSWEENEY, B., Security, Identity and Interests. A sociology of international relations, 1999, p. 28

netwerk van staten. In die visie wordt er belang gehecht aan samenwerking en interdependentie. Dit komt overeen met een Kantiaans wereldbeeld, wat bij Kagan⁹ Venus is, de EU. Het principe van collectieve veiligheid is hierop gebaseerd. Die visie kunnen we linken met de constructivistische school. De tweede visie focust op nationale veiligheid in een anarchistische, Hobbesiaanse wereld, het overleven van de staat en het uitbreiden van zijn macht. Dit past bij de neorealistische school. Bij Kagan wordt dit Mars, de VS.

McSweeney¹⁰ beschrijft vier periodes in de geschiedenis van veiligheidstheorieën die aantonen dat bovenstaande 2 visies afwisselend domineren in de politieke wetenschappen, maar dat allebei wel een constante onderstroom hebben. De realist Baylis¹¹, specialist strategische studies (zie infra) noemt de toe- en afnemende interesse cyclisch en een reflectie van de internationale agenda.

De eerste periode: van kort na WO I tot midden jaren '50 ontwikkelde zich het concept van collectieve veiligheid. De focus van de wetenschap lag op internationale instellingen, internationaal recht, multilateralisme en ontwapening. Wright, Herz, Wolfers ea. onderzochten de aard, psychologie en economie van oorlog en de gevolgen bij de bevolking. Veiligheidstheorieën waren dan nog een volledig onderdeel van Internationale Relaties.

De tweede periode: ondanks bovenstaande ontwikkelingen, leek veiligheid voor WO II vooral een studieobject voor militairen. Niettemin: « La guerre est trop important pour être laissée aux généraux¹² ». Na WO II¹³ raakten ook burgers en academici betrokken, vooral in de VS. Vooral het bestaan van nucleaire bommen en het potentiële einde van de wereld, wakkerde de interesse aan. Bernard Brodie riep in 1959 in zijn artikel 'Strategy as a science'¹⁴ op tot een meer methodologische en wetenschappelijke opbouw, zonder de link met de militaire wetenschappers te verliezen. In de loop van de daaropvolgende jaren voeren veiligheidsstudies een meer onafhankelijke koers binnen de wereld van de politieke wetenschappen. Brodie moest zelfs zijn oproep bijsturen in de nieuwe druk: hij was "concerned about the astonishing lack of political sense and the ignorance of diplomatic and

⁹ KAGAN, R., Balans van de macht, Knopf, New York, 2003, 188p.

¹⁰ McSWEENEY, B., Security, Identity and Interests. A sociology of international relations, p. 28

¹¹ BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, Oxford University Press, New York, 2007, p. 2

¹² Citaat vaak toegeschreven aan Georges Clémenceau, premier van Frankrijk tussen 1906 en 1909 en 1917 en 1920. Het echte citaat is: "*La guerre! C'est une chose trop grave pour la confier à des militaires*". Bron : http://en.wikiquote.org/wiki/Georges_Clemenceau

¹³ voor een goed overzicht: WALT, S., The renaissance of security studies, International Studies Quarterly, vol. 35, nr. 2, 1991, p. 211

¹⁴ BRODIE, B., Strategy in the Missile Age, Rand Corporation, 1959, 441p., geraadpleegd op 3 juli 2008, http://www.rand.org/pubs/commercial_books/2007/RAND_CB137-1.pdf

military history”¹⁵ en vroeg om minder conceptualisatie naar economische modellen en meer historische methodologieën. Denktanken zoals RAND Corporation waren dicht gelieerd aan het Pentagon. Herman Kahn, Thomas Schelling, Henry Kissinger, Bernard Brodie en Albert Wholstetter zijn de strategie-celebrities van die tijd. De meest dominante onderzoeken vertrokken vaak vanuit een staatscentrisch perspectief, en vooral macht en bedreigingen werden onderzocht. Auteurs die het hadden over internationale veiligheid en veiligheidsregimes kwamen ook wel op, maar konden het academische debat niet overheersen. In het midden van de jaren '60 kwam het behaviorisme sterk op, en dat paste minder in het kraam van veiligheidsstudies. De oorlog in Vietnam deed de populariteit van het thema niet veel goeds. Bovendien gingen veel academici in de privésector werken, van denktanken tot het lezingencircuit. De détente met de Sovjets, zorgde ervoor dat de economie het belangrijkste agendapunt werd.

De derde periode: eind jaren '70 begon de Ford Foundation onderzoek aan de universiteiten weer te sponsoren. Het vakblad *International Security* werd opgericht. Later ook *Survival*, *Journal of Strategic Studies*, ea. De Vietnamoorlog was voorbij en de détente ook. Carter leed onder de gijzeling van Amerikaanse onderdanen in de ambassade in Iran. Zijn opvolger Reagan kwam aan de macht, en die was minder zachtaardig op buitenlands en militair vlak. De VS steunden de contra's in Nicaragua, en vielen Grenada binnen. De Sovjet-Unie zond voor het eerst troepen buiten haar invloedszone door Afghanistan binnen te vallen. Reagan bracht de defensiebudgetten tot ongekende hoogtes om onder meer het Star Wars raketterschild te ontwikkelen. Kortom, veiligheid werd weer een buzzword. Bovendien werden archieven van de jaren '50 geopend, wat het wetenschappelijk onderzoek stimuleerde. Bij de militairen groeide het gevoel dat enkel academici schreven over strategie en hun expertise werd genegeerd, en aan scholen zoals de US Naval Academy werd steeds betere wetenschappelijke kwaliteit ontwikkeld. Interdependentie-theorieën en Internationale Politieke Economie (Gilpin, Nye, Keohane, ea.) werden succesvolle stromingen.

De vierde periode: bij het einde van de Koude Oorlog vreesden de meeste auteurs weer een daling van interesse en budgetten, maar dit gebeurde niet. De Golfoorlog bewees dat conflicten nog steeds voorkwamen in de internationale politiek. McSweeney¹⁶ spreekt over de uitlopers van “the third debate” in de Internationale Politiek in de jaren '80, toen realisten ruzieden met post-positivisten over de filosofie van de mens, het bestaan van waarheid en

¹⁵ Gequote uit BAYLIS, J., (ed.), *Strategy in the contemporary world*, Oxford University Press, New York, 2007, p. 8

¹⁶ McSWEENEY, B., *Security, Identity and Interests. A sociology of international relations*, 1999, p. 30-31

perceptie en de conflicten tussen materiële en subjectieve werelden. De realisten, die als conservatief bestempeld werden, zagen zichzelf in de verdrukking. Bij de theorie over het constructivisme (zie infra), zullen we zien dat er een onderscheid is tussen constructivisten in de jaren '90 en de post-positivisten van de jaren '80. De meeste realisten maakten en maken nog steeds dat verschil niet, ook Baylis niet. De voornaamste kritiek van de realisten was dat de constructivisten teveel aandacht schonken aan niet-militaire veiligheidsissues. Maar net constructivisten als Buzan, Waever, ea. verweten de realisten om alles te securiseren. Maar ondanks de academische strijd waren zowel veiligheids- als strategische studies geïnstitutionaliseerde stromingen, en wouden zowel realisten, constructivisten als geostrategen er hun invloed op uitoefenen.

Werk was er genoeg in de jaren '90. Nieuwe problemen vroegen om meer onderzoek: de rol van binnenlandse politiek in internationale veiligheidsvraagstukken, failed states, de opkomst van regionale instanties, de 2^e pijler van het verdrag van Maastricht, de link tussen economie en veiligheid of energie en veiligheid, securitization, enz. Sinds 9/11 en de war on terror zijn veiligheids- en strategische studies weer voor een tijdje zoet met nieuw materiaal, en hebben de realisten een vernieuwd zelfvertrouwen. Realisten zijn niet hetzelfde als neoconservatieven¹⁷. Maar dat brengt ons te ver van het onderwerp.

Iver Neumann en Ole Waever constateerden in 1997 in "The Future of International Relations"¹⁸ dat de rijzende sterren in de internationale relaties geen "grand theories" meer bewerkten, geen "great debates" meer opwierpen, maar door een serie aan kleinere, individuele onderzoeken tot een enorme fragmentatie in de politieke wetenschappen leiden. Bovendien evolueren academici. Na 20 jaar hebben ze soms niet meer dezelfde ideeën. Het boek koos er dan ook een aantal politicologen uit en gaf een overzicht van hun carrière en onderzoek. Onder hen Robert Keohane, Robert Gilpin, Alexander Wendt en James Der Derian. Dit is een gedurfde en zeer vernieuwende aanpak: de creatie van wetenschappelijke celebrities. De boodschap van Neumann en Waever? Fragmentatie is een blijvend aspect van de politieke wetenschappen, en we moeten er mee leren omgaan.

Weinig academici worden graag in vakjes gestoken. De keuze om deze thesis enkel het neorealisme, constructivisme en de veiligheids- en strategische studies aan bod te laten komen, zorgt ervoor dat nuances wegvallen: het verschil tussen offensief en defensief

¹⁷ interessant artikel om het verschil aan te tonen: MEARSHEIMER, J., Hans Morgenthau and the Iraq war: realism versus neo-conservatism, Open Democracy News Analysis, 2005, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.opendemocracy.net/democracy-americanpower/morgenthau_2522.jsp

¹⁸ NEUMANN, I., and WAEVER, O., The future of international relations, masters in the making, Routledge, London, 1997, p. 1 - 38

realisme. Geostrategie en geopolitiek. Kritische veiligheidsstudies breng ik onder in het constructivisme. Voor de analyse van de EVS, is het echter niet nodig om de theorie nog veel meer onder te verdelen.

2.1.1. Neorealisme.

EU = VS

EVS is niet normatief, het is een reflectie van de huidige geopolitieke werelddynamiek.

Mars

Het neorealisme is gebaseerd op de realistische school, die gekenmerkt wordt door zijn positivistische benadering. Reinholdt Niebuhr, Hans Morgenthau, George Kennan en Henry Kissinger zijn de bekendste realisten, die tussen 1920. Kenneth Waltz, Stephen Walt en John Mearsheimer zijn de bekendste neorealisten. Waltz lanceerde de term in zijn boek van 1979, "Theory of International Politics"¹⁹. Mearsheimer maakt nog onderverdelingen in het neorealisme, zoals offensief en defensief, maar hier verder op in gaan, is niet nodig in deze masterproef. In het realisme werd er gezocht naar wetten, wat niet altijd mogelijk is in de menswetenschappen. Het neorealisme erkent de fouten van het realisme, maar haalt er waardevolle inzichten uit en wil daarmee verder werken: een objectieve analyse van de situatie, benoeming van de problemen, en de oplossing daarvan. De technische en operationele aspecten van veiligheid en het gebruik van macht komen sterk aan bod. Cijfers worden vaak gebruikt (defensiebudget, aantal divisies, aantal bommen, types vliegtuigen, ...). Militaire middelen zijn vaak het uitgangspunt waarmee naar problemen gekeken wordt. De graad van militair ingrijpen hangt af van de intensiteit van het conflict. Ideologieën, waarden en normen komen vaak op de tweede plaats.

Natuurlijk zijn er onderlinge verschillen en gradaties en halen sommige realisten ook standpunten uit andere stromingen. Toch zijn er enkele uitgangspunten die bijna alle realisten gemeenschappelijk hebben: ten eerste hun visie op de menselijke natuur; ten tweede hun visie op macht en anarchie; en ten derde hun visie op internationaal recht en instituties. De meeste realisten zijn pessimistisch over de menselijke natuur. Naar Hobbesiaans model zijn mensen destructief, egoïstisch, competitief en agressief. Mensen kunnen wel vriendelijk en genereus zijn. Ze zijn in staat tot samenwerking. Maar egoïsme, trots en conflict zijn eigen aan de menselijke natuur en niet uit te schakelen. In die zin is het realisme niet normatief: het heeft niet de bedoeling om geweld uit deze wereld te helpen. Gordon Harland zei: "Realism is a

¹⁹ WALTZ, K., Theory of International Politics, McGraw Hill, New York, 1979, 251 p.

clear recognition of the limits of reason in politics: the acceptance of the fact that political realities are power realities and that power must be countered with power; that self-interest is the primary datum in the action of all groups and nations”²⁰. In een anarchistisch systeem is macht de munteenheid dat de wereld doet draaien. Die Hobbesiaanse kenmerken worden doorgetrokken naar het statelijke niveau. De meeste realistische studies vertrekken van een uitgangspunt waar de staat centraal staat. Meestal is het uitgangspunt ook een conflictsituatie. Overleven in een vijandige wereld. Het overleven van de staat of van de onafhankelijkheid van de staat, staat op het spel. Ook het behoud van het territorium is belangrijk. Wie wint (er van uitgaande dat internationale politiek een spel is met winnaars en verliezers) hangt dus niet af van morele of legale elementen, maar van macht. Er is namelijk geen wereldregering of scheidsrechter.

Het meeste hiervan klinkt 19de-eeuws, maar veel auteurs en vakbladen in de VS denken en schrijven met een neorealistische logica. Barry Posen²¹, een neorealist, vat samen en vergelijkt met het oorspronkelijke realisme. Het neorealisme is volgens hem meer analytisch van aard en minder beschrijvend en voorspellend. Het focust op het gedrag van grootmachten in een anarchistische wereldorde. De grootmachten creëren militaire middelen aan de hand van hun eigen grondstoffen en kennis, maar ook door allianties met anderen.

Zoals hierboven bij de typologie van McSweeney al vermeld werd, hebben veel (neo-)realistische schrijvers vanaf de jaren '80 elementen toegevoegd om de terechte kritieken op de school te pareren. Gilpin, Nye en Keohane brachten elementen uit de economie in hun werk. Deze auteurs zijn al moeilijker te categoriseren, en geen realisten te noemen, hoewel ze er wel door beïnvloed zijn. Niettemin bleef het uitgangspunt van rationele actoren met egoïstische belangen grotendeels overeind, evenals de visie dat die actoren met objectieve data werken. Internationale samenwerking blijft een instrument en geen doel, en wordt gebruikt om er zelf beter van te worden. De realisten die toch erkennen dat hun actoren niet altijd rationeel zijn of met objectieve data werken, gaan vaak niet ver genoeg in de analyse van hoe individuele perceptie collectieve perceptie wordt, en hoe staten daar dan mee omgaan.

Een geschiedenis van de geopolitiek en geostrategie, te beginnen bij admiraal Mahan, gevolgd door Mackinder, Hausofer, Spykman enz. zou ons te ver leiden. Samengevat is de geopolitiek een stroming die focust op het bezetten of controleren van gebieden. De Britten heersten over de zeeën. De VS bezette Panama. Duitsland mocht niet te groot worden. Maar

²⁰ BAYLIS, J., (ed.), *Strategy in the contemporary world*, Oxford University Press, New York, 2007, p. 9

²¹ POSEN, B., *ESDP and the structure of world power*, *International Spectator*, 1/2004, pg. 11

ook zijn dergelijke visies nog relevant: De VS won de militaire operatie in Irak door hun superieure luchtmacht²² met slechts 2 divisies aan grondtroepen. Het containment-principe van George Kennan is geïnspireerd door de geopolitiek. Zbigniew Brzezinski²³, nu adviseur van Obama en voormalig National Security Advisor van Carter, schrijft boeken die soms hallucinant over komen, maar waarmee hij wel in bijvoorbeeld de Reader's Digest komt. Hij somt in zijn "Grand Chessboard" cruciale choke points op in de wereld, waar de VS over moeten heersen om Rusland en China te omsingelen: Japan, Zuid-Korea, Afghanistan, Irak, Turkije en Oekraïne met als 2de verdedigingslinie Australië, India en de EU. Het lijkt waanzin, maar hij wordt door Amerikaanse beleidsmakers gehoord.

Deelvraag:
**In hoeverre vinden we de realistische visie op de internationale politiek terug
in de EVS?**

²² CLARK, W., Moderne oorlogen winnen. Een analyse van de Amerikaanse geopolitiek p. 25

²³ BRZEZINSKI, Z., The Grand Chessboard, Basic Books, New York, 1997, 223p.

2.1.2. Veiligheidsstudies en Strategische Studies.

The concept of security is, in itself, a more versatile, penetrating and useful way to approach the Study of International Relations than either power or peace.”

Barry Buzan²⁴

“Everything in strategy is very simple, but that does not mean that everything is very easy”.

Von Clausewitz²⁵

De Internationale Relaties werden lang gedomineerd door het realisme. Veiligheids- en strategische studies vallen dan ook voornamelijk onder die stroming te plaatsen. Aanvankelijk waren vooral militairen bezig met die onderwerpen. In het hoofdstuk hierna komen de constructivistische kritieken hierop: de School van Kopenhagen en de Peace Studies school hebben ook veiligheid als studiedomein, en weigeren het enkel aan de realisten over te laten.

Baylis laat in zijn “Strategy in the contemporary world”²⁶ meer dan twintig vooraanstaande academici aan het woord, vooral Amerikaanse en Britse realisten. Zijn boek probeert elke 5 jaar een overzicht te geven van de huidige debatten van Strategische Studies. De meeste realisten zien Strategische Studies als het onderdeel van Veiligheidsstudies dat focust op militaire macht en middelen. Het militaire aspect van veiligheid dus. Veiligheidsstudies houden meer dan dat in. Die moeten een definitie van veiligheid zoeken. Strategische studies moeten op zichzelf blijven bestaan volgens Baylis en zijn realisten, “omdat anders de kans bestaat dat er geen aandacht meer is voor het militaire aspect van veiligheid.”²⁷ Het onderscheid tussen de twee scholen werd tijdens en vooral na de Koude Oorlog steeds minder duidelijk. Veiligheidsstudies omsingelden al snel de strategische studies, die daarna een specialisatie werden binnen de veiligheidsstudies. Veiligheidsstudies probeerden het concept “veiligheid” te definiëren, theorieën werd opgebouwd, op individueel, samenlevings- en globaal niveau.

Ook constructivisten deden dat. Realisten verwijt(t)en de constructivisten een normatieve/utopische inslag. Constructivisten verweten de realisten dat het staatscentrisme

²⁴ BUZAN, B., *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-Cold War Area*, 2nd ed., New York, Hervester Wheatsheaf, 1991, p. 1

²⁵ BAYLIS, J., (ed.), *Strategy in the contemporary world*, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 6

²⁶ BAYLIS, J., (ed.), *Strategy in the contemporary world*, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 2

²⁷ BAYLIS, J., (ed.), *Strategy in the contemporary world*, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 13

voorbijgestreefd was. Meer zelfs: al het realistische onderzoek naar het militaire was een deel van het probleem van internationale veiligheid. De oorlogszuchtige strategen “were keeping the war alive”²⁸. De Golfoorlog, Joegoslavië en de problemen in Afrika bewezen wel dat veiligheids- en strategische studies geen voorbijgestreefde studiedomeinen waren. 9/11 zorgde voor een nieuwe hype. Amerikaanse universiteiten als Brandeis, Johns Hopkins, Georgetown ea. kregen meer middelen van mecenasen om een nieuwe generatie veiligheidsexperts op te leiden. De discussie als 9/11 nu voor een nieuwe wereldorde zorgde of niet, laten we in het midden, maar het zorgde wel voor heel wat nieuwe input. Realisten eisen weer meer aandacht voor het militaire, constructivisten bekritisieren het staatscentrische beeld van de realisten, en zeggen dat het terrorisme anders moet bekeken worden. En Veiligheids- en Strategische Studies komen weer meer in de picture.

²⁸ BAYLIS, J., (ed.), *Strategy in the contemporary world*, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 2

2.1.3. Constructivisme.

*“Anarchie is wat staten er van maken”*²⁹

Alexander Wendt

EU = uniek.

EVS is normatief, een belangrijk voorbeeld van dat unieke, verschillend van de VS.

Venus

Het constructivisme is volgens Eilstrup-Sangiovanni³⁰ “een paraplu van opvattingen die zich situeren tussen het rationalistische en het reflexieve”. Het constructivisme is beïnvloed door de Critical Theory School en het postmodernisme, maar is niet helemaal hetzelfde. Die drie samen kunnen we onder de noemer postpositivisme steken.³¹ De meeste constructivisten hebben niet die bedoeling om een complete filosofische discussie aan te gaan, zoals hun voorgangers in de jaren '80. Wendt³² maakt een verschil tussen diegenen die het realisme aanpassen en zij die het verwerpen. Onder de waaijer van het constructivisme, kunnen we een onderscheid maken tussen kritische veiligheidsstudies, radicaal-constructivisme, enz. Voor deze masterproef is dat niet nodig. Volgens Eilstrup-Sangiovanni³³ “het constructivisme dus hoe materiële en subjectieve werelden interageren. Bovendien staan constructivisten sceptisch tegenover het positivistische zoeken naar natuurwetten die ze bij veel rationalisten terugvinden.” Constructivisten erkennen dus die materiële wereld, die voor realisten nog meer belang heeft.

Het constructivisme dankt een groot deel van zijn populariteit aan het feit dat de realisten de val van de Berlijnse muur niet konden voorspellen. De voornaamste kritiek van constructivisten op de realisten is dat die de wereld willen bestuderen zoals hij is, in de staat waarin de wereld zich bevindt, en dat dat niet kan want de wereld is een sociale constructie, constant in evolutie op vlak van actoren, ideeën, waarden, normen en instituties³⁴. Het

²⁹ NEUMANN, I. and WAEVER, O., (ed), *The future of international relations*, Routledge, London, 1997, p. 278

³⁰ EILSTRUP-SANGIOVANNI, M., (ed.), *Debates on European Integration. A reader*, Palgrave Macmillan, New York, 2006, p. 394

³¹ COOLSAET, R., (ed.), *Anarchie, orde en dominantie. Inleiding tot de Theorie van de Internationale Betrekkingen*, Academia Press, Gent, 2006, p. 231

³² LANTIS, J., *Strategic culture : from Clausewitz to Constructivism*, Strategic Insights, Volume IV, Issue 10, Oktober 2005, p. 3, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2005/Oct/lantisOct05.asp>

³³ EILSTRUP-SANGIOVANNI, M., (ed.), *Debates on European Integration. A reader*, Palgrave Macmillan, New York, 2006, p. 394

³⁴ DELCOURT, B., *Théories de la sécurité*, PUB, Brussel, 2006, p. 28

constructivisme schenkt veel aandacht aan de identiteit van actoren, aan intersubjectiviteit en aan normatieve structuren.

Alexander Wendt³⁵ probeert het constructivisme te duiden tegenover het realisme. Hij is één van de grote namen in het constructivisme, vooral in de jaren '80 en '90. Er wordt nog steeds veel naar hem teruggegrepen. Wendt evolueerde doorheen zijn academische carrière steeds meer tot criticus van het realisme, maar gebruikte het in het begin wel als uitgangspunt. Hij stelde zich op tegenover de neorealist Kenneth Waltz en focuste daarna steeds meer op de ontwikkeling van het constructivisme. “Anarchie is wat staten er van maken”³⁶, zei hij in 1992. Hij definieert 2 vragen waarvan de antwoorden wijzen op verschillende stromingen in de politieke wetenschappen. De vraag “Is de sociale realiteit bepaald door de materie of het idee?” zorgt voor een onderscheid waarbij de realisten in de categorie materialisten horen en de constructivisten eerder bij de idealisten. Er bestaan wel nog stromingen binnen het post-positivisme die nog meer idealistisch zijn. De tweede vraag die volgens Wendt gesteld moet worden is “Bepaalt de sociale structuur/het sociale systeem de actor of omgekeerd?”. Dat is de discussie tussen holisten en individualisten. De constructivisten zijn holisten, en de realisten zijn dan eerder individualisten.

Dario Battistella³⁷, professor Theorie van de Internationale Relaties in Bordeaux, editor van ‘Etudes Internationales’ en constructivist, geeft zwart-wit-voorbeelden ter verduidelijking: voor materialisten is er voor de VS geen onderscheid in relaties met Canada of met Cuba. Terwijl voor idealisten Canada een trouwe bondgenoot is, met een sterk gelijkaardig normenpatroon. Ook de andere vraag van Wendt illustreert Battistella: Voor individualisten is de relatie tussen de VS en de Sovjet-Unie eigenlijk dezelfde is als die tussen de VS en Rusland, ook al is de Koude Oorlog gedaan en is Rusland niet langer communistisch en nu eerder nationalistisch. Holisten zien die relatie nu als fundamenteel anders. Wendt stelt dat het constructivisme eerder holistisch en idealistisch is, tegenover het realisme. Hij vindt beide nuttig: Het constructivisme is nuttig voor zijn focus op de sociale structuren en vorming van waarden en normen en het realisme voor de internationale politiek en verdediging van belangen. Hierbij gaat Wendt dus ook uit van de staat als voornaamste actor.

³⁵ WENDT, A., *Social theory of international politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, 429p.

³⁶ NEUMANN, I. and WAEVER, O., (ed), *The future of international relations*, Routledge, London, 1997, p. 278

³⁷ BATTISTELLA, D., *Théories des relations internationales*, Paris, Presses de Sciences Po, 2003, p. 276

Peace Studies zijn een stroming binnen het constructivisme, maar focussen zich op strategie en veiligheid. Scandinavische politicologen stichtten de beweging in de jaren '60. Johan Galtung is waarschijnlijk de bekendste. Na WO II kan je het ontstaan van de Peace Studies situeren in een idealistische, liberalere hoek. Ervoor waren er al Quakers die pleitten voor de studie van vrede in plaats van oorlog. 'Liberaal' in de zin van het niet akkoord gaan met de Hobbesiaanse, pessimistische visie op de menselijke natuur en diens neiging naar conflicten. En 'idealistisch': Peace Studies scholars geloven in het kunnen overstijgen van nationaal gevoel, internationale banden, onderwijs als motor tot verandering, en vooral internationale instellingen. De meeste auteurs ijveren voor een politiek van verantwoordelijkheid in plaats van een politiek van macht. De naam Peace Studies wijst erop dat veiligheidsstudies over vrede moeten gaan, en niet over orde (dat het tegenovergestelde van chaos is)³⁸. In 1957 werd the Journal of Conflict Resolution opgericht. Dat werd al snel een ontmoetingsplaats voor de Peace Studies school. Behalve een focus op zoveel mogelijk oorzaken van conflicten, was er ook de theoretische uitdaging om een analytisch kader te creëren en een volwaardige school te worden. Er werd al snel gespecialiseerd in binnenlandse conflicten, sociale conflicten, onderhandelingsmethodes, enz.

Didier Bigo³⁹ zorgt graag voor wat opschudding. Hij legt de link tussen Internationale Relaties, sociologie, binnenlandse en buitenlandse veiligheid. Hij pleit ervoor om al bestaande analytische kaders uit de IR te importeren in veiligheidsstudies. Hij lanceerde in zijn boek uit 1996, *Discours du désordre mondial*, een aanval op het neorealisme. Hij bekritiseert vooral auteurs zoals Huntington en Fukuyama, die wel impact hebben in de massamedia en op politici, maar die hij eerder marginaal noemt in de politiek-wetenschappelijke wereld. Hij is ook van mening dat de critici van bijvoorbeeld Huntington en Fukuyama het zich makkelijk maken door elke keer op dezelfde nagel te kloppen. Eigenlijk beschuldigt hij bijna iedereen van inmenging in de politiek.

Hij vindt het ook onaanvaardbaar dat het discours van zowel realisten als constructivisten als objectief en wetenschappelijk wordt gepresenteerd, terwijl het wel degelijk in een institutionele, politiek en dus subjectieve sfeer moet worden gezien. Daarom wordt hij vaak als radicaal-constructivist omschreven.

Behalve bovenstaande kritieken op het dominante discours en de manier van wetenschappelijke onderzoeken, heeft Bigo ook inhoudelijke kritieken, vooral op de

³⁸ MAC GINTY, R., How did peace become order?, les cahiers de la paix et de la citoyenneté, 1/2006, pg. 25

³⁹ BIGO, D., *Troubler et inquiéter. Le discours du désordre mondial.*, L'Harmattan, Cultures et conflits, Parijs, 1996, <http://www.conflits.org//index872.html>, geraadpleegd op 2 juli 2008

neorealistische school. Hij hekelt het uitgangspunt dat het contract tussen burgers en staat het enige mogelijke kader voor orde is, en dat de veiligheid van burgers enkel gegarandeerd kan worden door de staat. Banden tussen staten worden in deze visie gereduceerd tot strategie en internationale samenwerking is hier geen doel meer. Inherent aan dit discours is dus een hobbesiaans wereldbeeld. De structuren en uitgangspunten van de neorealistische school moeten volgens Bigo dus in vraag gesteld worden.

De Australiër David Campbell⁴⁰ is een constructivist die nog meer out of the box denkt. Hij legt de link tussen visuele representatie van een probleem, en politiek. Daarom studeerde hij fotografie, communicatiewetenschappen en Internationale Politiek. Hij linkt bijvoorbeeld AIDS als veiligheidsprobleem met de media die erover rapporteert. Hij stelt dat een staat een identiteit moet opbouwen, en dat een discours van onveiligheid daarvoor ideaal is. Een nieuwe religie, waarheid, moet opgebouwd worden. Hij geeft als voorbeeld de weigerachtigheid van veel Europese lidstaten ten opzichte van de Turkse toetreding.

In het constructivisme vinden we veel sociologische input terug. Constructivisten gaan er van uit dat veiligheid geen objectief vaststelbare situatie is en dat onveiligheid dus niet te bestrijden is met het uitbreiden of doen inkrimpen van capaciteiten en materiële bronnen van jezelf of andere actoren. Waar de pleitbezorgers van meer sociologie in veiligheidsstudies dus voor pleiten, is voor een goed begrip van de mechanismen die een object (staat, natie, individu) tot een veiligheidsobject maken en hoe sommige problemen (vervuiling, energieafhankelijkheid, immigratie, stedelijk geweld, ...) al dan niet gezien worden als veiligheidsproblemen. Veiligheid is dus een samengaan van discours en reacties op gedeelde betekenissen en instituties.⁴¹

Deelvraag:
Welke elementen van de EVS wijzen
op een constructivistische visie?

⁴⁰ CAMPBELL, D., *Writing security. United States Foreign Policy and the politics of Identity.* Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, p. 1

⁴¹ DELCOURT, B., *Théories de la sécurité*, PUB, Brussel, 2006, p. 28

2.2. School van Kopenhagen: A New Framework for Analysis.

Na de stromingen is het tijd voor de definitie⁴² van 2 essentiële concepten in de Europese Veiligheidsstrategie, namelijk ‘veiligheid’ en ‘strategie’. We beginnen met een framework voor het concept veiligheid. Volgend hoofdstuk gaan we verder met de definities en daarna de definities van strategie.

Barry Buzan⁴³ was in de jaren '80 de eerste die het concept veiligheid op een systematische manier benaderde, en een hele methodologie ontwikkelde. Hij bevindt zich op het scharnierpunt tussen realisme, institutionalisme en constructivisme. Alle scholen zijn aan hem schatplichtig, want hij heeft de definities van veiligheid compleet veranderd. Hij wou hiermee de veiligheidsstudies verder ontwikkelen, als link tussen de Internationale Relaties en traditionele strategische studies. Dit deed hij aan de hand van een theoretisch kader, gebaseerd op een bredere definitie van veiligheid. Hij baseert zich op de werken van John Herz⁴⁴ in de jaren '50 over het veiligheidsdilemma. Simpelweg: De acties van land A om de veiligheid te verhogen, kunnen, zonder die intentie te hebben, ervoor zorgen dat het onveiligheidsgevoel van land B stijgt. Buzan meent dus dat men vooral de interacties tussen landen en hun interdependentie moet besturen. Voor Buzan die nadruk legde op perceptie, werd vooral naar het effect van nationaal veiligheidsbeleid op het internationale niveau gekeken. Maar het nationale beleid heeft ook effecten op het nationale beleid van anderen. Behalve het verticale niveau, zijn er dus ook horizontale gevolgen.

Buzan staat dicht bij het realisme op drie vlakken: De soevereine staat blijft een belangrijk uitgangspunt. De bevolking, en niet individuen, wordt bestudeerd. (Hoewel hij wel het spanningsveld tussen individuele en collectieve veiligheid erkent, kiest hij voor collectieve.) En als laatste punt is ook het internationaal systeem bij Buzan van anarchistische aard. Wat hem anders maakt dan realisten is zijn opdeling tussen staten en hun regimes. De biljartbal van Wolfers, waarbij enkel de interstatelijke betrekkingen telden en de binnenkant van de bal irrelevant was, vindt hij dus fout.⁴⁵ Hij neemt hun macht en interne politiek ook onder de loep. Veiligheid wordt bij hem dus anders gedefinieerd per soort staat (bvb. zwak of sterk),

⁴² Coolsaet merkt terecht op in COOLSAET, R., (ed.), *Anarchie, orde en dominantie. Inleiding tot de Theorie van de Internationale Betrekkingen*, Academia Press, Gent, 2006, p. 5 zijn alle definities in de Internationale Betrekkingen conventies, nooit helemaal waardenvrij en nooit door iedereen aanvaard. Dit geldt natuurlijk ook voor de definities van strategie die nog komen.

⁴³ BUZAN, B., *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-Cold War Area*, 2nd ed., New York, Hervester Wheatsheaf, 1991, 393p.

⁴⁴ HERZ, J., *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*, World Politics, Vol. 2, No. 2, Johns Hopkins University Press, 1950, p. 157-180

⁴⁵ COOLSAET, R., (ed.), *Anarchie, orde en dominantie. Inleiding tot de Theorie van de Internationale Betrekkingen*, Academia Press, Gent, 2006, p. 5

per natie, institutionele systeem en ideologie. Niet enkel het nationale belang telt. Bij definities van veiligheid, moet de doelstelling vermeld worden. Buzan erkent dat er meerdere kunnen zijn. Zoals bij Wendt (zie hiervoor) deelt hij ook de soorten anarchie tussen staten op (volwassen of onvolwassen anarchie: is er nog mogelijkheid om nog samen te werken of niet? Accepteren staten nog internationale regels of niet?). Buzan verwerpt de opsplitsing tussen interne en externe veiligheid, die realisten tot dan wel vaak maakten. Als opvallendste verschil noemt hij de benoeming van bedreigingen een politieke en subjectieve keuze, wat ons meteen naar het constructivisme brengt.

De onderverdeling van veiligheid in categorieën, is geen ongelofelijk moeilijke wetenschap, maar Buzan was blijkbaar de eerste die een grote weerklank kreeg. Hij deelt bedreigingen op in vijf categorieën:

Militaire bedreigingen	Militaire acties gericht tegen het territorium van de staat.
Politieke bedreigingen	Pogingen om de interne stabiliteit en organisatie van een land te beschadigen, bijvoorbeeld propaganda.
Maatschappelijke bedreigingen	Door de religieuze of natie-identiteit van groepen aan te spreken.
Ecologische bedreigingen	Bijvoorbeeld aanvallen op drinkbaar water, vervuiling, enz.
Economische bedreigingen	Bijvoorbeeld embargo's, brutale verhogingen van grondstofprijzen, enz.

Dit heeft hij later nog verder uitgewerkt onder invloed van auteurs zoals Wallerstein en Gilpin, maar voor de analyse van de EVS volstaat dit. De tegenstelling tussen het internationale economische systeem en het politieke intrigeerden hem. Fragmentatie lijkt het internationaal politiek systeem te karakteriseren, tegenover integratie in het economische. Uitbreidingen over de opkomst van het kapitalisme gelinkt met de evolutie van het internationaal politiek systeem zouden ons off-topic brengen.

Midden jaren '90 heeft Buzan ook het concept "regionale veiligheid" ontwikkeld. Tussen de staten en het internationaal systeem, bestaan regionale tussenniveaus. Geografie doet er nog toe, en afstand speelt een belangrijke rol in de perceptie van bedreigingen. Ook bestaat er bij groepen landen een collectief gevoel van (on)veiligheid. Hij bedoelt dus niet enkel regionale instanties, zoals de EU.

Buzan heeft zijn bevindingen in 1991 gebundeld in het boek “People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-Cold War Area”. Ervoor had hij al edities uitgegeven met “people, states and fear” in de titel. In loop van de jaren '90 vormde Buzan samen met gelijkgestemden de zogenaamde ‘School van Kopenhagen’. De academici ontmoetten elkaar in het Kopenhagen Peace Research Institute, vandaar de naam. Andere bekende namen zijn Jef Huysmans, Ole Waever en Jaap De Wilde. Ze leggen de link tussen veiligheid, perceptie, retoriek, regionale veiligheid en sociale gevolgen van veiligheid(sgevoelens). Later werd ook securitization een onderzoeksthema: door ‘speech act’ worden thema’s zoals ecologie en energie een deel van het veiligheidsprobleem. Het boek “Security – A New Framework for Analysis”⁴⁶ uit 1998 van Buzan, Waever en De Wilde is een standaardwerk. Daarin tonen ze aan dat ze zich bewust zijn van de risico’s van hun uitgebreid veiligheidsconcept: Veiligheid kan geïdealiseerd worden, positief overkomen, maar kan nooit helemaal bereikt worden en houdt ook gevaren in. Een te grote focus op veiligheid zorgt ervoor dat regeringen speciale volmachten vragen, rechten en vrijheden van burgers zouden kunnen willen inperken, de dienstplicht herinvoeren, enz. Het veiligheidsthema kan misbruikt worden door populisten of racisten: voor het oproepen van massahysterie, het opzweepen van natie-gevoel, enz. Het recht op privacy wordt door hen ook als belangrijk omschreven. Veiligheid moet in de weegschaal gelegd worden met andere waarden. Veiligheid is een existentieel thema en dat moet in gedachten gehouden worden.

Wat is hiervan nu handig voor de analyse van de EVS? In hun framework delen ze de verschillende analyseniveaus in: internationaal, regionaal, nationaal, subnationaal, maatschappelijk, administratieniveaus, individueel, maar ook internationale organisaties, regionale organisaties, enz. De opdeling van veiligheid is hierboven al beschreven: militair, politiek, maatschappelijk, ecologisch en economisch.

Deelvraag:

**Zijn de twee opdelingen van het concept veiligheid van de school van Kopenhagen
(analyseniveaus en de vijf categorieën van de bedreiging)
te vinden in de EVS?**

⁴⁶ BUZAN, B., (ed.), Security – A New Framework for analysis, Lynne Rienner Publishing, London, 1998, 239 p.

2.3. Definities van veiligheid.

Buzan en de School van Kopenhagen gaven ons een systeem om veiligheid te bestuderen, maar één van zijn criticasters⁴⁷, Baldwin, zegt dat je zonder definitie van veiligheid, dat systeem niet kan/mag gebruiken. Baldwin⁴⁸ is een realist die graag debatteert over de verschillende stromingen binnen de politieke wetenschappen. Buzan is in de loop van de jaren '90 steeds meer opgeschoven naar het constructivisme, maar hij begon wel vanuit het realisme. Baldwin schreef in 1997 een artikel over "The Concept of Security", dat de basis vormde voor veel discussie. Hij accepteert niet zomaar dat veiligheid een betwist concept is en er dus daarom niet verder moet gedefinieerd worden. Een definitie is nodig. Hij geeft veel voorbeelden: Hans Morgenthau definieerde "nationale veiligheid" in 1951 als de integriteit van het nationaal territorium en zijn instituties.⁴⁹ Maar volgens Baldwin is de definitie van Wolfers⁵⁰ uit 1952 de meest juiste: "afwezigheid van bedreiging van waarden". Baldwin zegt dat daarna, dus tussen 1952 en 1997, het concept veiligheid in de politieke wetenschappen genegeerd is. Nonsens natuurlijk: Human security (zie infra) werd ontwikkeld, Buzan werkte rond veiligheid, de School van Kopenhagen daarna ook, we zagen al de Peace Studies, enz. Met de definitie van Wolfers moeten we verderwerken: Veiligheid wordt inderdaad op verschillende niveaus en door verschillende actoren anders gedefinieerd, maar een checklist kan voor vergelijkingen zorgen.

Baldwin stelt volgende vragen: veiligheid voor wie, welke waarden, hoeveel veiligheid, welke bedreigingen, met welke middelen, voor welke prijs, hoe lang? Zo kan je veiligheid dus een waarde geven, en er een politiek doel van maken als een ander. Absolute veiligheid is onmogelijk, dat wist Alexander Hamilton⁵¹ al en Baldwin bevestigt, dus we moeten altijd keuzes maken. Het past in de economische logica: keuzes maken om de allocatie van schaarse middelen te benutten. Hij pleit ook voor een analysekader, maar dat van Buzan vindt hij verkeerd, omdat Buzan geen definitie van veiligheid geeft. Volgens Baldwin onderzoekt

⁴⁷ Buzan en Baldwin waren op 12 oktober 2004 wel 2 van de 725 professoren die veiligheid bestuderen, die een open brief schreven naar Bush. Ze reageerden tegen het volgens hen foute beleid in Irak, de leugens in verband met massavernietigingswapens, de leugens over de link tussen Al Qaida en Irak, etc. Andere bekende politicologen waren Lisa Anderson, Robert Keohane, Stephen Walt, Kenneth Waltz, Andrew Bacevich, Ole Waever, Barry Posen, John Mearsheimer, Arend Lijphart, Stanley Hoffmann, James Der Derian, Michael Cox, Kenneth Campbell, Michael Brown, Robert Art, Robert Putnam, en nog vele anderen. SECURITY SCHOLARS FOR A SENSIBLE FOREIGN POLICY, An Open letter to the American People, 25 oktober 2004, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.realisticforeignpolicy.org/archives/2004/10/security_schola.php

⁴⁸ BALDWIN, D., The concept of security, *Review of International studies*, n. 23, 1997, p. 5 - 26

⁴⁹ MORGENTHAU, H., *Politics amongst Nations: The Struggle for Power and Peace*, Knopf, New York, 1948, p. 29

⁵⁰ WOLFERS, A., "National Security" as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 4, december 1952, p. 484

⁵¹ COOLSAET, R., *De wereld na 11 september*, Academia Press, Gent, 2002, p. 62

Buzan de omstandigheden van veiligheid, maar dat kan niet zonder definitie. Zijn definitie wordt dus “bedreiging van waarden” van Wolfers, gevolgd door het antwoord op volgende vragen: veiligheid voor wie, welke waarden, hoeveel veiligheid, welke bedreigingen, met welke middelen, voor welke prijs, hoe lang? Zo kom je elke keer tot een andere definitie.

Er bestaan ook definities, die ons inzicht geven zonder dat we een hele bewerking moeten doen, zoals bij Buzan en Baldwin. De constructivist McSweeney begint zijn boek “Security, Identity and interests”⁵² met de zinnen “Security is a slippery term. It is employed in a bewildering range of contexts and to multiple purposes by individuals, corporations, governments and academic specialists. It is enlisted to refer to things and people, to means and ends, to external events and innermost feelings.”⁵³ Die paar zinnen zorgen al voor heel wat materiaal: wie definieert veiligheid? Voor wie is de veiligheid? Is het een middel, een doel, of beide? Gaat het om een objectief, waarneembaar begrip of een subjectief gevoel?

Delcourt⁵⁴ (constructiviste van de ULB, achtergrond van internationaal recht, fan van Barry Buzan) stelt: het veiligheidsvraagstuk is gebaseerd op het principe van de organisatie van geweld in de samenleving. Het is een relatief begrip, dat dient als basis en bescherming van waarden zoals macht, vooruitgang, cultuur, tradities, vrije keuze, enz. Negatief gezien: de afwezigheid van onveiligheid en dus angst.

‘Freedom from fear’ is iets wat vaak geciteerd wordt als het over veiligheid gaat. FDR, Franklin Delano Roosevelt, de 32e president van de VS (1933-1945) gaf in zijn State of the Union van 1941 zijn bekende Four Freedoms speech⁵⁵. Hij zag 4 soorten vrijheid die beschermd moesten worden: ‘freedom from fear’ (harde veiligheid), ‘want’ (economische welvaart), ‘expression’ and ‘religion’.

Tegenwoordig worden de vier vrijheden vaak gebruikt in de VN. Het jaarrapport van Secretaris-Generaal Kofi Annan in 2005⁵⁶ was er bijvoorbeeld rond gebaseerd. Veel Amerikaanse presidenten gebruiken het regelmatig in hun speechen. Zoals Coolsaet en Biscop terecht opmerken, zit er een subjectief element in, een element van perceptie⁵⁷.

⁵² MCSWEENEY, B., *Security, Identity and Interests. A sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, 258 p.

⁵³ MCSWEENEY, B., *Security, Identity and Interests. A sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, p. 1

⁵⁴ DELCOURT, B., *Théories de la sécurité*, PUB, Brussels, 2006, p. 2

⁵⁵ ROOSEVELT, F., *The Four Freedoms Speech*, Januari 1941, geraadpleegd op 12 april 2009, <http://otis.rooseveltinstitute.org/publicawareness/fourfreedom>

⁵⁶ UN SECRETARY GENERAL, *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*, 62p., 21 maart 2005, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf?OpenElement>

⁵⁷ BISCOP, S., COOLSAET, R., *The world is the stage – A global security strategy for the European union*, IRRI – KIIB, 2003, p. 3

Die vier vrijheden werden binnen de VN steeds gebruikt als leidraad, en dat leidde uiteindelijk tot een nieuwe definitie van veiligheid: human security.

Vandervelden⁵⁸ legt uit hoe het concept in de jaren '80 verscheen als tegengewicht voor de aandacht op national security. De term is bekender geworden sinds 1994, toen het UNDP haar Human Development Report er rond opbouwde. Ook de EU gebruikt de term steeds meer en meer. De VN definieerde human security aanvankelijk als “veiligheid van chronische bedreigingen als honger, ziekte, onderdrukking en bescherming tegen een plotse en schadelijke verstoring van het dagelijkse leven.” Unesco⁵⁹ geeft 2 versies: een minimale en een maximale. De minimale versie is vrijheid van angst, economische onrechtvaardigheid en discriminatie. Kofi Annan zorgde voor een “maximum human security” of ook wel “positieve human security” genoemd: “als de bescherming van fundamentele vrijheden en de creatie van politieke, economische, sociale, militaire, culturele en milieusystemen die mensen de bouwstenen leveren voor levensonderhoud en waardigheid.”⁶⁰ Volgens Annan, gaat human security dus over mensenrechten, goed bestuur, toegang tot onderwijs en gezondheidszorg en de mogelijkheid voor elk individu om zijn of haar potentieel te ontwikkelen. Definities van human security zijn moeilijk te vinden. Het is een term zoals duurzame ontwikkeling. Vaag, ruim, niet te operationaliseren. Definities bestaan altijd uit een combinatie van de elementen hierboven. Zowel Delcourt⁶¹ als Vandervelden⁶² vinden het tekort aan een eenduidige definitie geen slechte zaak. Het concept van human security is “de lijm die een coalitie van staten, ontwikkelingsorganisaties en NGO's samenhoudt. Elk van hen wil een shift in de aandacht en middelen teweegbrengen van conventionele veiligheidsmateries naar materies die momenteel onder het ontwikkelingsbeleid vallen.”⁶³ Wat we wel kunnen onthouden is een focus op het individu, niet op de staat, en het feit dat veiligheid niet enkel over geweld gaat, maar over de mogelijkheid om een leven uit te bouwen. Dat houdt dus ook economische, ecologische, ... aspecten in.

⁵⁸ VANDERVELDEN, T., Het VN-veiligheidsbeleid en de evolutie van de mondiale veiligheidsconstellatie, tekst van gastcollege ‘Langetermijnontwikkelingen in de wereldpolitiek’, 2007, p. 6

⁵⁹ UNESCO, Promoting Human Security, 2004, p. 22, geraadpleegd op 7 mei 2009, <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001388/138892e.pdf>

⁶⁰ VANDERVELDEN, T., Het VN-veiligheidsbeleid en de evolutie van de mondiale veiligheidsconstellatie, tekst van gastcollege ‘Langetermijnontwikkelingen in de wereldpolitiek’, 2007, p. 6

⁶¹ DELCOURT, B., Théories de la sécurité, PUB, Brussels, 2006, p. 72

⁶² VANDERVELDEN, T., Het VN-veiligheidsbeleid en de evolutie van de mondiale veiligheidsconstellatie, tekst van gastcollege ‘Langetermijnontwikkelingen in de wereldpolitiek’, 2007, p. 7

⁶³ VANDERVELDEN, T., Het VN-veiligheidsbeleid en de evolutie van de mondiale veiligheidsconstellatie, tekst van gastcollege ‘Langetermijnontwikkelingen in de wereldpolitiek’, 2007, p. 6

In september 2004, 9 maand na het publiceren van de EVS, werd ‘A Human Security Doctrine for Europe’⁶⁴ voorgesteld aan Solana. Het moet gelezen worden in combinatie met de EVS. Eén van de doelstellingen van de EVS is om meer coherent en meer capabel te worden. De human security doctrine is de bottom-up-uitwerking daarvan: “Het is bezorgd over hoe de veiligheid van individuele mensen over de hele wereld verhoogd moeten worden. (...) Eigenlijk stelt dit rapport een nieuwe doctrine voor de implementatie van de EVS”⁶⁵. De bedreigingen uit de EVS, waarover later meer, zijn volgens de Human Security Doctrine nog veel meer bedreigingen voor andere werelddelen. Preventief engagement is dan ook gerechtvaardigd. Wat die term inhoudt, is voor de analyse. We onthouden dat human security, hoewel het moeilijk te definiëren valt, een individuele veiligheid, los van de staatsstructuren inhoudt, dat er een minimum en maximum-versie van bestaat, en er binnen de EU grote fans van rondlopen, die het willen toepassen op de EVS.

In december 2004 legde een High-level-Panel for threats, challenges and change haar human security report voor aan Kofi Annan. Dit panel was bijeengeroepen om naar aanleiding van de 60e verjaardag van de VN mee te zorgen voor verandering in de VN. Het rapport is deels een reactie op de EVS. Het kwam een jaar later, en anderhalf jaar na de inval in Irak. In het rapport, genaamd “A more secure world: our shared responsibility”⁶⁶ zijn 6 soorten bedreigingen gegroepeerd: economische en sociale; interstatelijke; binnenlandse conflicten; organised crime; terrorisme en massavernietigingswapens. Verder benadrukte het High-level-panel dat collectieve veiligheid, het beginsel van de VN, niet werkt zonder goed functionerende staten. Het responsibility to protect-principe geeft de VN al meer slagkracht om zich in interne conflicten te mengen. (Dit is ook wat Robert Cooper noodzakelijk vindt, zie infra).

Voorlopige conclusie:

Veiligheid gaat over “de organisatie van geweld in de samenleving”⁶⁷, “de afwezigheid van bedreiging van waarden”⁶⁸, of “de conditie van beschermd zijn; niet blootgesteld zijn aan

⁶⁴ STUDY GROUP ON EUROPE’S SECURITY CAPABILITIES, A Human Security Doctrine for Europe, 15 september 2004, 26p., geraadpleegd op 1 mei 2009, http://ue.eu.int/uedocs/cms_data/docs/pressdata/solana/040915CapBar.pdf

⁶⁵ STUDY GROUP ON EUROPE’S SECURITY CAPABILITIES, A Human Security Doctrine for Europe, 15 september 2004, p. 3, geraadpleegd op 1 mei 2009, http://ue.eu.int/uedocs/cms_data/docs/pressdata/solana/040915CapBar.pdf

⁶⁶ UN SECRETARY GENERAL’S HIGH LEVEL PANEL ON THREATS, CHALLENGES AND CHANGE, A more secure world: our shared responsibility, 2 december 2004, 99p., geraadpleegd op 5 augustus 2008, <http://www.un.org/secureworld/report.pdf>

⁶⁷ DELCOURT, B., Théories de la sécurité, PUB, Brussels, 2006, p. 2

gevaar; een gevoel van veiligheid of vrijheid of afwezigheid van gevaar”⁶⁹. Er bestaat niet één definitie, maar er zijn wel enkel begrippen die in veel definities terugkeren, en waar we dus aandacht voor moeten hebben wanneer we de EVS analyseren. Deze begrippen worden zowel door realisten als constructivisten gebruikt: geweld/bedreiging, gevoel/perceptie, actoren en objecten (daders, slachtoffers, staat, niet-statelijke actor of individu). Bovendien bestaat het concept human security, aandacht voor individuele veiligheid en ontwikkeling, met aandacht voor economische, ecologische, ea. omstandigheden. De EU schaarde zich enkele maanden na de publicatie van de EVS ook expliciet achter deze visie op veiligheid met de Human Security Doctrine for Europe.

Deelvraag:

Welke visie op veiligheid domineert in de EVS?

Voldoet die definitie aan het human security-concept?

⁶⁸ WOLFERS, A., *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1962, p. 67

⁶⁹ BISCOP, S., *The European Security Strategy: Implementing a Distinctive Approach to Security*, *Sécurité & Stratégie*, Paper No. 82, 2004, p. 3

2.4. Wat is een strategie?

*“Strategies are for amateurs. Professionals deal with logistics.”*⁷⁰

Karel Kovanda, Deputy Director General for the CFSP in the Commission

Edward Luttwak is de nutcase die Obama een moslim noemde in de NY Times⁷¹. Behalve een neoconservatief, is hij ook een strategiespecialist en adviseur van het Pentagon. Zijn boek “Strategy: the logic of war and peace” is een verplicht voer voor Amerikaanse Strategic Studies-leerlingen. Daarin zegt hij: “Lacking a good definition, strategy has many meanings. The word is used variously for strategy as a fixed doctrine or merely a plan, to describe actual practice or a body of theories.”⁷²

Tot 1950 was een strategie een puur militaire aangelegenheid. De oorsprong van het woord strategie komt dan ook van het oud-griekse woord voor generaalschap “stratagus”. Von Clausewitz noemde het “het gebruik van middelen in functie van oorlog”⁷³. Zijn volgeling Generaal-velddmaarschalk Von Moltke noemt het “de praktische adaptatie van de middelen waarover een generaal beschikt in functie van oorlog”⁷⁴. Tot in de jaren '60 was er nog die militaire focus: Sir Basil Liddell Hart, een opmerkelijke Britse theoreticus/journalist definieert strategie als “the art of distributing and applying military means to fulfill the ends of policy”⁷⁵. De verschuiving weg van oorlog kwam ook rond die tijd. Hart's definitie van een strategie als doctrine, blijft nog steeds de basis van veel huidige definities: “all the resources of a nation, a band of nations, towards the attainment of the political objectives's sought”⁷⁶. Met andere woorden: alle middelen, dus ook niet-militaire om uiteindelijk politieke doelstellingen te dienen. Jack Snyder bracht in de jaren '70 het psychologische aspect in de discussie. Von Clausewitz had oorlog al “meer dan de nederlaag van de vijand op het

⁷⁰ HALE, J., Assessing the value of security strategy reviews, Security & Defence Agenda Report, 16 februari 2009, p. 15, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.securitydefenceagenda.org/Portals/7/2009/Publications/Report%20security%20strategy%20reviews.pdf>

⁷¹ LUTTWAK, E., President apostate?, NY Times, 12 mei 2008, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.nytimes.com/2008/05/12/opinion/12luttwak.html>

⁷² LUTTWAK, E., Strategy: the logic of war and peace, revised and enlarged edition, Harvard University Press, Cambridge, 2003, p. 2

⁷³ BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 5

⁷⁴ BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 5

⁷⁵ BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 5

⁷⁶ BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 5

slagveld, namelijk de eliminatie van de vijand z'n moraal"⁷⁷ genoemd. Snyder bestudeerde de strategie van de Sovjets en concludeerde "as a result of this socialization process, a set of general beliefs, attitudes, and behavior patterns with regard to nuclear strategy has achieved a state of semi-permanence that places them on the level of 'cultural' rather than mere policy."⁷⁸ Ken Booth vroeg dan ook aandacht voor de nationale cultuur en strategische cultuur. In 1979 schreef hij "Strategy and ethnocentrism"⁷⁹, waarin hij ideologie, identiteitsgevoel en strategie linkte. Bijna constructivistisch dus. Hij noemt zichzelf een utopisch realist.

Recentere definities focussen op een proces: Murray and Grimsly definiëren strategie als "a process, a constant adaptation to the shifting conditions and circumstances in a world where chance, uncertainty and ambiguity dominate"⁸⁰. Tegenwoordig stelt men dat strategie vooral getoetst moet worden aan de realiteit. Brodie zegt "strategic theory is a theory of action"⁸¹. Kissinger beaamt: "the separation of strategy and policy can only be achieved to the detriment of both. It causes military power to become identified with the most absolute power and it tempts diplomacy into an over-concern with finesse"⁸².

Biscop noemt een strategie "a a policy-making tool which, on the basis of the values and interests of the EU, outlines the long-term overall policy objectives to be achieved and the basic categories of instruments to be applied to that end. It serves as a reference framework for day-to-day policy-making in a rapidly evolving and increasingly complex international environment and it guides the definition of the means – i.e. the civilian and military capabilities – that need to be developed."⁸³

Net als voor de definitie van veiligheid, kunnen we ook hier een checklist maken: middelen in functie van doelstellingen. Bijvoorbeeld politiek beleid. Mogelijks een proces. Wordt aangepast aan de realiteit. Ligt ingebed in een cultuur.

⁷⁷ LANTIS, J., Strategic culture : from Clausewitz to Constructivism, Strategic Insights, Volume IV, Issue 10, Oktober 2005, p. 2, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2005/Oct/lantisOct05.asp>

⁷⁸ LANTIS, J., Strategic culture : from Clausewitz to Constructivism, Strategic Insights, Volume IV, Issue 10, Oktober 2005, p. 3, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2005/Oct/lantisOct05.asp>

⁷⁹ BOOTH, K., Strategy and ethnocentrism, Croom Helm, London, 1979, 191 p.

⁸⁰ BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 5

⁸¹ BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 5

⁸² BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, second edition, Oxford University Press, New York, 2007, p. 5

⁸³ BISCOP, S., The European Security Strategy: Implementing a Distinctive Approach to Security, Sécurité & Stratégie, Paper No. 82, 2004, p. 4

Jean Dufourcq⁸⁴ is de bekendste strategie-specialist van Frankrijk. Hij is een voormalige admiraal tijdens de Koude Oorlog, commandant van onderzeeërs en nu gastprofessor aan veel militaire scholen. Hij was tot 2004 ook afgevaardigde voor de Franse regering bij afwisselend de EU en de NAVO. Tijdens zijn lessen aan het NATO Defense College begint hij meestal met de vraag: Hebben we nog wel strategieën nodig in deze tijden van interdependentie, snel veranderende, en steeds meer gefragmenteerde wereld? Helpen strategieën effectief, maken ze de wereld veiliger? Dufourcq argumenteert dat we die vragen niet zomaar kunnen beantwoorden, zonder eerst enkele uitgangspunten te bespreken. Is er nog de vrijheid om een eigen strategie uit te voeren in de huidige wereld? Zijn antwoord is: ja, maar enkel voor de grootmachten. De Amerikaanse inval in Irak is voor hem het bewijs dat grootmachten kunnen doen wat ze willen en er relatief ongestraft uitkomen. Kunnen niet-statelijke actoren zich die vrijheid permitteren? Terroristen blijkbaar wel, maar de vraag is hoeveel strategie daar bij te pas komt, wat hun bedoelingen zijn, en in hoeverre ze slagen in hun bedoelingen. Hebben regionale actoren de vrijheid om hun strategieën uit te voeren in deze wereld? De G8, de WTO, ASEAN en wat ons interesseert, de EU? Zijn antwoord is ja: Dufourcq zegt dat je strategische actie niet kan losmaken van het internationaal recht, maar argumenteert dat de VS wel één van de basisregels van het VN-handvest overtrad, met zijn inval in Irak. En die inval was begin 2002 gepland. Al dan niet als deel van een strategie om democratie te verspreiden in het Midden-Oosten. Dus moet er van uitgegaan worden, dat de VS er bewust voor koos om de VN-regels te overtreden. De VS wordt er wel voor bekritiseerd, maar grootmachten kunnen zich dat permitteren. Voor hem is de bewuste keuze van de VS om de VN-regels te overtreden, een teken dat de wereld in de 21ste eeuw geen gemeenschappelijk einddoel heeft.

Dufourcq meent verder dat de huidige staat van de wereld, met de groeiende kloof tussen arm en rijk en ecologische bedreigingen, onaanvaardbaar is. Daar zijn alle grootmachten het over eens. Maar er is geen gemeenschappelijk utopia. En dus geen gemeenschappelijke strategie. Maar we moeten daar volgens Dufourcq wel naar streven, en dus zijn de NSS en de EVS en andere strategieën net belangrijker dan vroeger. Maar er is een probleem: De strategieën van niet-westerse staten of groeperingen, hebben niet dezelfde Judeo-christelijke filosofie en visie op de geschiedenis. Dus strategieën die onze Westerse waarden (parlementaire democratie, rechtsstaat, vrijemarkteconomie) willen uitdragen, zullen conflicteren met anderen.

⁸⁴ DUFOURCQ, J., Strategies, p. 5-11 in PONSARD, L., (ed.), Security Strategies: NATO, The United States and The European Union, Nato Defense College Occasional Paper nr. 5, Rome, 2005, geraadpleegd op 16 april 2009, http://www.ndc.nato.int/download/publications/op_05.pdf en CV op http://www.ndc.nato.int/download/carb_en.pdf

De volgende vraag is dan: maken de EVS en de NSS het Westen of de hele wereld veiliger? Strategieën worden gemaakt om politieke doelstellingen te bereiken. Dufourcq onderscheidt 3 soorten doelstellingen: het staatsbelang, waarden en verantwoordelijkheden. Maar in een post-moderne, post-westfaalse wereld (zie volgend hoofdstuk over Cooper) moeten we anders denken. Bijvoorbeeld tegen niet-statelijke actoren, zoals terroristische groeperingen. Volgens Dufourcq zijn de EVS en de NSS documenten die de opgang van andere grootmachten willen voorkomen, en dat is jammer. De EU en de VS willen een status-quo, of zelfs een nog dominantere rol voor het Westen.

Deelvraag:

Is de EVS een strategie?

Welke definitie van strategie moeten we daarvoor hanteren?

2.5. De onderzoeksvragen.

In de theorie stelden we 7 deelvragen.

- 1) Welke elementen van de EVS wijzen op een neorealistische visie?
- 2) Welke elementen van de EVS wijzen op een constructivistische visie?
- 3) Zijn de twee opdelingen van het concept veiligheid van de School van Kopenhagen (analyse-niveaus en de vijf categorieën van bedreiging) terug te vinden in de EVS?
- 4) Welke definitie van veiligheid wordt gebruikt in de EVS?
- 5) Voldoet de definitie van veiligheid gebruikt in de EVS aan die van human security?
- 6) Welke definitie van strategie wordt gebruikt in de EVS?
- 7) Is de EVS een strategie?

Die vragen kunnen we samenbrengen tot één overkoepelende vraag:

Welke visie op de concepten veiligheid en strategie vinden we terug in de EVS?

Door welke academische school zijn de politieke schrijvers van de EVS vooral beïnvloedt?

Of in de woorden van Baylis: welk wereldbeeld met bijpassende theoretische school domineerde de internationale agenda in 2003?

En hoe zit het nu, met het rapport van Solana van 2008?

3. Agenor, Europa en Minos. Korte samenvatting van de EVS, vergelijking met de voorganger en opvolger.

Voor we aan de analyse beginnen aan de hand van de onderzoeksvragen, maak ik eerst een korte samenvatting van de inhoud van de EVS en wordt de EVS vergeleken met de eerste versie en zijn opvolger -die er officieel geen is-.⁸⁵ Volgens professor Fernandez Sola⁸⁶, professor aan de universiteit van Zaragoza, is het in de praktijk wel een nieuwe EVS. Ik ben geneigd met hem akkoord te gaan. “Het doet er niet toe welk kleur de kat heeft, als ze maar muizen vangt”⁸⁷. Volgens Fernandez Sola wilden de Britten echter wachten tot het Verdrag van Lissabon goedgekeurd was, en Blair misschien de eerste EU-minister van Buitenlandse Zaken zou worden. Dan kon Blair met de eer van een nieuwe EVS gaan lopen. Begin februari werd de update door verschillende deelnemers aan de ‘Security Strategy Review’⁸⁸ rondetafel-conferentie de grond ingeboord. MEP’s hebben een mening, logisch net voor de verkiezingen: Ana Gomes noemt het “12 pages of self-congratulatory text”⁸⁹. Rob de Wijk, directeur van the Hague Center for Strategic Studies zegt “it’s not the final document that’s important, but the process leading up to it.”⁹⁰ De EVS is in 2003 heel snel gemaakt, top-down, zonder inspraak van Parlement, zelfs niet van COREPER of COPS. Bovendien is de vorige nog goedgekeurd door 15 landen, weliswaar hadden de Centraal- en Oost-Europese toen al zitting als toekomstige leden, maar ze hadden geen stemrecht. Met 27 zou alles veel moeilijker gaan, vooral door Rusland. Op 08-08-08 begon de Georgisch-Russische oorlog, tijdens het schrijven van de update dus. Shapiro⁹¹ ziet dat net als het probleem: als deze keer

⁸⁵ In bijlage zit de volledige EVS, net als de eerste versie en het rapport van eind 2008 dat de opvolging moet voorstellen.

⁸⁶ FERNANDEZ SOLA, N., A New European Security Strategy for 2009?, Real Instituto Elcano, 13 april 2009, geraadpleegd op 13 mei 2009, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Elcano_in/Zonas_in/ARI36-2009

⁸⁷ citaat van Deng Xiaoping, <http://nl.wikiquote.org/wiki/Politiek>

⁸⁸ HALE, J., Assessing the value of security strategy reviews, Security & Defence Agenda Report, 16 februari 2009, 28 p., geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.securitydefenceagenda.org/Portals/7/2009/Publications/Report%20security%20strategy%20Reviews.pdf>

⁸⁹ HALE, J., Assessing the value of security strategy reviews, Security & Defence Agenda Report, 16 februari 2009, p. 14, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.securitydefenceagenda.org/Portals/7/2009/Publications/Report%20security%20strategy%20Reviews.pdf>

⁹⁰ HALE, J., Assessing the value of security strategy reviews, Security & Defence Agenda Report, 16 februari 2009, p. 15, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.securitydefenceagenda.org/Portals/7/2009/Publications/Report%20security%20strategy%20Reviews.pdf>

⁹¹ SHAPIRO, J., A New European Security Strategy?, Brookings Opinion Paper, Brookings Institute, 2 maart 2009, geraadpleegd op 18 mei 2009, http://www.brookings.edu/opinions/2009/spring_europe_shapiro.aspx

alles bottom-up moet gaan, komen we weer uit bij een draak van document, en de EVS was net zo verfrissend, helder en sterk. “De nieuwe kan nooit zo goed zijn als de vorige” meent Tomas Valasek⁹², die op SecurityCommunity.eu in discussie gaat met Biscop. Biscop vindt het een goede zaak dat er eerst een rapport van de toepassing komt, en pas na het Verdrag van Lissabon een nieuwe.

Net als bij de EVS in 2003, werden academici en politici geraadpleegd in 4 seminars. De lijst van deelnemers⁹³ is indrukwekkend: Amato, Bildt, Kouchner, Sikorski, ook veel volk dat werkt voor de Raad, veel van de EUISS, van elke denktank waarin het woord “strategie” in voorkomt en academische kleppers zoals Zielonka, Cooper vanzelfsprekend, onzer eigen Sven Biscop, Missiroli, Silvestri, Bailes, teveel om op te noemen. De uiteindelijke titel van de update in 2008 was “Verslag over de toepassing van van de Europese Veiligheidsstrategie – Veiligheid in een veranderende wereld”⁹⁴. In de engelstalige versie werd toepassing vertaald als ‘Implementation’, dat toont de vraag van de Europese Raad beter aan

Eind 2008 bevestigde de Europese Raad dat de EVS een belangrijk document blijft en dat het geoperationaliseerd moet worden⁹⁵. De update van Solana was dus niet genoeg. De economische crisis was het voornaamste thema van de bijeenkomst afgelopen december en het rapport van Solana werd snel en zonder veel discussie goedgekeurd. Het was vooraf op de lagere niveaus al bijgeschaafd.

Begin 2009 reageerde het Europees Parlement met nog een resolutie. Maar economie en het Verdrag van Lissabon staan bovenaan de agenda in de EU nu, veiligheid en de EVS moeten even wachten. De top van maart 2009⁹⁶ ging traditioneel over economie en ook over de G20.

⁹² VALASEK, T., en BISCOP, S., The European Security Strategy in 2008: Review or Rehearsal?, Debate, SecurityCommunity.eu, 21 januari 2008, geraadpleegd op 18 mei 2009, <http://www.securitycommunity.eu/modules.php?name=News&file=article&sid=31>

⁹³ DE VASCONCELOS, A., (ed.), The European Security Strategy 2003-2008 Building on Common Interests, EU Institute for Security Studies, ISS Report N° 5, p. 56, geraadpleegd op 9 april 2009, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf

⁹⁴ SOLANA, J., Verslag over de toepassing van de Europese Veiligheidsstrategie – Veiligheid in een veranderende wereld, Brussel, 11 december 2008, geraadpleegd op 10 april 2009, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/NL/reports/104633.pdf

⁹⁵ EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, 12 december 2008, geraadpleegd op 15 april 2009, http://europapoort.eerstekamer.nl/cgi-bin/as.cgi/0310000/c/start/file=/9310000/1/j9tvhajcovz8izf_j9vvgbwoimqf9iv/vgbwr4k8ocw2/f=/vi0wmwx6j pz8.pdf

⁹⁶ EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, document 7880/09, Brussel, 19/20 maart 2009, 23p., geraadpleegd op 1 mei 2009, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/106819.pdf

Voor uitgebreide analyses van de inhoud van de definitieve EVS van 2003 en vergelijkingen met de eerste versie zijn Biscop⁹⁷ en Bailes⁹⁸, voormalig hoofd van het Zweedse SIPRI, zeer goed. Hieronder volgt enkel een korte samenvatting en vergelijking. Er zijn honderden politicologen, journalisten en politici, die de EVS geanalyseerd en becommentarieerd hebben. Daarvoor verwijs ik graag naar de bibliografie. De meesten schreven korte artikels. Het boek van Biscop is het meest compleet qua inhoudelijke analyse en ontstaansgeschiedenis. Bailes is heel helder, praktisch en heeft meer aandacht voor de omgeving: de NSS van de VS, het Strategisch concept van de NAVO, etc.

Voor we met de analyse⁹⁹ beginnen; wat ook interessant is, is wat er niet in de EVS staat. Het woord Irak komt er niet in voor, terwijl dat volgens bijna iedereen de directe aanleiding is voor het schrijven van de EVS (zie volgend hoofdstuk). Woorden als Islam, moslim, Allah, God, christen, ed. komen er ook niet in voor. Multipolair, unipolair, unilateraal, balans, enz. ook niet. Multilateralisme wel, het is zelfs één van de oplossingen, meerbepaald “effectief multilateralisme”.

⁹⁷ BISCOP, S., (ed.), *The EU and the European Security Strategy. Forging a global Europe*, Routledge, London, 2008, 194 p.

⁹⁸ BAILES, A., *The European Security Strategy: An Evolutionary History*, SIPRI Policy Paper No. 10, 2005, 80p. Stockholm geraadpleegd op 10 februari 2009,
<http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

⁹⁹ alle quotes hierna komen uit SOLANA, J., *De Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld*, Brussel, 2004, geraadpleegd op 29 november 2007,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/2004/4/29/European%20Security%20Strategy.pdf tenzij anders aangegeven

Het inhoudelijk schema¹⁰⁰ van de eerste versie die op 25 juni aan de Europese Raad werd voorgesteld zag er zo uit:

EERSTE VERSIE

Nieuwe dreigingen in een nieuwe wereld v. veiligheid	Strategische doelstellingen	Beleidsimplicaties
<ul style="list-style-type: none"> - De nieuwe wereld - Nieuwe dreigingen . Terrorisme . Massavernietingswapens . Failed states en georganiseerde misdaad 	<ul style="list-style-type: none"> - Uitbreiden veiligheidszone rond Europa - Versterking van de internationale orde - Tegengaan van bedreigingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Actiever - Coherenter - Beter berekend op taak - Samenwerken met partners

De definitieve versie was een klein beetje veranderd: enkele titels werden vernieuwd. De term internationale orde werd vervangen door effectief multilateralisme. Regionale conflicten kwamen erbij en het aanpakken van bedreigingen werd bovenaan Deel 2 geplaatst.

DEFINITIEVE VERSIE

De veiligheidsomgeving	Strategische doelstellingen	Beleidsimplicaties
<ul style="list-style-type: none"> - Wereldwijde uitdagingen - Voornaamste bedreigingen . Terrorisme . Massavernietingswapens . Regionale conflicten . Failed states . Georganiseerde misdaad 	<ul style="list-style-type: none"> - Aanpakken v. bedreigingen - Veiligheid in eigen omgeving - Effectief multilateralisme 	<ul style="list-style-type: none"> - Actiever - Coherenter - Beter berekend op taak - Samenwerken met partners

UPDATE EIND 2008

Wereldwijde bedreigingen en grote uitdagingen	Opbouw van stabiliteit binnen en buiten Europa	Europa in een veranderende wereld
<ul style="list-style-type: none"> - Massavernietingswapens - Terrorisme+georganiseerde misdaad - Cyberveiligheid - Energiezekerheid - Klimaatverandering 	<ul style="list-style-type: none"> - Verwezenlijkingen - Veiligheid en ontwikkeling - Piraterij - Handvuurwapens, clusterbommen en landmijnen 	<ul style="list-style-type: none"> - Effectiever en capabeler - Sterk nabuurschap - partnerschappen voor effectief multilateralisme

¹⁰⁰ het idee voor een schema en de inhoud van het schema van de definitieve EVS haalde ik bij LINDSTROM, G., Is Venus becoming Mars? In MASALA, C., (ed.), Security Strategies and their Implications for NATO's Strategic Concept, Nato Defense College Occasional Paper nr. 9, Rome, 2005, geraadpleegd op 15 april 2009, http://www.ndc.nato.int/download/publications/op_09.pdf

De structuur van de derde is weeral veranderd. De update begint met een samenvatting van 2 pagina's, gevolgd door 11 pagina's die beschreven zijn in bovenstaand schema.

“Een veiliger Europa in een betere wereld” is de titel van zowel de eerste als de definitieve versie van de EVS. De openingszin “Europa is nog nooit zo welvarend, veilig en vrij geweest” is intussen ook bekend. In de inleiding wordt gezegd dat we in een complexe wereld leven, waar alle landen verbonden zijn met elkaar. De VS en de NAVO worden geëerd. De conflicten van de jaren '90 waren vooral burgeroorlogen en bijgevolg waren de meeste slachtoffers dan ook burgers. In de laatste paragraaf van de inleiding claimt de EU zijn rol in de wereld. “Europa moet bereid zijn haar deel van de verantwoordelijkheid voor de veiligheid in de wereld en voor de totstandbrenging van een betere wereld op zich te nemen.”

Het **eerste deel** van de EVS heeft als titel **“De veiligheidsomgeving: wereldwijde uitdagingen en de belangrijkste bedreigingen”**. In het oorspronkelijke ontwerp¹⁰¹ van Cooper en Solana was de structuur dus nog anders. Na de seminars en opmerkingen van de Raad kozen de schrijvers ervoor om voor het lijstje met bedreigingen een toestand van de wereld te beschrijven. Bovendien kwam er nog regionale conflicten bij als bedreiging. De nadruk moest gelegd worden op het feit dat problemen en bedreigingen wereldwijd zijn en niet enkel Europees. De mondialisering is de laatste 20 jaar versneld. Niet-statelijke actoren spelen een steeds grotere rol. Er zijn 18 miljoen vluchtelingen en 45 miljoen AIDS-doden per jaar. Meer dan de helft van de wereld is arm. Regio's zoals Subsahara-Afrika verarmen. Veiligheid is een voorwaarde voor ontwikkeling. Natuurlijke hulpbronnen zullen opraken. De opwarming van de aarde zal voor waterschaarste, milieuproblemen, onrust en migratiestromen zorgen. Het stuk eindigt met een bezorgdheid over de stijgende energieafhankelijkheid van de EU.

Vijf bedreigingen worden opgesomd als de voornaamste. In dezelfde volgorde als de EVS: ten eerste terrorisme, waarvan “de meest recente golf is gerelateerd aan gewelddadig godsdienstig extremisme”. Terrorisme heeft ingewikkelde oorzaken en “bestaat ook in onze eigen samenleving”. Er wordt dus niet gesproken over moslimterrorisme, en de oorzaken worden erkend. Het eerste deel van de EVS eindigt met de opmerking dat Europa zowel een doelwit als een basis voor terrorisme is. Dit is duidelijk een reactie op de NSS van 2002, die ook wel om anderen gaf: “We will extend the peace by encouraging free and open societies

¹⁰¹ SOLANA, J., Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld, Brussel, 25 juni 2003, 13p., geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/nl/03/st10/st10881nl03.pdf>

on every continent.”¹⁰², maar waar de toon veel unilateraler was: wij, de VS, doen overal ter wereld (...) ipv. de hele wereld lijdt onder, wij hebben het zo slecht niet, we moeten het allemaal samen doen. In de inleiding van de NSS staat wel “We are also guided by the conviction that no nation can build a safer, better world alone.”¹⁰³, maar die toon overheerst niet.

“De verspreiding van massavernietigingswapens is potentieel de belangrijkste bedreiging”. In de update van 2008, is dat ook de eerste in het lijstje. De EU waarschuwt voor nieuwe wapenwedlopen. Zowel biologische, chemische, radiologische als nucleaire wapens worden genoemd. De grootste angst is terroristen met massavernietigingswapens. “Een kleine groep mensen zal dan schade kunnen aanrichten van een omvang die voordien alleen kon worden aangericht door staten en legers.” In 2003 werd enkel Noord-Korea met de vinger gewezen, in 2008 was Iran daar ook bij.

Regionale conflicten zijn bedreiging nummer drie. Kashmir, de Grote Meren en Korea worden bij naam genoemd. De Kaukasus en Israël-Palestina staan hier niet, wel bij de strategische doelstellingen in deel twee van de EVS. De EVS spreekt hier wel over “bevroren conflicten”, dus we kunnen ervan uitgaan dat daarmee de Kaukasus en het Israëlisch-Palestijns conflict bedoeld worden, zeker omdat ze ook in deel twee voorkomen. Regionale conflicten kunnen leiden tot terrorisme, mislukte staten (de 4de bedreiging) of georganiseerde misdaad (de 5de). “Oude problemen die aan de basis liggen van nieuwe moeten opgelost worden”, is dan volgens Remacle¹⁰⁴ toch een verwijzing naar Rusland en Israël.

Drie landen worden mislukte staten genoemd: Afghanistan, Liberia en Somalië. Mislukte staten trekken terroristen en georganiseerde misdaad aan en zijn een bron van regionale onveiligheid.

Georganiseerde misdaad, waaronder drugsmokkel, vrouwenhandel, illegale migratie en wapenhandel worden als voorbeeld gegeven. Georganiseerde misdaad kan banden hebben met terrorisme en terroristen van wapens of inkomsten voorzien. Europa is een doelwit bij uitstek, volgens de EVS. Heroïne uit Afghanistan wordt gelinkt met vrouwenhandel uit de Balkan. Piraterij op zee wordt al in 2003 genoemd.

¹⁰² NATIONAL SECURITY COUNCIL, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002, p. 1, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>

¹⁰³ NATIONAL SECURITY COUNCIL, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002, p. 2, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>

¹⁰⁴ REMACLE, E., L’union européenne dans les relations internationales, PUB, Brussel, 2007, p. 35

Zoals al eerder gemeld, kwamen in 2008 cyberveiligheid, energiezekerheid en klimaatverandering erbij als ontwikkelingen die bedreigingen kunnen inhouden.

In **Deel 2** van de EVS zijn er **drie strategische doelstellingen**. In 2008 werd deel 2 nogal ontgoochelend een lijst verwezenlijkingen in Kosovo, in verband met de ENP, de onderhandelingen met Iran, de strijd tegen piraterij, handvuurwapens, clusterbommen en landmijnen. Het verband wordt ook gelegd tussen veiligheid en ontwikkeling. In 2003 was dat nog een zin, nu een paragraaf.

In 2003 was de eerste doelstelling is “Het aanpakken van de bedreigingen”. Een lijstje verwezenlijkingen van de EU sinds elf september wordt gevolgd door een opmerkelijke passage. Net als in de NSS stelt de EU dat ons traditioneel concept van zelfverdediging verouderd is en “de eerste verdedigingslinie zich vaak buiten onze grenzen bevindt”. Preventie van conflicten en bedreigingen kan niet vroeg genoeg beginnen. Is dit een toenadering tot de “preemptive war” van Bush? De analyses zijn ontelbaar en de meningen nog steeds verdeeld. De paragraaf erna zorgt meestal voor applaus: “Geen enkele nieuwe bedreiging is louter militair; evenmin kan zij alleen met militaire middelen worden aangepakt.” De EU klopt zichzelf op de borst en zegt dat zij “bijzonder goed uitgerust” zijn voor een combinatie van politieke, economische en politionele taken.

“Werk maken van veiligheid in onze eigen omgeving” is strategische doelstelling nummer twee. Geografie blijft belangrijk. De uitbreiding van de EU verhoogt de veiligheid, maar men kan hier zien dat het idee van de ENP al leefde. De VS, Rusland en de NAVO worden uitvoerig bedankt voor de bijdrage tot stabiliteit in de Balkan. De zuidelijke Kaukasus wordt deze wel genoemd als problematische regio. “De oplossing van het Arabisch-Israëliësch conflict is voor Europa een strategische prioriteit.” Een tweestaten-oplossing wordt expliciet gesteund. Het Barcelona-proces moet versterkt worden en een ruimer engagement ten aanzien van de Arabische wereld ook.

De derde strategische doelstelling is de favoriet van veel politici en academic: “een internationale orde gebaseerd op doeltreffend multilateralisme”. De VN is de basis voor de internationale betrekkingen van de EU. De VN versterken is dan ook een prioriteit. De WTO is de tweede instelling die vereerd wordt met een vermelding. De transatlantische relatie is “een van de hoekstenen van het internationale bestel”. “Die is niet alleen in ons eigen bilaterale belang, maar versterkt de internationale gemeenschap in haar geheel. De NAVO is daarvan een belangrijke vertegenwoordiger.” Andere regionale organisaties krijgen ook een eervolle vermelding: de OVSE, de Raad van Europa, de ASEAN, de MERCOSUR en de

Afrikaanse Unie. De EU houdt een pleidooi voor de erkenning van het Internationaal Strafhof. De paragraaf eindigt met een lijst middelen die de EU wil inzetten voor dat multilateralisme. De EU moet zijn middelen gebruiken voor de verspreiding van behoorlijk bestuur, rechtsstaat, mensenrechten, politieke hervormingen, enz. Het handels- en ontwikkelingsbeleid is daarvoor een krachtig instrument. Conditionaliteit wordt expliciet genoemd. Landen “die zichzelf buiten de internationale samenleving plaatsen (...) moeten begrijpen dat daarvoor een prijs moet worden betaald.”

Deel 3 zijn de vier beleidsimplicaties voor Europa. Men zou verwachten dat -zoals in het gemiddelde beleidsplan- na de strategische, de operationele doelstellingen komen. Verder in deze thesis wordt ingegaan op de reden waarom dit niet zo is. Enkele hypothesen: de EVS is snel tot stand gekomen, heeft geen budget, is meer inspirerend bedoeld, enz.

Wat staat er dan wel? In het kort: de EU moet actiever, coherenter en beter berekend zijn op hun taak en moet samenwerken met partners. In 2008 komt ‘coherenter’ er niet meer in voor. ‘Actiever’ worden is natuurlijk de grote kritiek die al jaren over het Europees buitenlands beleid bestaat. Solana, Cooper en de deelnemers aan de seminars die betrokken waren bij de totstandkoming van de EVS willen dit allemaal. In de praktijk beslissen zij niet. De VN wordt nogmaals aangewezen als legitimerende organisatie. ‘Preventieve betrokkenheid’ moet humanitaire noodsituaties voorkomen. Is dit een kritiek op preventieve oorlog? De analyse volgt straks.

‘Beter berekend zijn op zijn taak’ is opdracht nummer twee. Concreet houdt dit volgens de EVS in: meer defensie-uitgaven, ze beter op elkaar afstemmen, flexibelere legers creëren. Civiele opvolging na militair vertrek. Krachtigere diplomatie, gemeenschappelijke dreigingsevaluaties, en tot slot een betere uitwisseling van inlichtingen.

‘Coherentie’ is de derde opdracht. De ESDP-instrumenten zijn er, nu moeten ze op elkaar afgestemd worden, ook met de handels- en ontwikkelings- en milieu-instrumenten. Ook de externe activiteiten van lidstaten moet coherenter worden.

De tekst eindigt met nog eens een eerbetoon aan alle **partners**, als vierde beleidsimplicatie. “Weinig of geen problemen kunnen namelijk alleen opgelost worden.” Het lijstje begint met “De transatlantische relatie is onvervangbaar. Tezamen optredend kunnen de Europese Unie en de Verenigde Staten een ontzagwekkende kracht ten goede in de wereld vormen.” Dan komt opvallend “Wij moeten streven naar een (...) evenwichtig partnerschap met de Verenigde Staten.” Rusland is de volgende partner in de lijst. Dan komen “onze burens in het Midden-Oosten, en onze partners in Afrika, Latijns-Amerika en Azië.” Specifiek wordt er dan

gesproken over een “strategisch partnerschap met Japan, China, Canada en India, alsmede met elk land dat onze doelstellingen en waarden deelt en bereid is deze in zijn optreden te ondersteunen.”

De conclusie telt 6 lijntjes: “In de wereld van vandaag bestaan nieuwe gevaren, maar ook nieuwe mogelijkheden. De Europese Unie beschikt over het potentieel om een belangrijke bijdrage te leveren, zowel bij het aanpakken van de dreigingen als bij het helpen verwezenlijken van de mogelijkheden. Een actieve Europese Unie die berekend is op haar taak zou invloed uitoefenen op wereldschaal. Aldus zou zij bijdragen tot een doeltreffend, multilateraal stelsel dat tot een rechtvaardiger, veiliger en meer verenigde wereld leidt.”

Wat staat er inhoudelijk nu allemaal in de update van eind 2008? Het document begint met een twee pagina’s lange samenvatting¹⁰⁵ van de elf pagina’s erna: “De verantwoordelijkheden van de EU zijn groter dan ooit tevoren. (...) De EU heeft sinds de EVS in 2003 steeds vaker een rol van betekenis gespeeld in conflicten, bijvoorbeeld in Afghanistan en Georgië”. Iran komt veel voor in het document en is een grote (nucleaire) bedreiging. De hele wereld is getroffen door ‘de recente financiële beroering’. “De EU blijft de voornaamste donor van behoeftige landen. Wil zij duurzame stabiliteit bewerkstelligen, dan moet zij langlopende verplichtingen aangaan.” Ook het ESDP en het CFSP worden genoemd en bestoefd. Solana pleit voor een strategische cultuur en steun van de bevolking.

Conflicten kunnen volgens de update enkel opgelost worden door gesprekken met alle belanghebbenden. De grondbeginselen van het VN-handvest blijven de basis voor alles. “Met betrekking tot de soevereiniteit, onafhankelijkheid en territoriale integriteit van staten en het vreedzaam oplossen van geschillen” valt “niet te marchanderen”, staat letterlijk in de Nederlandse vertaling. “Het uiten van bedreigingen of het gebruik van militair geweld om territoriale geschillen te beslechten kan niet, kan nergens worden toegestaan.”

De EU moet “het voortouw nemen bij het herstellen van de multilaterale orde”. “Er biedt zich nu een uitzonderlijke gelegenheid aan om, samen met de Verenigde Staten en onze partners elders in de wereld, het multilateralisme nieuw leven in te blazen. Voor Europa blijft het transatlantische partnerschap, met zijn gedeelde geschiedenis en verantwoordelijkheden, een onvervangbaar fundament. Ten behoeve van een betere

¹⁰⁵ alle quotes op deze pagina komen uit SOLANA, J., Verslag over de toepassing van de Europese Veiligheidsstrategie – Veiligheid in een veranderende wereld, Brussel, 11 december 2008, geraadpleegd op 10 april 2009, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/NL/reports/104633.pdf

gezamenlijke crisisbeheersing moeten de EU en de NAVO hun strategisch partnerschap verdiepen.”

De update eindigt met: “De EU heeft de laatste vijf jaar grote voortgang gemaakt. Zij wordt erkend als een belangrijke facilitator van een betere wereldordering. Ondanks alle prestaties is de EVS nog steeds in opbouw. Volledige benutting van het potentieel vereist nog meer slagkracht, coherentie en actie.”

4. Agenor, de vader van Europa. Wie is Robert Cooper en wat denkt hij?

“Following Clausewitz' dictum, war is an instrument of policy.

In the postmodern world it is a sign of policy failure.

*But while the members of the postmodern world may not represent a danger to one another,
both the modern and pre-modern zones pose threats.”*

Robert Cooper – 2002 ¹⁰⁶

Robert Francis Cooper¹⁰⁷ was een Britse topdiplomaat en is een vertrouweling van Tony Blair. In 2002 ging hij werken als Directeur-Generaal voor externe en politico-militaire zaken in het secretariaat van de Europese Raad. Hij was de nummer 2 van Javier Solana en de voornaamste schrijver van de EVS, volgens Remacle, Zielonka, Hill, en anderen¹⁰⁸. Hij heeft dit natuurlijk niet alleen gedaan, maar de meeste politicologen beschouwen het als zijn werk, en herkennen zijn artikels en boeken erin. Bij het schrijven waren ook Dr. Christoph Heusgen, toenmalig hoofd van de politieke cel van het secretariaat van de Europese Raad, was nauw betrokken¹⁰⁹. In 2005 ging Heusgen voor Angela Merkel werken. Hij is nu haar belangrijkste adviseur op vlak van Buitenlandse Zaken en Veiligheid.

Solana corrigeerde natuurlijk zelf ook de tekst, net als zijn adjunct Pierre de Boissieu. Nadat het document op 25 juni 2003 voor de eerste keer langs de Europese Raad gepasseerd was, werden drie seminaries georganiseerd en kregen veel academici en politici de kans om opmerkingen te geven. Maar de “main draft”¹¹⁰ zoals Hill het noemt, was dus van Cooper.

¹⁰⁶ COOPER, R., Why we still need empires, The Guardian, 7 april 2002, 3p., geraadpleegd op 10 maart 2009, http://observer.guardian.co.uk/worldview/story/0,11581,680117,00.html#article_continue

¹⁰⁷ COOPER, R., CV, Europees Parlement, geraadpleegd op 11 mei 2008,

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/cvcooper_/cvcooper_en.pdf

¹⁰⁸ REMACLE, E., L'union européenne dans les relations internationales, PUB, Brussel, 2007, p. 39, ZIELONKA, J., Europe as an empire, gastles voor het vak European Enlargement and Neighbourhood Policy, UGent, 30 oktober 2008 en HILL, C., Britain and the European Security Strategy, Fonet Working paper 6, p. 1, geraadpleegd op 8 mei 2009,

<http://www.fonet.info/documents/Working%20Paper%20no%206.pdf>

¹⁰⁹ OVERHAUS, M., (ed.), The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action?, German Foreign Policy in Dialogue, Newsletter – Issue 14, Trier, Germany, 2004, 44p.,

<http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue14.pdf>, geraadpleegd op 10 maart 2009

¹¹⁰ HILL, C., Britain and the European Security Strategy, Fonet Working paper 6, p. 1, geraadpleegd op 8 mei 2009, <http://www.fonet.info/documents/Working%20Paper%20no%206.pdf>

Vrede vzw noemde Cooper een neoconservatief¹¹¹ naar aanleiding van een ophefmakend opiniestuk dat hij in 2002 schreef, getiteld “Why we still need empires.”¹¹² Een neoconservatief is hij zeker niet. Hij gelooft in de Derde Weg van Giddens en in de UK wordt hij een “new liberal imperialist”¹¹³ genoemd.

Wie is die Robert Cooper nu? Cooper is geboren in Essex in 1947, heeft school gelopen in Kenya, Oxford en de University of Pennsylvania en begon in 1970 te werken als diplomaat. Hij werkte in verschillende Britse ambassades (Bonn, Tokyo) en steeg in de hiërarchie tot hoofd van de Policy Planning Staff van Buitenlandse Zaken. In 1993 begon hij te werken voor Tony Blair, even als attaché bij de Bank of England en later als Deputy Secretary for Defence and Overseas Affairs. Na de oorlog tegen de Taliban was hij de UK’s Special Representative in Afghanistan tot midden 2002. Toen stapte hij over naar Solana, waar in het Secretariaat van de Europese Raad de Directeur-Generaal is van de dienst Buitenlandse en Politico-Militaire Zaken¹¹⁴. Dit is de hoogste ambtenaren-functie in het Secretariaat. Hij hangt niet af van Solana zoals zijn kabinetards Heusgen en nu Schmid.

Cooper schreef al enkele boeken, waaronder *the Post-Modern State and the World Order* (2000) en *The breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century*¹¹⁵ (2003). Vooral dat laatste boek is interessant. Het is een verzameling van teksten en opinies dat hij in de loop van de jaren schreef, samengevat in een afgewerkt geheel. Het is een visie op de toestand van de wereld, de relatie tussen VS en EU en een framework voor de toekomst. Van iemand die werkte voor een Labour-premier en nu voor de (voormalige) socialist Solana, verwacht men niet die interventionistisch visie.

Het wereldbeeld, de utopie en de oplossingen van Cooper zijn bepalend voor wat er in de EVS staat. Zijn wereldbeeld wordt snel duidelijk: “De wereld is gevaarlijk en hij zal nog gevaarlijker worden. Het tweekoppige monster van terrorisme en massavernietigingswapens stelt ons voor een radicaal gewijzigde veiligheidsproblematiek. Conflicten zullen grotere verliezen brengen dan ooit tevoren. Het is van wezenlijk belang dat we nu beginnen zoeken

¹¹¹ VREDE VZW, persbericht: EVS in handen van Europese Neocon, http://www.vrede.be/standpunten_view.php?id=136, geraadpleegd op 10 maart 2009

¹¹² COOPER, R., Why we still need empires, *The Observer*, 7 april 2002, http://observer.guardian.co.uk/worldview/story/0,11581,680117,00.html#article_continue, geraadpleegd op 10 maart 2009

¹¹³ HILL, C., Britain and the European Security Strategy, Fonet Working paper 6, p. 1, geraadpleegd op 8 mei 2009, <http://www.fonet.info/documents/Working%20Paper%20no%206.pdf>

¹¹⁴ EU Who is Who, geraadpleegd op 10 mei 2009, <http://europa.eu/whoiswho/public/index.cfm?fuseaction=idea.hierarchy&nodeID=7434&lang=nl>

¹¹⁵ gelezen in het Nederlands: COOPER, R., *Oorlog en vrede in de 21ste eeuw. Europa en de nieuwe wereldorde*, Atlantic Books, Great Britain, 2003, 223p.

naar politieke oplossingen voor onze problemen en die van anderen”¹¹⁶. De retoriek van 2003 van de VS en de UK zit dus ook in zijn boek. In de eerste versie van de EVS, die grotendeels van zijn hand was, kwamen die 2 bedreigingen ook sterker naar voor dan de andere. Het grote verschil met de Amerikanen is zijn achterliggende visie: Cooper gaat uit van een wereldorde in 3 tijdperken. Stukken van Afrika en Azië leven nog in de premoderne tijd, waar alles draait om chaos vs. orde. Failed states zijn een voorbeeld van mislukking. De VS, Azië en Latijns-Amerika leven in de moderne tijd, waarin ofwel machtsevenwicht ofwel hegemonie de orde bepalen. Europa leeft in een postmoderne tijd, waarin natiestaten niet langer relevant zijn. Die mix van tijdperken zorgt ervoor dat we volgens hem niet kunnen spreken van een nieuwe wereldorde of wanorde. “Voor een in drieën gedeelde wereld zijn een driedelig veiligheidsbeleid en driedelig denken nodig”¹¹⁷. Die zin is cruciaal en het idee erachter komt terug in de EVS: hoewel we een utopische, superieure, vredevolle groep van landen zijn, leven we in een wereld waar sommige statelijke en niet-statale actoren agressief ingesteld zijn en onze veiligheid bedreigen. Daarom moeten de EU ingrijpen.

Die 3 werelden zijn onderling verbonden, dat is onvermijdelijk, maar dat is ook een goede zaak. Cooper bekritiseert de VS voor hun unilaterale aanpak

Wat zijn, behalve een andere manier van denken, nu zijn oplossingen? Anarchie en technologie, respectievelijk kenmerken van de premoderne en moderne tijd zouden, in combinatie met de restjes nationalisme en religieus fanatisme uit de voorgaande eeuwen “de wereld kunnen vernietigen”¹¹⁸. In het engels lijkt die zin verdacht veel op een titel uit de NSS van 2002. Vervang anarchie door radicalisme en je bent er: “The gravest danger to freedom lies at the crossroads of radicalism and technology”.¹¹⁹ Cooper ziet de verspreiding van terrorisme en massavernietigingswapens als het bewijs dat staten geen greep meer hebben op de wereld. Er moet direct actie tegen ondernomen worden, maar ook de achterliggend oorzaken (armoede, slecht bestuur, falende staten) moeten weggewerkt worden. Die achterliggende oorzaken komen duidelijk aan bod in de EVS, nog meer in de 2de versie (die minder van Cooper is dus).

¹¹⁶ COOPER, R., Oorlog en vrede in de 21ste eeuw. Europa en de nieuwe wereldorde, Atlantic Books, Great Britain, 2003, p. 109

¹¹⁷ COOPER, R., Oorlog en vrede in de 21ste eeuw. Europa en de nieuwe wereldorde, Atlantic Books, Great Britain, 2003, p. 77

¹¹⁸ COOPER, R., Oorlog en vrede in de 21ste eeuw. Europa en de nieuwe wereldorde, Atlantic Books, Great Britain, 2003, p. 9

¹¹⁹ NATIONAL SECURITY COUNCIL, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002, p. 17, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>

Volgens Cooper wordt de wereld vandaag bepaald door Amerikaanse militaire dominantie. Hun National Security Strategy van 2002 vermeldt expliciet machtsevenwicht als doelstelling: “We do not use our strength to press for unilateral advantage. We seek instead to create a balance of power”¹²⁰. Cooper vindt machtsevenwicht achterhaald nu de Koude Oorlog voorbij is. Een bewijs daarvan is voor hem het relatief verminderde leiderschap van de VS. Het is logisch dat het einde van een wereldorde (Koude Oorlog) ervoor zorgt dat leiders zoals Bush senior¹²¹ een nieuwe willen afkondigen, maar dat was volgens Cooper te vroeg. Hij ziet een mogelijke transformatie: het einde van wereldrijken, zelfs het einde van de natiestaat. Toch komt de chaos uit andere tijden dat postmodern systeem binnen. En ook binnen de postmoderne wereld bestaan nog andere zones. “Europa kan de naderende chaos vanuit de Balkan en Noord-Afrika misschien nog tot staan brengen, maar de chaos in zijn eigen voorsteden en verloederende industriesteden zal zich waarschijnlijk moeilijker laten beteugelen”.¹²²

Een aantal zaken in de EVS en in Cooper’s boek lijken hard op elkaar. Niet enkel de ideeën, ook de structuur, en zelfs de voorbeelden in de inleiding. In beide inleidingen staat het voorbeeld van de Aum Shinrikyo-sekte die probeerde miltvuur en later sarin-gas te verspreiden in Tokyo. Niet bepaald het voorbeeld van succesvol terrorisme en bovendien een gebeurtenis die bijna 10 jaar voor de publicatie van de EVS plaatsvond. Het dient om aan te tonen dat een kleine groep mensen genoeg is voor een aanslag. “Grootschalige agressie tegen een lidstaat is nu onwaarschijnlijk. Daarentegen heeft Europa te maken met nieuwe, meer uiteenlopende, minder zichtbare en minder voorspelbare dreigingen.”¹²³

Als tussenconclusie kan men stellen dat de visie van Robert Cooper duidelijk terugkomt in de EVS. Ook al is de tweede versie minder van zijn hand, zijn invloed blijft groot. Het is zoals een voorstel van de Commissie dat door het Parlement is gegaan: er wordt geamendeerd, dingen worden uitvergroot of weggelaten, maar er wordt weinig out of the box gedacht en uiteindelijk blijft zo’n 80% van het eerste voorstel staan.

¹²⁰ NATIONAL SECURITY COUNCIL, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002, p. 3, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://georgewebush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>

¹²¹ Bush gaf al een speech op 11 september met die woorden ‘New World Order’, wat soms voor conspiracy theories zorgt. BUSH, G., Third State of The Union Adress, 29 januari 1991, geraadpleegd op 13 december 2008, http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2656&year=1991&month=01

¹²² COOPER, R., Oorlog en vrede in de 21ste eeuw. Europa en de nieuwe wereldorde, Atlantic Books, Great Britain, 2003, p. 10

¹²³ SOLANA, J., De Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld, Brussel, 2004, 15 p., geraadpleegd op 29 november 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/2004/4/29/European%20Security%20Strategy.pdf

5. Europa na het vertrek van Zeus. Het empirisch gedeelte.

5.1. Europa als pubermeisje. De ontstaansgeschiedenis van de EVS.

Vanwaar komt het idee om een EVS te schrijven? Waarom was dit nodig? Wie nam uiteindelijk het voortouw? Wie pleitte er al langer voor en wat was dan de concrete aanleiding?

Alle auteurs (Bailes¹²⁴, Biscop¹²⁵, Toje¹²⁶, Hill¹²⁷, Lindstrom¹²⁸, Zielonka¹²⁹, etc.) zijn het erover eens dat de Amerikaanse inval in Irak en de Amerikaanse unilaterale visie van de eerste George W. Bush-jaren, de onmiddellijke aanleiding was tot het schrijven van de EVS. Dr. Christoph Heusgen, het toenmalige hoofd van de policy unit van Solana noemde het ook “the trigger”¹³⁰. Ook politici maakten de link, in het Belgische parlement¹³¹. Maar er is een verschil tussen aanleiding, reden en noodzaak. En vanzelfsprekend heeft elke lidstaat een andere motivatie, en is een samenvatting altijd een beetje interpretatie. In dit hoofdstuk laat ik 3 opvallende visies aan het woord, ondersteund door materiaal uit nog andere bronnen,

¹²⁴ BAILES, A., *The European Security Strategy: An Evolutionary History*, SIPRI Policy Paper No. 10, Stockholm, 2005, p. 7, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

¹²⁵ BISCOP, S., (ed.), *The EU and the European Security Strategy. Forging a global Europe*, Routledge, London, 2008, p. 5

¹²⁶ TOJE, A., *The 2003 European Union Security Strategy: A Critical Appraisal*, *European Foreign Affairs Review* 10, 2005, p. 117

¹²⁷ HILL, C., *The European Security Strategy Reconsidered*, p. in FRANCK, C. en DUCHENNE, G., *L'action externe de l'Union Européenne. Rôle global, dimensions matérielles, aspects juridiques, valeurs*, Bruylant Academia, Louvain-la-neuve, 2008, p. 125

¹²⁸ LINDSTROM, G., *The European Security Strategy: Is Venus becoming Mars?* In: MASALA, C., (ed.), *Security Strategies and their Implications for NATO's Strategic Concept*, Nato Defense College Occasional Paper nr. 9, Rome, 2005, p. 27, geraadpleegd op 15 april 2009, http://www.ndc.nato.int/download/publications/op_09.pdf

¹²⁹ ZIELONKA, J., *Europe as an empire, guests voor het vak European Enlargement and Neighbourhood Policy*, UGent, 30 oktober 2008

¹³⁰ OVERHAUS, M., (ed.), *The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action?*, *German Foreign Policy in Dialogue, Newsletter – Issue 14*, Trier, Germany, 2004, p. 29, geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue14.pdf>

¹³¹ BELGISCHE KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS, *Jaarverslag 2003 over de werkzaamheden van de Europese Unie*, DOC 51 1391/001, 2004, geraadpleegd op 10 mei 2009, <http://www.dekamer.be/doc/flwb/pdf/51/1391/51k1391001.pdf>

waaronder het interview van Overhaus met Dr. Heusgen¹³², en de zeer overzichtelijke “evolutionary history” van Bailes¹³³.

Drie opvallende visies dus: Als eerste: Sven Biscop, de expert als het over de EVS gaat, vindt de EVS een ambitieuze, allesomvattende agenda, waarmee de EU de ambitie toont om een grote rol te spelen in een multilaterale wereld.¹³⁴

Daarnaast Christopher Hill, die stelde begin 2008 dat de EVS een belangrijk document is dat in de toekomst een veelvertellende bron voor historici zal zijn. Volgens hem staan we nu wel voor een tweespalt: er is nu nog steeds een beleidspotentieel voor de EVS. Als er een update en een operationalisering komt, zal het misschien niet roemloos ten onder zal gaan, zoals bijvoorbeeld de Declaration of the European Identity of de Stuttgart Declaration¹³⁵. De vraag is dan als het rapport van Solana van december 2008 wel die update is en aan Hill's voorwaarden voldoet. In het vorige hoofdstuk lazen we al dat het officieel geen update is, maar een verklaring¹³⁶.

Ten derde Asle Toje, hoofdredacteur van het Oxford Journal on Good Governance. Hij noemt de EVS een “recipe for masterly inactivity”¹³⁷: vaag, op te korte tijd geschreven, met de verkeerde aanleiding en niet te implementeren. Biscop gaat niet akkoord met Toje¹³⁸. De EVS is volgens hem een “holistische buitenlands-beleid-strategie”. De EVS dient niet om te implementeren, maar om te inspireren. En de feiten hebben Toje's ongelijk al bewezen, namelijk op de Europese Raad van eind 2007.

¹³² OVERHAUS, M., (ed.), *The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action?*, German Foreign Policy in Dialogue, Newsletter – Issue 14, Trier, Germany, 2004, p. 29 - 31, geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue14.pdf>

¹³³ BAILES, A., *The European Security Strategy: An Evolutionary History*, SIPRI Policy Paper No. 10, Stockholm, 2005, 80 p., geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

¹³⁴ BISCOP, S., (ed.), *The EU and the European Security Strategy. Forging a global Europe*, Routledge, London, 2008, p. 1

¹³⁵ HILL, C., *The European Security Strategy Reconsidered*, p. in FRANCK, C. en DUCHENNE, G., *L'action externe de l'Union Européenne. Rôle global, dimensions matérielles, aspects juridiques*, valeurs, Bruylant Academia, Louvain-la-neuve, 2008, p. 125

¹³⁶ EUROPESE RAAD, *Conclusies van het voorzitterschap*, Brussel, 14 december 2007, p. 25, geraadpleegd op 1 mei 2009, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/97679.pdf

¹³⁷ TOJE, A., *The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal*, *European Foreign Affairs Review* 10, 2005, p. 132

¹³⁸ BISCOP, S., *The European Security Strategy*, les op 9 oktober 2008 van het vakk CFSP, UGent

Eerdere visies op de EVS, van Duke¹³⁹, Berenskoetter¹⁴⁰ en anderen zijn eerder een vergelijking met de National Security Strategy of the USA, of te kort na het verschijnen ervan geschreven. Auteurs zoals Kagan en Posen¹⁴¹ zijn dan weer te eenzijdig realistisch en verkondigen enkel hun boodschap, zonder echt diep te gaan.

Het schrijven van de geschiedenis is ook interpretatie. Biscop en Bailes hebben verschillende meningen over het ontstaan van de EVS. Wat was de aanloop naar de Europese Veiligheidsstrategie? Bailes noemt de oprichting van de EU op zich al een strategie, en een bewijs van het feit dat planning, toewijzen van middelen aan doelstellingen en dergelijke inherent aanwezig zijn binnen de EU¹⁴². Volgens Biscop¹⁴³ komt de EVS voort uit de nood om de civiele en militaire capaciteiten van de lidstaten te coördineren en verder uit te bouwen. De capaciteiten werden dus wel uitgebouwd, of waren aanwezig. Daarmee worden dan de capaciteiten van de lidstaten bedoeld, geen eigen EU-capaciteiten. De vraag naar civiele en militaire coördinatie bestaat al langer, maar sinds het mislukken van de EDC in 1954, werd er weinig mee gedaan. Consensus over de uitbouw van militaire samenwerking, of ruimer de uitbouw van “hard power”, bestond niet, tot in 1998 de UK en Frankrijk in Saint-Malo de basis legden van de ESDP. Deze beslissing kwam niet van enkele regeringsleiders, respectievelijk Blair en Chirac alleen. Of enkel van Blair zoals in de UK vaak wordt gezegd. De derde pijler van Maastricht, had al de domeinen politie, justitie en binnenlandse veiligheid binnen de EU-instituties gebracht. Bovendien had het verdrag van Maastricht al de mogelijkheid tot militaire samenwerking binnen de EU gebracht via de eventjes gereanimeerde WEU. Die ging al snel terug in coma, toen de EU besliste nieuwe organen op te richten. De praktijk versnelde alles nog een beetje: De moeilijkheden om 50000 troepen in Kosovo te stationeren, hoewel de lidstaten gezamenlijk meer dan anderhalf miljoen militairen hebben, wees op de noodzaak van een EU-framework. De UK ging zelfs akkoord met de oprichting van EU militaire structuren zoals het Military Committee (EUMC) en de Military Staff (EUMS). Daarnaast werd een full time intergouvernementeel comité van ambassadeurs opgericht: the Political and Security Committee of in het Frans Comité Politique et de

¹³⁹ DUKE, S., The European Security Strategy in a Comparative Framework, *European Foreign Affairs Review*, 2004, vol. 9, 4, p. 459-481

¹⁴⁰ BERENSKOETTER, F., Mapping the Mind Gap: A Comparison of US and European Security Strategies., *Security Dialogue*, Vol. 36, jaartal, p. 71- 92

¹⁴¹ POSEN, B., European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?, *Security Studies* 15, No. 2, 2006, p. 149-186

¹⁴² BAILES, A., The European Security Strategy: An Evolutionary History, SIPRI Policy Paper No. 10, Stockholm, 2005, p. 2, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

¹⁴³ BISCOP, S., The European Security Strategy: Implementing a Distinctive Approach to Security, *Sécurité & Stratégie*, Paper No. 82, 2004, p. 3

Sécurité (COPS). De CFSP kreeg een Hoge Vertegenwoordiger, de voormalige NAVO secretaris generaal Javier Solana, en die kreeg personeel onder zich.

Maar ondanks deze stap vooruit die de oprichting van de ESDP was, bleef er onenigheid bestaan over de militaire samenwerking. Het evenwicht met de NAVO was problematisch, hoewel die zich nochtans ook naar een crisis management takenpakket bewoog, net als de EU¹⁴⁴. De EU werkte wel aan het uitbreiden van zijn mogelijkheden, militaire macht, enz. Structuren, samenhang en planning bleven een probleem. De strategieën die sinds het Verdrag van Amsterdam een mogelijkheid waren, waren niet de soort die de CFSP nodig had. Nochtans voldoen ze wel aan de definitie van strategie die we in de theorie zagen. Het woord “strategie” werd steeds meer gebruikt door de EU: sommige commissievoorstellen werden “strategy papers”, zoals bijvoorbeeld dat van de ENP.¹⁴⁵ Maar de mogelijke implementaties van de ESDP bleven een punt van discussie, zelfs gewoon de analyse van de bedreigingen voor de EU, wees op verschillende visies. Geen vooruitgang zonder richting, een strategie was dus nodig, stelt Biscop¹⁴⁶. Een institutie (ESDP) bestond, de wil om vooruitgang te boeken was er bij een groot aantal lidstaten, waaronder de belangrijkste, een debat moest dus volgen. De EVS is een vanzelfsprekende volgende stap, de Irak-crisis was de directe aanleiding. In deze visie gaat Biscop er dus van uit dat de EVS de strategie is voor de ESDP¹⁴⁷. Hij bewijst door de veelvuldige referenties naar de EVS in speeches ed.¹⁴⁸ Dat is een mogelijkheid is, maar hij schreef eerder dat de EVS inspireert, en niet strak de grenzen bepaalt, zoals bijvoorbeeld een Verdrag. Speelt het Verdrag niet een veel belangrijkere rol in de ESDP? Zielonka¹⁴⁹ zegt dat Verdragswijzigingen komen na de wijzigingen in de praktijk. De effecten van de EVS op de Europese Grondwet of het Verdrag van Lissabon zijn echter voer voor een thesis op zich. De voorgeschiedenis van strategieën sluiten we hier af. We vervolgen met de link tussen ESDP en EVS.

¹⁴⁴ BAILES, A., *The European Security Strategy: An Evolutionary History*, SIPRI Policy Paper No. 10, Stockholm, 2005, p. 3, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

¹⁴⁵ BAILES, A., *The European Security Strategy: An Evolutionary History*, SIPRI Policy Paper No. 10, Stockholm, 2005, p. 7, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

¹⁴⁶ BISCOP, S., *The European Security Strategy: Implementing a Distinctive Approach to Security*, Sécurité & Stratégie, Paper No. 82, 2004, p. 3

¹⁴⁷ BISCOP, S., (ed.), *The EU and the European Security Strategy. Forging a global Europe*, Routledge, London, 2008, p. 1

¹⁴⁸ BISCOP, S., (ed.), *The EU and the European Security Strategy. Forging a global Europe*, Routledge, London, 2008, p. 2

¹⁴⁹ ZIELONKA, J., *Europe as an empire, gastles voor het vak European Enlargement and Neighbourhood Policy*, UGent, 30 oktober 2008

Ook Dr. Heusgen zegt dat “the strategy was intended to function as political guidance for the (European) management of possible similar crises”¹⁵⁰ zoals Irak. Hij zegt niet expliciet dat het de leidraad voor de ESDP moet zijn, maar laat het wel doorschemeren. In december 1999 werd door de Europese Raad in Helsinki een akkoord gevonden over de “headline goal” voor ESDP: de Rapid Reaction Force: “de lidstaten moeten, in het kader van vrijwillige samenwerking, bij door de EU geleide operaties, uiterlijk in 2003 in staat zijn binnen 60 dagen strijdkrachten ten belope van maximaal 50.000-60.000 manschappen die alle Petersbergtaken kunnen uitvoeren, in te zetten en gedurende ten minste 1 jaar operationeel te houden”¹⁵¹. De discussie over het succes daarvan, is onderwerp voor een andere thesis, maar er was dus wel al een doelstelling. Een doelstelling is niet hetzelfde als een visie, een strategie. De EU begon met de opbouw van militaire en civiele instituties gericht op crisis management, zonder strategie. In de theorie leerden we over strategieën dat ze een plan zijn dat middelen in functie van doelstellingen plaatst. Op zich is de opbouw van militaire en civiele instituties gericht op crisis management dan genoeg, maar dit werd niet gezien als een strategie. Strategieën zijn in de praktijk mooie, soms vage, documenten van 10 tot 50 bladzijden, waar een jaar aan gewerkt wordt en door een hoge autoriteit wordt goedgekeurd. De EVS voldoet daaraan, behalve dan dat ze binnen de strategische cultuur van de EU zeer snel is goedgekeurd en met weinig input van de lidstaten. Als er ongeveer consensus zou hebben bestaan op de externe acties van de EU, was het missen van een strategie daaraan niet noodzakelijk een probleem. Maar die consensus bestond niet, dat was duidelijk te merken aan de verschillen in nationaal buitenlands beleid van de verschillende lidstaten. Tijdens de Europese Raad van Laken¹⁵² in december 2001, werd de Rapid Reaction Force operationeel verklaard. Toje ziet het langdurig uitstellen van gebruik daarvan (tot eind 2004, toen de NAVO-missie in Bosnië werd overgenomen) als het bewijs dat de EU niet doelgericht is, maar procesgericht.¹⁵³

Die andere, dominantere globale speler, de VS, had wel een strategie: ze lanceerde in september 2002 de NSS¹⁵⁴, waardoor de EU aangewezen was op een reactieve rol, zonder

¹⁵⁰ OVERHAUS, M., (ed.), The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action?, German Foreign Policy in Dialogue, Newsletter – Issue 14, Trier, Germany, 2004, p. 29, geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue14.pdf>

¹⁵¹ EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Helsinki, 10–11 December 1999, http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/europeanCouncil/pdf/hel_nl.pdf, geraadpleegd op 1 augustus 2008

¹⁵² Europese Raad, Conclusies van het voorzitterschap, Laken, 12 december 2003, pagina, geraadpleegd op 1 augustus 2008, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/nl/ec/79653.pdf

¹⁵³ TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 118

¹⁵⁴ NATIONAL SECURITY COUNCIL, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>

consistentie, eenduidigheid en 1 stem. De Europese visie op veiligheid, in concreto de definitie van zowel problemen als doelstellingen als instrumenten, waren dus een reactie op de VS. Toje redeneert zo dat de Europese visie op veiligheid dus indirect door de VS bepaald werd. Dit is kort door de bocht en een zeer negatieve visie. Tussen '99 en '03 heeft de EU er zelf voor gekozen om bepaalde operaties op te starten, en ging de VS soms niet akkoord. De EU startte operatie Artemis in Congo en Concordia in Macedonië. De VS vond het tot 2004 te vroeg voor de EU om de NAVO-taken in Bosnië over te nemen, terwijl de EU er vragende partij voor was.¹⁵⁵ Het feit dat de EU die initiatieven nam, is teken dat er wel een gemeenschappelijke visie was, ook al was die niet uitgeschreven. In dat geval kan men natuurlijk enkel werken op basis van consensus.

Maar het internationale klimaat is niet altijd even rustig. In tijden van crisis, zoals de nakende inval in Irak begin 2003, konden de lidstaten geen consensus bereiken, ook al waren er instrumenten voor een gezamenlijke respons. De Irak-crisis was volgens Toje nochtans “possibly the most pre-announced crisis in modern history”¹⁵⁶ en toch lukte het de lidstaten niet om een consensus te vinden, ondanks het feit dat er al meer dan 6 maanden lang een publiek debat over bestond. Sommige lidstaten moeten het zelfs al vroeger geweten hebben, want volgens Robert Art, een bekende neorealistische professor aan de Amerikaanse Brandeis-universiteit en aan het NATO Defense College, hebben Bush, Cheney en Rumsfeld tussen november 2001 en Februari 2002 de beslissing genomen Irak binnen te vallen¹⁵⁷. Art was toen zelf consultant voor de CIA. In de vredesbeweging bestaat de overtuiging dat Bush en zijn kompanen de inval in Irak al gepland hadden voor zijn aantreden als president, maar daar bestaat geen degelijke academische literatuur over. Een zeer groot deel van de publieke opinie in de EU was tegen de inval in Irak¹⁵⁸. Toch kon de VS de lidstaten uit elkaar spelen. Zoals de voormalige Zweedse premier Carl Bildt (die graag Solana zou opvolgen, of minister van Buitenlandse Zaken van de EU zou worden) zei: “Our number one capability gap was not in smart bombs, but in smart policies”.¹⁵⁹ Op tal van andere beslissingen van de Bush-

¹⁵⁵ GOURLAY, G., (ed.), Making multilateralism matter: the EU Security Strategy, European Security Review Nr. 18, 2003, p. 8, geraadpleegd op 10 april 2009, <http://www.ciaonet.org/pbei-2/isis/vol18/vol18.pdf>

¹⁵⁶ TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 119

¹⁵⁷ ART, R., The US National Security Strategy: Implications for transatlantic Security Policy in MASALA, C., (ed.), Security Strategies and their Implications for NATO's Strategic Concept, Nato Defense College Occasional Paper nr. 9, Rome, 2005, geraadpleegd op 15 april 2009, http://www.ndc.nato.int/download/publications/op_09.pdf

¹⁵⁸ Er bestaan heel veel cijfers. Pew sprak in 2002 over 59% van de Europeanen die skeptical tot tegen waren. PEW RESEARCH CENTER, Pew Global Attitudes Report, 17 april 2002, geraadpleegd op 15 mei 2009, <http://pewglobal.org/reports/display.php?PageID=454>

¹⁵⁹ Carl Bildt, We have crossed the Rubicon – But where are we heading next? Reflections on the European Security Strategy versus the National Security Strategy, Lecture, Centre for European

administratie, hadden de lidstaten van de EU wel een gemeenschappelijk antwoord kunnen bieden: de niet-erkenning van het Internationaal Strafhof en het Kyoto-protocol, handelsdisputen, enz.

En nochtans hadden de lidstaten wel behoorlijk coherent gereageerd op de aanslagen van 11 september. De extra bijeengeroepen Europese Raad van 21 september 2001¹⁶⁰ concludeerde dat een diepgaande politieke dialoog met de landen en regio's van de wereld waar terrorisme bloeit, noodzakelijk was en alle landen van de wereld geïntegreerd moeten worden in een eerlijk systeem van veiligheid, vooruitgang en ontwikkeling. De reactie op 11 september bewijst dus dat de lidstaten al eerder een visie hadden op veiligheid die meer dan alleen militaire componenten inhoudt. Maar toch verdeelde de roep van de VS om een war on terror en de invasie in Irak de lidstaten. Op weer een buitengewone Europese Raad op 17 februari 2003¹⁶¹, concludeerde de Raad: "Oorlog is niet onvermijdelijk. Geweld mag alleen in laatste instantie gebruikt worden" en "In deze regionale context blijft de Europese Unie overtuigd van de noodzaak om het vredesproces in het Midden-Oosten nieuw leven in te blazen en het Israëliisch-Palestijnse conflict op te lossen", maar die conclusie kon niets doen aan het feit dat de UK, Spanje en Polen meededen aan de invasie en Frankrijk, Duitsland en België dat weigerden zonder VN-mandaat.

Ook de indeling tussen Old en New Europe door toenmalig minister van Defensie Donald Rumsfeld deed niet veel goed. Toje meent zelfs dat de Bush administratie vastbesloten was aan te tonen dat de VS de grootste macht was in Europa.¹⁶²

9/11 en Irak waren dus redenen voor de lidstaten om een strategische denkoefening te maken, en dat slechts of al 5 jaar na de oprichting van de ESDP. De meningen zijn verdeeld als dat snel of te laat is. Ook al hadden de pro en contra-Irak-landen verschillende motivaties, een eigen Europese weg creëren voor de ene, in tegenstelling tot het VS-beleid, of de formulering van een gelijkaardige visie, ter bevordering van de transatlantische relatie die onder druk stond voor de andere. Ondanks die tegenstelling, was er een momentum. Nog een derde factor was daarvoor van belang: Stemmen binnen de Europese Conventie, die bezig was met de

Reform, London, 17 november 2003, geraadpleegd op 11 mei 2009,
http://www.cer.org.uk/articles/speech_bildt_17nov03.html

¹⁶⁰ Europese Raad, Conclusies van het Voorzitterschap, Brussel, 21 september 2001,
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/nl/ec/concl-bxl.nl1.pdf,
geraadpleegd op 1 augustus 2008

¹⁶¹ Europese Raad, Conclusies van het voorzitterschap, Helsinki, 10–11 December 1999,
http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/europeanouncil/pdf/hel_nl.pdf, geraadpleegd op 1
augustus 2008

¹⁶² TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign
Affairs Review 10, 2005, p. 119

voorbereiding van de Grondwet, vroegen om een strategisch document. De Irak-crisis had aandacht weggehouden van de voorbereiding op de Grondwet.

En zo kwam het dat, behoorlijk onverwacht, tijdens een informele vergadering (een Gymnich in het vakjargon) van de Raad van Algemene en Buitenlandse Zaken in Kastellorizo op het eiland Rhodos in Griekenland op 2 en 3 mei de vraag kwam aan Javier Solana om een strategisch document op te stellen. De big three, de UK, Frankrijk en Duitsland waren voorstander om de rangen weer te sluiten, op exact dezelfde dag dat Bush op het vliegdekschip USS Abraham Lincoln de oorlog als gewonnen verklaarde¹⁶³.

Robert Cooper schreef een basistekst, dat gecorrigeerd werd door Solana zelf, de Boissieu, de adjunct-secretaris-generaal, Heusgen, toenmalige hoofd van de policy unit van Solana en aan enkele experts van lidstaten en DoD-mensen werd voorgelegd.¹⁶⁴

Tijdens de Europese Raad van 19 en 20 juni in Thessaloniki werd een eerste versie van “Een veiliger Europa in een betere wereld”¹⁶⁵ besproken. Er was een grote tevredenheid. De inhoud klopte ongeveer, alleen moest er meer inleiding komen, meer nadruk op een globale “state of the world”. Er werd weinig echt gediscussieerd. Solana kreeg de opdracht om aan de lidstaten en de Commissie hun input te vragen. De tekst die in Thessaloniki voorlag was 16 pagina’s, dat is kort en dat was bewust zo. Na Thessaloniki ging de tekst naar 3 seminars met experts van alle lidstaten¹⁶⁶. De tekst ging niet naar de COREPER of COPS. Er kwam eigenlijk heel weinig reactie van de lidstaten. Het parlement reageerde pas achteraf. De tekst ging van de staats- en regeringsleiders naar de EUISS, waar kabinetards en academici uit de lidstaten, maar ook delegaties uit de VS, China, Rusland, enz. aanwezig waren, dan terug naar het Secretariaat van de Raad en dan terug naar de staats- en regeringsleiders. Een heel ongewone procedure dus.

De seminars werden georganiseerd door het EU Institute for Strategic Studies. Ambtenaren van de Raad zoals Cooper en Heusgen, denktank-academici zoals Silvestri, Missiroli, en onze

¹⁶³ BBC NEWS, Bush declares Victory in Iraq, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2989459.stm

¹⁶⁴ ZIELONKA, J., Europe as an empire, gastles voor het vak European Enlargement and Neighbourhood Policy, UGent, 30 oktober 2008

¹⁶⁵ zie ook bijlage. SOLANA, J., Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld, Brussel, 25 juni 2003, 13p., geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/nl/03/st10/st10881n103>.

¹⁶⁶ GNESOTTO, N., Note pour le haut representant, rapport van EUISS seminar over de Europese Veiligheidsstrategie, Rome, 23 september 2003, 5p., geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Rome.pdf
GNESOTTO, N., Strategie de securité de l’Union Européenne. Compte rendu du séminaire sur les objectifs stratégiques, Paris, 6-7 oktober 2003, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Paris.pdf
GNESOTTO, N., Strategie de securité de l’Union Européenne. Compte rendu du séminaire sur les moyens, Stockholm, 20 oktober 2003, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Stockholm.pdf

eigen Sven Biscop, en politici zoals Bildt en de Villepin. Over de aanwezigheid van academici die achteraf de EVS analyseren, terwijl ze hem beïnvloeden op deze seminars, volgt later nog een stuk. De seminaries behandelden 3 verschillende onderwerpen, volgens de structuur van de EVS. In Rome werden op 19 september 2003 de bedreigingen geanalyseerd. In Parijs op 6 en 7 oktober de doelstellingen en in Stockholm op 20 oktober de capaciteiten, coherentie en het eindresultaat.

De voornaamste verschillen tussen de 2 versies, van Thessaloniki in juni en Brussel in december worden in Hoofdstuk 3 besproken. In het kort: er waren 2 grote veranderingen in de structuur, en enkele woorden die veranderd werden, omwille van hun betekenis. Nieuwe wereldorde werd bijvoorbeeld effectief multilateralism. Een algemene kritiek is dat de eerste versie teveel een antwoord was op de NSS van de VS.

Op de Europese Raad van 12 december 2003 werd in Brussel de definitieve versie goedgekeurd. De beslissing kwam opvallend snel, en weinig debat tussen en in de lidstaten had plaatsgevonden. De Raad gaf nog de instructies mee aan Solana en het volgende Voorzitterschap: “Teneinde recht te doen aan alle implicaties van deze strategische richtsnoeren en deze te integreren in alle relevante Europese beleidssectoren, heeft de Europese Raad het komende voorzitterschap en de SG/HV verzocht in overleg met de Commissie waar nodig concrete voorstellen in te dienen voor de uitvoering”¹⁶⁷.

De EU heeft, ook in vergelijking met de VS, een enorme “impressive security toolbox”¹⁶⁸ met economische, militaire en diplomatieke mogelijkheden. De Europese economie, bevolking en buitenlandse handel zijn groter. Al meer dan tien jaar heeft de EU een CFSP, en toch heeft de EU zijn lidstaten nog maar weinig kunnen coördineren. De discussie over soevereiniteit en identiteit even buiten beschouwing gelaten: om meer veiligheidsbevoegdheden van het nationale naar het Europese niveau over te hevelen, is er een gemeenschappelijke visie nodig, iets wat deze ruimer-dan-militaire strategie zou kunnen zijn.

De EVS heeft veel aandacht getrokken, zowel van academici als regeringen. In België minder, omdat iedereen toen gefocust was op het afschaffen van de genocidewet en de verhuis van de NAVO-hoofdzetel. De EVS kwam bovenaan de agenda in het filosofische debat over transatlantische relaties, en nam daar de plaats in van Kagan’s Mars-Venus-debat. Het was een poging om eenheid te creëren in het buitenlands beleid van de EU, een eerste

¹⁶⁷ EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 12 december 2003, p. 23 , geraadpleegd op 1 augustus 2008,

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/nl/ec/79653.pdf

¹⁶⁸ TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 118

blijk van wil om indien nodig hard power te gebruiken, en een boodschap aan de VS en eventuele vijanden. Maar het document werd gedateerd. Er kwamen enkele **follow-up-conferenties (opzoeken)** met academici, politici en EU-personeel, maar uiteindelijk kwam daar ook niets van. Het falen van de Grondwet en later het Verdrag van Lissabon kwamen bovenaan de politieke agenda. Er werd aandacht gegeven aan eventuele nieuwe toetredingen. Er kwam oorlog tussen Israël en Hezbollah, Rusland en Georgië, en weer Israël en Palestina. De economische crisis kwam. De wereld hield zijn adem om te kijken wie de volgende president van de VS zou worden. Eind 2007 gaf de Raad dan plots de opdracht aan Solana om te kijken of een nieuwe EVS nodig was. “De EVS die in 2003 is aangenomen, is erg nuttig gebleken en vormt het passende kader voor het externe beleid van de Unie. (...) de Europese Raad verzoekt de SG/HV om geheel in samenspraak met de Commissie en in nauwe samenwerking met de lidstaten, de uitvoering van de strategie te toetsen, teneinde in december 2008 elementen ter verbetering van de uitvoering en, in voorkomend geval, ter aanvulling van de strategie ter goedkeuring aan de Europese Raad te kunnen voorleggen..”¹⁶⁹ De rest van het verhaal lezen we al in hoofdstuk drie. Enkele zaken werden veranderd. Meer aandacht voor Rusland en Iran. Meer aandacht voor cyberveiligheid, klimaatverandering en energieveiligheid. Maar geen grote veranderingen. Komen die na de eventuele goedkeuring van het Verdrag van Lissabon? Veel academici en politici (MEP Ana Gomes¹⁷⁰, Tomas Valasek¹⁷¹ van het Center for European Reform, onze eigen Sven Biscop¹⁷², de Nederlandse strateeg de Wijk¹⁷³, hoofd van de EUISS de Vasconcelos¹⁷⁴), zijn niet helemaal tevreden met de update en wensen een volledig nieuwe. Ook de vraag naar operationalisering is er nog steeds.

¹⁶⁹ EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 14 december 2007, p. 24, geraadpleegd op 1 mei 2009,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/97679.pdf

¹⁷⁰ HALE, J., Assessing the value of security strategy reviews, Security & Defence Agenda Report, 16 februari 2009, p. 14, geraadpleegd op 14 mei 2009,

<http://www.securitydefenceagenda.org/Portals/7/2009/Publications/Report%20security%20strategy%20reviews.pdf>

¹⁷¹ VALASEK, T., en BISCOP, S., The European Security Strategy in 2008: Review or Rehearsal?, Debate, SecurityCommunity.eu, 21 januari 2008, geraadpleegd op 18 mei 2009,

<http://www.securitycommunity.eu/modules.php?name=News&file=article&sid=31>

¹⁷² VALASEK, T., en BISCOP, S., The European Security Strategy in 2008: Review or Rehearsal?, Debate, SecurityCommunity.eu, 21 januari 2008, geraadpleegd op 18 mei 2009,

<http://www.securitycommunity.eu/modules.php?name=News&file=article&sid=31>

¹⁷³ HALE, J., Assessing the value of security strategy reviews, Security & Defence Agenda Report, 16 februari 2009, p. 15, geraadpleegd op 14 mei 2009,

<http://www.securitydefenceagenda.org/Portals/7/2009/Publications/Report%20security%20strategy%20reviews.pdf>

¹⁷⁴ HALE, J., Assessing the value of security strategy reviews, Security & Defence Agenda Report, 16 februari 2009, p. 9, geraadpleegd op 14 mei 2009,

<http://www.securitydefenceagenda.org/Portals/7/2009/Publications/Report%20security%20strategy%20reviews.pdf>

5.2. Is de EVS een strategie?

In a way, it is not even a 'strategy'

*– a term that is often misused and abused in current EU practice and parlance –
as it has become the closest thing to a European foreign and security policy 'doctrine'*

Missiroli¹⁷⁵

Uit de theorie haalden we twee vragen in verband met strategieën, die ook samen beantwoord zullen moeten worden: Welke definitie van strategie wordt gebruikt in de Europese Veiligheidsstrategie? Maar eerst: Is de Europese Veiligheidsstrategie wel een strategie?

De eerste versie van de EVS was, zoals eerder gezegd, volgens vele critici eerst en vooral een antwoord op de crisis binnen de EU. De EU was verdeeld door de dan net begonnen oorlog in Irak. De EVS was niet enkel een gemeenschappelijk standpunt. Vele academici (Biscop¹⁷⁶, Missiroli¹⁷⁷, Overhaus¹⁷⁸ ea.) interpreteren de EVS als een boodschap aan de VS, wat dan weer positief of negatief onthaald wordt. Volgens anderen is het dan weer te weinig een eigen strategie; of zelfs helemaal geen strategie

Toje¹⁷⁹ noemt de EVS geen strategie. Hij noemt het wel een belangrijk document. Toje schrijft in de inleiding van zijn artikel dat de EU eigenaar is van “an impressive security toolbox”, maar geen impact heeft op de wereld. Met zo’n uitgangspunt, kan de EU dus al niet veel goeds doen. Toje vindt de EVS een snelle reactie op de Amerikaanse inval, en meent dat de lidstaten geen extra bevoegdheden zullen overdragen aan de EU, waardoor er dus niets zal veranderen.

Waarom vindt Toje de EVS geen strategie? Een strategie is volgens hem een gids voor het beleid. Het moet een omgevingsanalyse, doelstellingen en veiligheidstaken omvatten. Aan die criteria voldoet de EVS volgens hem wel. Maar een strategie moet ook middelen inzetten,

¹⁷⁵ Missiroli werkte tussen 1998 en 2005 voor het (W/EU) ISS, de strategische denktank gelinkt aan het CFSP-beleid, en sinds 2005 voor het meer onafhankelijke EPC. Quote uit MISSIROLI, A., *Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008*, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, p. 1 - 2, geraadpleegd op 11 mei 2009,
http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

¹⁷⁶ BISCOP, S., *The European Security Strategy: Implementing a Distinctive Approach to Security, Sécurité & Stratégie*, Paper No. 82, 2004, p. 14

¹⁷⁷ MISSIROLI, A., *Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008*, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, p. 1, geraadpleegd op 11 mei 2009,
http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

¹⁷⁸ OVERHAUS, M., (ed.), *The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action?*, German Foreign Policy in Dialogue, Newsletter – Issue 14, Trier, Germany, 2004, p. 6, geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue14.pdf>

¹⁷⁹ TOJE, A., *The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal*, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 117- 133

prioriteiten vastleggen en vooral: een strategie moet de bedoeling hebben om uitgevoerd te worden. Aan die drie criteria voldoet de EVS volgens Toje niet. De praktische omzetting van de EVS is dus één van de grootste pijnpunten volgens Toje.

Ook voor Heisbourg¹⁸⁰ is het een argument om te stellen dat de EVS gewoon weer een verklaring van de Raad is. Hill¹⁸¹ veroordeelde het document nog niet in 2008, maar hij waarschuwde wel dat het die mogelijkheid er was. Sommige academici leken dus problemen te hebben met de EVS die niet operationaliseerbaar was of niet geoperationaliseerd werd.

Biscop¹⁸² en Missiroli¹⁸³ hebben deze problemen niet. Biscop vindt dat niet de bedoeling, en dat is ook niet erg. De bedoeling van de EVS is om te inspireren. Biscop noemt de EVS zeer positief een “geïntegreerde strategie voor het gehele buitenlands beleid van de EU”¹⁸⁴. Missiroli meldt ons hetvolgende: “After the Strategy was approved, Mr Solana firmly resisted calls to translate it into a series of specific action plans, arguing that it must remain a set of guidelines for possible action, not a prescriptive document.”¹⁸⁵ Meer zelfs, volgens Missiroli doet de EU nu meer dan enkel de Petersberg-taken en heeft de EVS er in de praktijk al voor gezorgd, dat het CFSP coherenter en actiever geworden is. Missiroli werkte tot 2005 voor de EUISS, dus hij is niet de meest onafhankelijke bron. Hij is een grote voorstander van de EVS en werkte er actief aan mee. Maar toch heeft hij een gelijkaardige mening als Biscop, zelfs nog sterker uitgedrukt: “Yet the ESS is not only about the ESDP. In a way, it is not even a ‘strategy’ – a term that is often misused and abused in current EU practice and parlance – as it has become the closest thing to a European foreign and security policy ‘doctrine’, and also an effective tool of public diplomacy. As such, it remains as relevant as when it was first published.”¹⁸⁶

¹⁸⁰ HEISBOURG, F., ‘The “European Security Strategy” is not a Security Strategy’, in EVERTS, S. (ed.), *A European Way of War*, Centre for European Reform, Londen, 2004, p. 27-39

¹⁸¹ HILL, C., *The European Security Strategy Reconsidered* in FRANCK, C. en DUCHENNE, G., *L’action externe de l’Union Européenne. Rôle global, dimensions matérielles, aspects juridiques, valeurs*, Bruylant Academia, Louvain-la-neuve, 2008, p 117 – 129

¹⁸² BISCOP, S., (ed.), *The EU and the European Security Strategy. Forging a global Europe*, Routledge, London, 2008, 194 p.

¹⁸³ MISSIROLI, A., *Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008*, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, p. 1-2, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

¹⁸⁴ BISCOP, S., *De EVS 2 jaar later. Eerste balans van een integratieproject*, 2006, p. 2

¹⁸⁵ MISSIROLI, A., *Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008*, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, p. 1, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

¹⁸⁶ MISSIROLI, A., *Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008*, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, p. 1 - 2, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

Wie van hen heeft nu gelijk? De Europese Raad van december 2007 lijkt Missiroli's kant te kiezen: "De Europese veiligheidsstrategie die in 2003 is aangenomen, is erg nuttig gebleken en vormt het passende kader voor het externe beleid van de Unie"¹⁸⁷. Na de goedkeuring van het rapport van Solana liet de Raad optekenen: "De Europese Raad geeft via de bijgevoegde verklaring uiting aan zijn voornemen een nieuw elan te geven aan het Europees veiligheids- en defensiebeleid."¹⁸⁸

Wat kunnen we leren uit de theorie? In de theorie konden we een checklist maken. We zagen een evolutie door de tijd, van de militaire definitie van Von Clausewitz en Von Moltke over Liddell Hart en Kissinger tot we uitkwamen bij: middelen in functie van doelstellingen (meestal politiek beleid), mogelijk een proces, wordt veranderd aan de realiteit. Ligt ingebed in een cultuur.

Is dit toepasbaar op de EVS? De EVS heeft strategische doelstellingen gebaseerd op globale bedreigingen en uit de doelstellingen volgen beleidsimplicaties. Deze vier beleidsimplicaties zijn wel zeer vaag: 'actiever worden', 'coherenter', 'beter berekend zijn op onze taak' en 'samenwerken met partners'. Toje heeft dus een punt, en Biscop en Missiroli noemen het document dan ook een doctrine en geen strategie. Maar Luttwak zei over strategieën "Lacking a good definition, strategy has many meanings. The word is used variously for strategy as a fixed doctrine or merely a plan, to describe actual practice or a body of theories."¹⁸⁹

Een voorlopige conclusie.

In de EVS staat er geen concreet overzicht van welke middelen kunnen/zullen ingezet worden. De update van 2008 bracht geen beterschap. Dit is deels een gevolg van de speciale situatie waarin de EVS tot stand kwam: de EVS werd zeer snel geschreven, vlak na de inval in Irak. De procedure die gevolgd werd was niet de normale procedure. COPS en Coreper werden overgeslagen. Het Secretariaat van de Raad kreeg zijn kans, en na de eerste goedkeuring van de Raad was het de beurt aan de EUISS. Er was weinig inspraak van lidstaten. We moeten ons afvragen als Cooper, Heusgen en Solana wel representatief zijn. Toch is het document van grote kwaliteit en is het uitgroeid tot een leidraad voor de ESDP en zelfs het hele buitenlands beleid van de EU. Hoewel het document na 5 jaar gedateerd

¹⁸⁷ EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 14 december 2007, geraadpleegd op 1 mei 2009, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/97679.pdf

¹⁸⁸ EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 12 december 2008, geraadpleegd op 15 april 2009, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/104701.pdf

¹⁸⁹ LUTTWAK, E., *Strategy: the logic of war and peace*, revised and enlarged edition, Harvard University Press, Cambridge, 2003, p. 2

werd, kan het de lange termijn overleven. Het rapport van eind 2008 bewees dat. Daarin krijgt Rusland meer aandacht, net als Iran. Dat brengt ons bij nog enkele kenmerken uit de theorie, waaraan de EVS voldoet: een strategie is een proces, dat aangepast moet worden aan de realiteit. De EVS scoort dus goed als strategie, op één onderdeel na: de inzet van middelen. Maar dat is vaak een deel van de praktijk, en dat hangt af van de lidstaten. Die kiezen nog steeds zelf wanneer en hoeveel troepen ze willen inzetten. Dat is het pijnpunt van de CFSP volgens de VS en veel Europeanen, en dat zal niet snel veranderen.

5.3. Wat is de betekenis van ‘veiligheid’ in de EVS?

Uit de theorie haalden we drie deelvragen die iets met ‘veiligheid’ te maken hadden. Ze zijn verbonden met elkaar, dus niet helemaal apart te beantwoorden.

De eerste vraag is simpelweg het invullen van een theoretisch concept: zijn alle aspecten van Barry Buzan’s veiligheidsconcept aan het bod gekomen in de Europese Veiligheidsstrategie? Buzan geeft ons een makkelijke checklist. Daarna gaan we verder met de vraag welke definitie van veiligheid gebruikt wordt in de EVS en ten slotte: voldoet de definitie van veiligheid gebruikt in EVS aan die van human security?

Zoals gezegd in de theorie, is Buzan populair bij zowel realisten als constructivisten. Hij is in de loop van de jaren zijn onderzoek wel verder richting constructivisme verlegd, maar omdat zijn uitgangspunten uit het realisme kwamen, blijft hij een kruispunt. Buzan krijgt soms het verwijt dat hij maar een simpele checklist maakte, maar dat klopt niet. Hij heeft heel wat termen geïntroduceerd, antwoorden en combinaties van zijn ruime visie op veiligheid. Voor dit onderzoek, volstaat die checklist wel. Twee zaken haalden we uit het framework van de school van Kopenhagen: analyseniveaus (van internationaal tot individueel) en een opdeling van het begrip veiligheid in vijf categorieën: militair, politiek, maatschappelijk, ecologisch en economisch.

We beginnen met de analyseniveaus. In de theorie zagen we dat Buzan volgende niveaus onderscheidt: internationale omgeving, internationale organisaties, regionale omgeving, regionale organisaties, het staatsniveau, subnationale niveaus, maatschappelijke niveaus, administratieniveaus, en individuele veiligheid.

Vanzelfsprekend komen meerdere niveaus naar voren in de EVS. Toch worden, zoals in de meeste documenten van Europese instellingen, de lidstaten weinig genoemd en al zeker niet hun specifieke kenmerken. ‘Europa’, ‘de Europese Unie’ en ‘de inwoners van de Europese Unie’ zijn de subjecten in de EVS. Hoofdsteden worden genoemd als slachtoffer van terreurdaden, maar er wordt meteen in dezelfde zin gezegd dat ‘wij Europeanen’ slachtoffer zijn van terreur. Buzan’s framework is ontwikkeld in de jaren ’90 en schuift specifiek de soevereine staat naar voor als basis. De staat is voor hem ook het voornaamste doel voor veiligheid. We kunnen de EU hier zien als die entiteit, ook al is het geen soevereine staat. De EU is een regionale speler en ziet zichzelf ook zo in de EVS. Het concept van Buzan is verouderd en hij zou de EU puur als regionale speler zien, maar de schrijvers van de EVS hadden volgens mij andere bedoelingen: De EU bevindt zich op het regionale niveau, maar in de retoriek gedraagt ze zich alsof de EU een eenheid vormt. In de praktijk is dat soms anders.

De schrijvers van de EVS, die werken in het Secretariaat van de Raad, zijn in het algemeen voorstanders van meer integratie, en officiële documenten laten dingen er nu eenmaal mooier uitzien. We kunnen de EU dus perfect op beide niveaus laten spelen: voor een vergelijking met de VS, een stelling over de machtsverhoudingen in de wereld of een positie naar de buitenwereld, spreekt de EVS over de EU alsof het een grootmacht is, een statelijke actor. Maar tegelijk promoot de EVS regionale integratie naar ontwikkelingslanden en erkent het andere organisaties zoals Afrikaanse Unie, Mercosur en ASEAN, naast de OVSE en de Raad van Europa. Het is dus een regionale speler, maar doet zich soms voor als een grootmacht zonder daar altijd de het adjectief ‘regionaal’ voor te gebruiken.

“Relatieve veiligheid in een internationaal systeem, waarbij de staat nog steeds de voornaamste actor is, maar niet langer het enige object”¹⁹⁰ heet dat in het framework van Buzan en is perfect toepasbaar. De EVS besteedt aandacht aan individuele veiligheid: Er wordt in de EVS meermaals benadrukt dat er na de Koude Oorlog meer intrastatelijk dan interstatelijk geweld is uitgebroken, dat staten hun veiligheidsproblemen niet meer alleen kunnen oplossen, enz. Maar de oplossing moet van staten en internationale instellingen komen. Met de nadruk op individuele veiligheid wil de EU het verschil aantonen met de NSS van 2002. Maar ze gaan nog niet zover als de conclusies van het High Level Panel van de VN in 2004. In dat rapport staat duidelijk: De VN begint bottom up.¹⁹¹ In de EVS wordt nog steeds niet van individuele veiligheid uitgegaan, maar van veiligheid in en tussen staten. De Human Security Doctrine for Europe, die enkele maanden later werd geschreven, verbetert de EVS. In de inleiding daarvan staat aan een opdracht voor de uitvoering van de EVS: “The approach is ‘bottom-up’, that is to say, it is concerned with how to increase the security of individual human beings in different parts of the world.”¹⁹² Buzan vindt dat de veiligheid van het collectief belangrijker is dan dat van het individu, maar hij laat wel de ruimte in zijn framework om ook het individueel niveau te onderzoeken. Human security kan dus geanalyseerd worden aan de hand van zijn concept.

Buzan maakt een onderscheid tussen staat en regime. Ook de EVS doet dat: Landen die terreur steunen worden niet genoemd. Noord-Korea in 2003 en Iran in 2008 worden niet op

¹⁹⁰ BUZAN, B., *Security – A New Framework for analysis*, Lynne Rienner Publishing, London, 1998, p. 11

¹⁹¹ STUDY GROUP ON EUROPE’S SECURITY CAPABILITIES, *A Human Security Doctrine for Europe*, 15 september 2004, p. 3, geraadpleegd op 1 mei 2009, http://ue.eu.int/uedocs/cms_data/docs/pressdata/solana/040915CapBar.pdf

¹⁹² STUDY GROUP ON EUROPE’S SECURITY CAPABILITIES, *A Human Security Doctrine for Europe*, 15 september 2004, 26p., geraadpleegd op 1 mei 2009, http://ue.eu.int/uedocs/cms_data/docs/pressdata/solana/040915CapBar.pdf

de Axis of Evil gezet, maar hebben wel ‘nucleaire ambities’. Irak komt niet voor in de EVS. Afghanistan wel, maar als land dat geholpen moet worden. De vijand is de Taliban.

Het internationaal systeem dan. Ziet de EU de wereld als anarchistisch? Nee, ze leggen de nadruk op interdependentie en pleiten voor een ‘Effectief multilateraal stelsel’ met de VN als kern. Wat houdt dat dan in? De meeste artikels over de EVS gaan daarover, en daarover alleen kan iemand een hele thesis schrijven. Dr Christoph Heusgen zei in zijn interview dat de meeste lidstaten een gemeenschappelijk visie op dat multilateralisme hadden: Het is “the opposite of non-legitimate unilateralism. The supplement ‘effective’ is important here. With it, the Union commits itself not only to contributing to the creation of effective international norms and rules but also to ensuring their implementation and compliance with them.”¹⁹³ Een antwoord aan de VS dus. Zijn mening wordt waarschijnlijk niet gedeeld door de UK. Ook Biscop¹⁹⁴ legt uit wat effectief multilateralisme is. In de EVS wordt het uitgelegd als “een sterkere internationale samenleving, goed functionerende internationale instituties en een op regels gebaseerde internationale orde.”¹⁹⁵ Biscop interpreteert die uitleg als een multilateraal systeem dat iedereen toegang geeft tot global public goods, of eigenlijk gewoon ‘global governance’. Bailes¹⁹⁶ argumenteert dat de visie moet gezocht worden in de acties van de EU: de aanstelling van een anti-terrorisme-coördinator en de solidariteitsclausule in verband met terrorisme in de Europese Grondwet lijkt erop te wijzen dat een effectief multilateraal stelsel niet prioritair was. Tegelijkertijd echter, was de EU ook actief aan het meewerken met de UN High Level Panel. De EU en de VN maakten gemeenschappelijke verklaringen: “The European Union and the United Nations: the choice of multilateralism”¹⁹⁷ en de “Joint Declaration on UN–EU Co-operation in Crisis Management”¹⁹⁸. Verklaringen zijn maar verklaringen natuurlijk. Maar ook al zijn het maar documenten, ze hebben een betekenis: de

¹⁹³ OVERHAUS, M., (ed.), *The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action?*, German Foreign Policy in Dialogue, Newsletter – Issue 14, Trier, Germany, 2004, 44 p., geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue14.pdf>

¹⁹⁴ BISCOP, S., *De Europese Veiligheidsstrategie twee jaar later. Eerste balans van een integratieproject*, 2006, p. 3, geraadpleegd op 17 maart 2009, <http://www.atlcom.nl/site/Publicaties/wp-content/2006%20nr%203%20Biscop.pdf>

¹⁹⁵ SOLANA, J., *De Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld*, Brussel, 12 december 2003, p. 10, geraadpleegd op 29 november 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/2004/4/29/European%20Security%20Strategy.pdf

¹⁹⁶ BAILES, A., *The European Security Strategy: An Evolutionary History*, SIPRI Policy Paper No. 10, 2005, p. 28, Stockholm, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

¹⁹⁷ EUROPESE COMMISSIE, *The European Union and the United Nations: the choice of multilateralism*, COM(2003) 526 final, 33p., Brussel, 10 september 2003, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://www.eu-un.europa.eu/documents/en/COM%202003-526%20EN%20FINAL%20PDF1.pdf>

¹⁹⁸ EUROPESE RAAD, *Joint Declaration on UN–EU Co-operation in Crisis Management*, document 12730/03, 3p., Brussel, 19 september 2003, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/st12730.en03.pdf>

EU ging niet dieper in op hun intern conflict in verband met Irak, om de interne vrede te bewaren, maar gaf verborgen kritiek op de koers van Bush in Irak door de VN het centrum van hun buitenlands beleid te maken. Nog een bewijs dat multilateralisme wel degelijk op de agenda stond en de EVS niet ogenblikkelijk werd vergeten: De ESDP geeft tweemaandelijks zijn eigen magazine uit: *European Security Review*. In juli 2003, gingen de meeste artikels over de EVS, die toen net een eerste lezing had doorstaan. De titel op de voorpagina geeft alvast een indicatie van wat leefde in de kringen van Europese ESDP-professionals: *Making multilateralism matter: the EU Security Strategy*¹⁹⁹.

Bailes ziet in de EVS een zich steeds meer van de VS distantiërende Europese eigen stem op het wereldtoneel²⁰⁰ en dat is al multilateralisme. Helaas is dit nog niet effectief.

Ziet de EU de wereld dan als postmodern, zoals Cooper? Nee. Het woord postmodern komt er niet in, en Cooper's visie is helemaal niet aantrekkelijk voor het Europese publiek. Iemand die 'imperialism' gebruikt in zijn opiniestukken, heeft niet veel kans andere terminologie in officiële documenten gesmokkeld te krijgen. Dat beseft Cooper ook en daarom probeerde hij het ook niet. Is de EVS een Kantiaans document dan? Al helemaal niet. De evolutie van vrouwelijk naar mannelijk die Mark Leonard²⁰¹ ziet, zit duidelijk in het document. De EU toont een complexe, interdependente wereld met veel bedreigingen en de wil om er iets aan te veranderen. De EVS is geen rooskleurig plaatje. Van effectief multilateralisme naar een wereldregering is nog een lange weg.

Terug naar Buzan's analyseniveaus: Internationale organisaties zijn belangrijk en goed vertegenwoordigd in de EVS. Hun goed of beter functioneren is het belangrijkste. De VN moet de kern van de multilaterale wereld worden. De NAVO wordt bedankt voor het verschaffen van 60 jaar veiligheid en moet in de toekomst een rol blijven spelen. De IAEA, in 2003 de vijand van Bush, wordt bedankt. De WTO ook, en zo bevestigt de EU nog eens zijn geloof in de vrijemarkteconomie. Als laatste IO wordt het Internationaal Strafhof genoemd, met een oproep aan grootmachten, en dus ook de VS, om die te erkennen.

¹⁹⁹ GOURLAY, G., (ed.), *Making multilateralism matter: the EU Security Strategy*, *European Security Review* Nr. 18, 2003, 9p., geraadpleegd op 10 april 2009, <http://www.ciaonet.org/pbei-2/isis/vol18/vol18.pdf>

²⁰⁰ BAILES, A., *The European Security Strategy: An Evolutionary History*, SIPRI Policy Paper No. 10, 2005, p. 30, Stockholm, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

²⁰¹ LEONARD, M., *Waarom Europa de 21ste eeuw zal domineren*, HarperCollins Publishers, London, 2005, 178p.

Behalve regionale organisaties, worden ook gewoon regio's genoemd in de EVS: de Balkan, de transatlantische band, subsahara afrika, de Golf, Noord-Afrika, Midden-Oosten, Kashmir, Grote Meren, Koreaans schiereiland, Centraal-Azië, Zuid-Oost-Azië, West-Afrika, het Arabisch-Israëliësch conflict, de Zuidelijke Kaukasus, het Middellandse-Zeegebied, de Arabische wereld, Afrika, Latijns-Amerika en Azië.

Ook staten worden genoemd: de VS het eerst en het meest. Rusland is volgens de Oost-Europese landen de grote afwezige²⁰². Ze worden genoemd als energieleverancier en op het einde als partner die de regionale instabiliteit wegneemt in onder andere de Balkan. In de problemen in de Zuidelijke Kaukasus, wordt Rusland niet met naam genoemd. Rusland moet wel een partner zijn in het effectief multilateralisme. In het stuk 'samenwerken met partners' komt Rusland op de tweede plaats, na de VS, en heeft het een eigen paragraaf: "We moeten blijven werken aan een nauwere band met Rusland, dat een belangrijke factor vormt voor onze veiligheid en welvaart. Eerbied voor gemeenschappelijke waarden zal de vooruitgang op de weg naar een strategisch partnerschap in de hand werken."²⁰³

Buzan maakt een onderscheid tussen zwakke en sterke staten en tussen volwassen of onvolwassen anarchie op internationaal niveau? De EVS noemt Noord-Korea duidelijk als staat waar niet mee te praten valt. Een axis of evil staat er gelukkig niet in. De EVS is ook nog bezorgd om de race om grondstoffen in de DRC. Maar het is geen failed state. Die titel is voorbehouden aan drie landen: Somalië, Liberia en Afghanistan.

Het subnationale niveau wordt maar één keer vermeld: in de inleiding van de EVS staat dat er sinds de Koude Oorlog meer burgeroorlogen dan interstatelijke waren.

Ook het maatschappelijke niveau komt aan bod in de EVS: De EVS vermeldt religieus geweld, terrorisme, AIDS, vluchtelingen, illegale migratie, georganiseerde misdaad zoals vrouwenhandel, wapenhandel en drugs. De EVS wijst ook op de combinaties daarvan.

Het individuele niveau, wat de basis is van human security, komt aan bod, maar vooral in de inleidende teksten, niet echt in de concrete doelstellingen. De Human Security Doctrine for Europe was op dat vlak een verbetering.

De administratieve niveaus worden in de EVS niet vermeld. Dit is logisch, aangezien we in de vorige hoofdstuk al zagen dat de EVS geen middelen naar voor schuift, en nogal vaag blijft.

²⁰² OVERHAUS, M., (ed.), *The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action?*, German Foreign Policy in Dialogue, Newsletter – Issue 14, Trier, Germany, 2004, 44 p., geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue14.pdf>

²⁰³ SOLANA, J., *De Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld*, Brussel, 2004, p. 15, geraadpleegd op 29 november 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/2004/4/29/European%20Security%20Strategy.pdf

Het tweede concept dat we uit het framework van Buzan en de school van Kopenhagen haalden is de opdeling van de bedreigingen in 5 categorieën. Hier is het antwoord simpel: de EVS heeft een zeer ruime definitie van veiligheid. Zelfs de NSS heeft aandacht voor armoede, maar het verschil zit hem in de toon en de focus van beide documenten. In de EVS komen niet-militaire bedreigingen systematisch een veelvuldig aan bod.

- de voornaamste en opvallendste militaire bedreigingen in de EVS zijn de vijf bedreigingen die meest geciteerd worden: terrorisme, massavernietigingswapens, regionale conflicten, georganiseerde misdaad en failed states. Daarnaast staat ook nog de afhankelijkheid van infrastructuur voor vervoer, energie en informatie voor de EU in een inleidend stukje.

- Burgeroorlogen zijn de enige politieke bedreigingen.

- De maatschappelijke bedreigingen komen veel meer in voor in de EVS dan in de NSS, waar ze enkel in de inleiding genoemd worden. Ze zijn terrorisme, armoede, ziekte, AIDS en honger. De maatschappelijke bedreigingen worden ook verbonden aan elkaar en andere problemen: bijvoorbeeld “Het Afrika ten zuiden van de Sahara is nu armer dan 10 jaar geleden. In veel gevallen hield het falen van de economische ontwikkeling verband met politieke problemen en gewelddadige conflicten.”²⁰⁴ De EVS zegt in hetzelfde stuk dat veiligheid een voorwaarde voor ontwikkeling is, en er ook iets bestaat als ‘sociale infrastructuur’. “Een aantal landen en regio’s zijn verstrikt geraakt in een neerwaartse spiraal van conflicten, veiligheid en armoede.”²⁰⁵

- De EVS erkent ook ecologische bedreigingen: waterschaarste en klimaatsverandering kan voor massale migratiestromen zorgen.

- Zo komen we meteen ook bij de economische bedreigingen: vluchtelingen worden genoemd, net als hierboven al gezegd iets dat economische problemen verband houden met politieke conflicten en geweld.

Voorlopige conclusie: Het concept van Buzan is bijzonder goed toepasbaar op de EVS. De opdeling die hij maakt, komt natuurlijk niet zo letterlijk voor in de EVS. Het is dan ook eerder een checklist. Het is zelfs goed dat de EVS alle problemen met elkaar linkt. Dit wijst erop dat

²⁰⁴ SOLANA, J., De Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld, Brussel, 2004, p. 2, geraadpleegd op 29 november 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/2004/4/29/European%20Security%20Strategy.pdf

²⁰⁵ SOLANA, J., De Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld, Brussel, 2004, p. 2, geraadpleegd op 29 november 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/2004/4/29/European%20Security%20Strategy.pdf

de EVS een ruime definitie van veiligheid heeft. Dit geeft ons ook al een indicatie voor de deelvraag realisme vs. constructivisme, aangezien Buzan toch tot de constructivisten mag gerekend worden. De EU maakte, net als Buzan, soms wel de keuze voor uitgangspunten die eerder realistisch te noemen zijn: Als we de EU een staat noemen, dan denkt de EU staatscentrisch. Hoewel de EU zich identificeert met andere regionale instituties, spreekt onze mooie vrouw enkel over zichzelf en niet over de lidstaten. Nu we de EVS geanalyseerd hebben aan de hand van het framework van de School van Kopenhagen, kunnen we de **definities van veiligheid** in de theorie vergelijken met de interpretatie van de EVS

In de theorie zagen we dat veiligheid over “de organisatie van geweld in de samenleving”²⁰⁶ gaat, “de afwezigheid van bedreiging van waarden”²⁰⁷, of “de conditie van beschermd zijn; niet blootgesteld zijn aan gevaar; een gevoel van veiligheid of vrijheid of afwezigheid van gevaar”²⁰⁸. Er bestaat niet één definitie, maar er zijn wel enkel begrippen die in veel definities terugkeren, en waar we dus aandacht voor moeten hebben wanneer we de EVS analyseren: geweld/bedreiging, gevoel/perceptie, actoren en objecten (daders, slachtoffers, staat, niet-statelijke actor of individu). Ook stelden we de vraag in hoeverre human security terug te vinden is in de definitie van veiligheid van de EVS. Zeker omdat enkele maanden later de Human Security Doctrine for Europe uitkwam en die expliciet stelde dat het samen met de EVS gelezen moest worden.²⁰⁹

Bedreigingen zijn de belangrijkste component van het 1^e deel van de EVS “de veiligheidsomgeving: wereldwijde uitdagingen belangrijkste bedreigingen”. Die bedreigingen leken in de eerste plaats dezelfde te zijn als die van de VS, namelijk terrorisme en massavernietigingswapens. Bij de definitieve versie werd eerst een algemeen kader, maw. het klimaat van de wereld geschetst. Daarvoor werd in de inleiding ook al duidelijk gemaakt dat de wereldproblemen complex en aan elkaar gelinkt zijn en dat veel huidige problemen, problemen zijn voor de hele wereld of toch een groot deel ervan. Dit duidt al op een visie die eerder als human security zou kunnen omschreven worden. We merken ook aandacht voor klimaatsverandering, waterschaarste, migratie, enz.

²⁰⁶ DELCOURT, B., *Théories de la sécurité*, PUB, Brussels, 2006, p. 2

²⁰⁷ WOLFERS, A., *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1962, p. 67

²⁰⁸ BISCOP, S., *The European Security Strategy: Implementing a Distinctive Approach to Security*, *Sécurité & Stratégie*, Paper No. 82, 2004, p. 3

²⁰⁹ STUDY GROUP ON EUROPE'S SECURITY CAPABILITIES, *A Human Security Doctrine for Europe*, 15 september 2004, 26p., geraadpleegd op 1 mei 2009, http://ue.eu.int/uedocs/cms_data/docs/pressdata/solana/040915CapBar.pdf

Niettemin, als we naar de volgorde van de bedreigingen in de EVS kijken, staan terrorisme en massavernietigingswapens toch op 1 en 2. Dat zijn volgens constructivisten en lefties eerder de symptomen van een zieke wereld, en niet de oorzaken van wat er verkeerd is in de wereld. Kunnen we dan wel van human security spreken? Bijna alle academici (Biscop²¹⁰, Toje²¹¹, Bailes²¹², Missiroli²¹³) noemen de EVS een èn-èn-oplossing voor de voor- en tegenstanders van de oorlog in Irak. Na deze publicatie, kon de EU weer met één stem spreken. De bedreigingen die de VS in zijn 2002 US NSS²¹⁴ minder aan bod heeft laten komen, namelijk de achterliggende oorzaken, vullen het lijstje aan: armoede, energieveiligheid, enz. Zo konden zowel de landen die meededen met de VS in Irak, hun subtiel bekritisieren, en leden de tegenstanders geen gezichtsverlies voor hun eigen bevolking. Het feit dat de achterliggende oorzaken van oorlog explicieter en veelvuldiger genoemd worden dan in de NSS zorgt voor applaus van de academici. Biscop zei daarover: “Het verbeteren van de toegang van elk individu tot de essentiële ‘global public goods’ kan daarbij als overkoepelende doelstelling gezien worden.”²¹⁵

In een resolutie van het Europees Parlement over de EVS²¹⁶ eind 2004 benadrukt het Parlement “dat alleen een allesomvattende definitie van veiligheid naar behoren rekening kan houden met de bijdrage van zowel politieke en democratische factoren”. Het parlement noemt sociale, economische en ecologische factoren, meerbepaald “armoede, hongersnood, ziekten, analfabetisme, schaarse natuurlijke hulpbronnen, aantasting van het milieu, oneerlijke internationale handelsbetrekkingen, enz”. Ze “verwelkomen” het allesomvattende begrip en vragen om een praktische omzetting binnen de bestaande structuren van de Unie. Die praktische omzetting van dat begrip is er niet, maar dat komt eigenlijk bij weinig documenten van officiële instanties. Het is de taak van academici om het concept verder te ontleden.

²¹⁰ BISCOP, S., *The European Security Strategy: Implementing a Distinctive Approach to Security*, Sécurité & Stratégie, Paper No. 82, 2004, p. 14

²¹¹ TOJE, A., *The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal*, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 120

²¹² BAILES, A., *The European Security Strategy: An Evolutionary History*, SIPRI Policy Paper No. 10, 2005, p. 4, Stockholm, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

²¹³ MISSIROLI, A., *Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008*, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, p. 1, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

²¹⁴ NATIONAL SECURITY COUNCIL, *The National Security Strategy of the United States of America*, September 2002, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>

²¹⁵ BISCOP, S., *De EVS 2 jaar later. Eerste balans van een integratieproject*, 2006, p. 2

²¹⁶ EUROPEES PARLEMENT, *Resolutie over de EVS (2004/2167(INI))*, geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0133&language=NL>

Hill²¹⁷ meent dat er weinig gemeenschappelijk visie is in de EU over het begrip veiligheid. Toch lijkt bovenstaande definitie van ‘allesomvattende veiligheid’ van het Parlement opvallend sterk op human security.

Human security, wat we in de theorie beschreven als VN-gelinkt, komt voor in het Solana-rapport²¹⁸ van december 2008. Meer zelfs: in het verslag van de 4 seminars voorafgaande aan het rapport, staat als één van de titels omonwonden: “EU Security is human security”²¹⁹. Hierbij kunnen we dus bevestigen wat we al kondern vermoeden: veel politici en ambtenaren binnen de EU en academici in denktanken daarrond streven een ruime, zo mogelijk allesomvattende definitie van veiligheid na. Maar moet we hierbij het onderzoek stopzetten? Wat bedoelen ze daarmee? Human security is een vaag begrip, iets zoals duurzame ontwikkeling, leerden we uit de theorie. Vandervelden²²⁰ schreef: “human security is de lijm die een coalitie van staten, ontwikkelingsorganisaties en NGO’s samenhoudt.” Het valt moeilijk te definiëren, dus is het ook moeilijk om te vergelijken. De EU neemt de VN als voorbeeld en legitimatie voor veel van zijn acties en doelstellingen, maar binnen de VN is het ook de EU die human security promoot.

Wat bedoelden de deelnemers van het seminarie nu met de uitspraak “EU security is human security”? Schmid, het nieuwe hoofd van de policy unit van Solana (Heusgen werkt sinds 2005 voor Merkel) benadrukt meteen dat “exercising the responsibility to protect”²²¹ (weer een VN-term) betekent dat mensenrechten een fundamentele component zijn van het Europees Veiligheidsbeleid. “In that sense, the concept of human security where the emphasis lies on the citizen as opposed to the state, is the most compatible with EU values and interests.” De EU wil dus de shift maken van veiligheid op statelijk niveau naar het individuele. Zoals we in de theorie lizen definieert Vandervelden human security als “veiligheid van chronische bedreigingen als honger, ziekte, onderdrukking (...), de bescherming van fundamentele vrijheden en de creatie van politieke, economische, sociale, militaire, culturele en milieusystemen die mensen de bouwstenen leveren voor

²¹⁷ HILL, C., The European Security Strategy Reconsidered, p. in FRANCK, C. en DUCHENNE, G., L’action externe de l’Union Européenne. Rôle global, dimensions matérielles, aspects juridiques, valeurs, Bruylant Academia, Louvain-la-neuve, 2008, p. 125

²¹⁸ SOLANA, J., Verslag over de toepassing van de Europese Veiligheidsstrategie – Veiligheid in een veranderende wereld, Brussel, 11 december 2008, p. 2, geraadpleegd op 10 april 2009, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/NL/reports/104633.pdf

²¹⁹ DE VASCONCELOS, A., (ed.), The European Security Strategy 2003-2008 Building on Common Interests, EU Institute for Security Studies, ISS Report N° 5, p. 10, geraadpleegd op 9 april 2009, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf

²²⁰ VANDERVELDEN, T., Het VN-veiligheidsbeleid en de evolutie van de mondiale veiligheidsconstellatie, tekst bij gastcollege ‘Langetermijnontwikkelingen in de wereldpolitiek’, UGent, 2007, p. 7

²²¹ DE VASCONCELOS, A., (ed.), The European Security Strategy 2003-2008 Building on Common Interests, EU Institute for Security Studies, ISS Report N° 5, p. 10, geraadpleegd op 9 april 2009, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf

levensonderhoud en waardigheid”²²². Volgens Kofi Annan houdt het ook nog “mensenrechten, goed bestuur, toegang tot onderwijs en gezondheidszorg en de mogelijkheid voor elk individu om zijn of haar potentieel uit te bouwen”²²³ in. Dat komt goed overeen met de verschillende soorten bedreigingen die de EVS noemt en die we in Buzan’s framework vonden.

Eind 2004 stelde het VN High Level Panel for Threats, Challenges and change hun rapport voor: “A more secure world: our shared responsibility”²²⁴. Het was duidelijk een reactie op de NSS van 2002 en de EVS van 2003. De EU had goed meegewerkt en dat blijkt uit de inhoud. Zes soorten bedreigingen zijn erin gegroepeerd: economische en sociale; interstatelijke; binnenlandse conflicten; georganiseerde misdaad; terrorisme en massavernietigingswapens. Het High-level-panel benadrukte ook nog eens dat collectieve veiligheid, het beginsel van de VN, niet werkt zonder goed functionerende staten. Het responsibility to protect-principe geeft de VN al meer slagkracht om zich in interne conflicten te mengen.

Hebben de critici die zeggen dat de EVS gewoon een realistische poging is om tot een militair, machtsgeoriënteerd Europa te komen, gelijk? “Is Venus becoming Mars?”²²⁵ was Lindstrom’s titel voor een lezing in het Nato Defence College in 2005. Wordt onze mooie vrouw een lesbo met forse spierballen, of laat ze zich opereren om een man te worden? De hele EVS legt de nadruk op interventie en preventief engagement. Dat kan enkel blijken uit de praktijk. In het rapport van 2008 geeft de EU een overzicht van wat ze allemaal gedaan hebben. Ze kloppen zich op de borst over vele zaken:

- de strijd tegen het terrorisme,
- de strijd tegen piraterij,
- de toetredingsonderhandelingen met Turkije en Kroatië en binnenkort Macedonië,
- hun aanwezigheid in Libanon, Congo, Guinee-Bissau, Afghanistan, Bosnië en Kosovo,
- de rol die de EU speelde in De Georgisch-Russische oorlog,
- de onderhandelingen in verband met Transnestrïe, Iran, Israël en Palestina

²²² VANDERVELDEN, T., Het VN-veiligheidsbeleid en de evolutie van de mondiale veiligheidsconstellatie, tekst bij gastcollege ‘Langetermijnontwikkelingen in de wereldpolitiek’, UGent, 2007, p. 6

²²³ UN SECRETARY GENERAL, In larger freedom: towards development, security and human rights for all, 62p., 21 maart 2005, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf?OpenElement>

²²⁴ UN SECRETARY GENERAL’S HIGH LEVEL PANEL ON THREATS, CHALLENGES AND CHANGE, A more secure world: our shared responsibility, 2 december 2004, 99p., geraadpleegd op 5 augustus 2008, <http://www.un.org/secureworld/report.pdf>

²²⁵ LINDSTROM, G., Is Venus becoming Mars? The European Security Strategy in MASALA, C., (ed.), Security Strategies and their Implications for NATO’s Strategic Concept, Nato Defense College Occasional Paper nr. 9, Rome, 2005, geraadpleegd op 15 april 2009, http://www.ndc.nato.int/download/publications/op_09.pdf

Nogal wat dus. Maar betekent dat een gespierder, coherenter, actiever buitenlands beleid? Of is er weinig verschil met vroeger? Stof voor nog een masterproef.

De VN riep vorig jaar ook op troepen te sturen naar Congo in afwachting van een nieuwe vredesmacht. Dat lukte niet. Enkel Frankrijk en België waren bereid, maar de relaties tussen België en Kongo waren niet ideaal na de uitspraken van De Gucht. Veel lijkt dus niet te veranderen. De EU doet geen grote interventies als niet iedereen akkoord gaat. Geen Irak voor ons. En als niet alle lidstaten willen meedoen in een Afrikaanse etterbuil, gebeurt ook niets. Biscop's stelling dat de EVS een stap in een logische evolutie is, en geen revolutie, lijkt te kloppen.

Voorlopige conclusie.

Wat is nu de definitie van veiligheid volgens de EVS?

De EU maakt een duidelijke keuze voor human security, maar met ballen: met nadruk op een bereidheid tot actie. De praktijk is niet het onderwerp van deze masterproef, maar het lijkt alvast niet veel anders dan ervoor. De keuze voor human security is moedig en lovenswaardig. Hopelijk kan de EU die visie nog verder verspreiden via wat zij de kern van hun multilateralisme noemen, de VN.

5.4. Schrijver en recensent tegelijk.

Welke elementen van de EVS wijzen op een neorealistische visie en welke op een constructivistische visie? Voor we in het volgende hoofdstuk die vraag beantwoorden, moeten we kijken naar wie de EVS geschreven heeft. Het is niet mogelijk om de lijst schrijvers en deelnemers aan de seminars simpelweg in 2 kolommen te verdelen. Weinig mensen laten zichzelf labelen als realist of constructivist. Maar het is wel mogelijk om hun denkbeelden over dit specifieke document, de EVS, op een continuüm te plaatsen.

De EVS is geschreven door een beperkt aantal mensen, vooral op het Secretariaat van de Raad. Achteraf is het naar 3 seminaries gegaan, waar een zestigtal politici en academici commentaar hebben gegeven. Dat commentaar is genoteerd via de Chatham House rules, dus het is onmogelijk om te weten wie wat dacht, tenzij via elite-interviews. Hierbij een suggestie voor verder onderzoek.

In dit deel bespreek ik de meningen van Biscop, Bailes en Hill en ga ik dieper in op hun relatie met de EVS. Het hoofdstuk hierna bespreekt dan Solana en Cooper. Hill, Biscop, Bailes zijn academici maar geven ook advies aan hun eigen regeringen. Biscop en Bailes waren aanwezig op de 3 conferenties tussen juni en december 2003²²⁶, waar de EVS werd voorgelegd aan academici en ambtenaren van de EU en lidstaten, en hebben dus meegeschreven aan of toch misschien invloed uitgeoefend op de totstandkoming van de EVS. We kunnen zonder elite-interviews niet weten als ze daar enkel waren om te luisteren, of ook actief hebben mee gediscussieerd. Het is een unieke kans om als academici aanwezig te zijn op die drie seminaries die verschillende aspecten van de EVS belichten, en om het verschil tussen de eerste en de definitieve versie te zien evolueren. Als je uitgenodigd wordt, moet je daarop ingaan. Maar Biscop was wel de enige Belg aanwezig. Hill ging niet. Nadien publiceerden Biscop en Bailes veel over de EVS, maar ook heel wat academici die niet betrokken waren.

²²⁶ GNESOTTO, N., Note pour le haut représentant, rapport van EUISS seminar over de Europese Veiligheidsstrategie, Rome, 23 september 2003, 5p., geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Rome.pdf en GNESOTTO, N., Strategie de securité de l'Union Européenne. Compte rendu du séminaire sur les objectifs stratégiques, Paris, 6-7 oktober 2003, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Paris.pdf en GNESOTTO, N., Strategie de securité de l'Union Européenne. Compte rendu du séminaire sur les moyens, Stockholm, 20 oktober 2003, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Stockholm.pdf

De Britse Bailes²²⁷ heeft 33 jaar als diplomate gewerkt. Eerst gewoon als medewerkster op de ambassades in Budapest, Bonn, Peking en Oslo. Daarna als ambassadrice bij de WEU, de EU en de NAVO, om te eindigen als ambassadrice in Finland. In juli 2002 werd ze directrice van het SIPRI. Het SIPRI heeft behoorlijk wat invloed op het Zweeds buitenlands beleid. In 2007 werd ze professor in IJsland.

Sven Biscop geeft les aan UGent en Europacollege in Brussel. Hij is senior fellow researcher voor Egmont/ KIIB. Daar hetzelfde verhaal als bij Chatham House: onafhankelijke denktank, maar de meest prestigieuze van het land en “associated with Belgian Foreign Affairs”²²⁸ De beheerraad bestaat vooral uit politici.

Hill²²⁹ houdt zich al verder van inmenging in het beleid en de Britse regering. Van 1991 tot 2004 gaf hij les aan de LSE, nu zit hij in Cambridge. Hij heeft ook verschillende semesters lesgegeven in de VS en Italië. Hij is lid van de Royal Institute for International Affairs, ook gekend als Chatham House. Chatham House is een oorspronkelijk Brits-Amerikaanse onafhankelijke ngo, waaruit de Council of Foreign Relations groeide in de VS en de British Institute of International Affairs in de UK. Onafhankelijk, maar toch met de bedoeling invloed uit te oefenen op het beleid. Chatham is uitgever van ‘International Affairs’. Hill nam ook de leiding van Fornet en EU-Consent, wetenschappelijke programma’s gesubsidieerd door de EU.

In de loop van 2008 werd het rapport over de implementatie geschreven. Biscop en Bailes waren weer aanwezig op de conferenties²³⁰. Bailes deze keer dus niet langer werkend voor SIPRI, maar als professor voor de University of Iceland. Zo geven ze hun onderzoeksobject mee nieuwe impulsen. Maar als wetenschapper is het natuurlijk een unieke kans om aanwezig te zijn, te kunnen praten met bijvoorbeeld Carl Bildt, die graag Solana zou opvolgen, of met Solana, Kouchner, of andere politicologen zoals Zielonka. Is dit een probleem? Moeten Biscop en Bailes er naar toe gaan, en moeten ze dan gewoon zwijgen, of mogen ze participeren? Moet Biscop niet participeren, als enige Belg? Wat is de rol van het Egmont-instituut dan op zo’n moment? Of zijn die conferenties helemaal niet belangrijk en hebben ze

²²⁷ BAILES, A., The European Security Strategy: An Evolutionary History, SIPRI Policy Paper No. 10, 2005, p. 36, Stockholm geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

²²⁸ BISCOP, S., CV, website Egmont Institute, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://www.egmontinstitute.be/research/biscop.html>

²²⁹ HILL, C., CV, website van Cambridge University, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://www.intstudies.cam.ac.uk/staff/hill-christophera.html>

²³⁰ DE VASCONCELOS, A., (ed.), The European Security Strategy 2003-2008 Building on Common Interests, EU Institute for Security Studies, ISS Report N° 5, geraadpleegd op 9 april 2009, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf

geen invloed op het rapport dat er moest uit komen? Helga Schmid, hoofd van de policy unit van Solana was nochtans gewichtig in haar inleiding: “2008 was a remarkable, perhaps even pivotal, year in foreign affairs, (...) Moreover, there is a deeper trend at work in world affairs. As Javier Solana’s report made clear, shifts in economic and political weight are gathering momentum.”²³¹ Deze masterproef gaat niet over de invloed van wetenschappers op het beleid, maar bij het lezen van de commentaren van deze academici, is het wel belangrijk te weten in hoeverre ze betrokken waren. Niet enkel Kagan en Krauthammer doen aan selective reading, iedereen doet dat. De waarheid bestaat niet. En als Kagan gevolgd wordt door politici, krijgt hij dan uiteindelijk geen gelijk? Ook wat wij in de EU meer respectabele politicologen vinden, hebben een mening, en in alle artikels valt die er uit te halen. Het grote gelijk drijft iedereen. Het verschil wordt gemaakt door de methodologie en door intersubjectiviteit²³².

²³¹ DE VASCONCELOS, A., (ed.), *The European Security Strategy 2003-2008 Building on Common Interests*, EU Institute for Security Studies, ISS Report N° 5, p. 5, geraadpleegd op 9 april 2009, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf

²³² niet in de constructivistische betekenis, maar in: wetenschappers die bewust van de onmogelijkheid tot objectiviteit en daarom elkaar corrigeren. Oa. in artikels, boeken, enz. Maar ook door als team een onderzoek te voeren.

5.5. 'The state of the world' : neorealisme vs constructivisme.

Is de EVS nu eerder neorealistisch of constructivistisch?

Cooper is geen realist: hij gelooft dat de strijd voor hegemonie of machtsevenwicht voorbij is, en dat anarchie niet de natuurlijke staat van de wereld is, lazen we in zijn 'Breaking of Nations'.²³³ Is hij daarom automatisch een constructivist? Nee, maar we merken toch dat zijn wereldbeeld en zijn beeld van de EU een constructie is, een identiteit heeft, dat hij aandacht heeft voor perceptie. Hij noemt Europa postmodern en geeft daar ook een uitleg over. (zie hoofdstuk 4)

Als rechterhand van Blair was hij één van de policy makers: als Deputy Secretary for Defence and Overseas Affairs van 1997 tot en met 2002, toen hij de UK's special representative in Afghanistan was. Het Blair-beleid werd gezien als een uiting van de Derde Weg van Giddens. Giddens heeft als socioloog een grote invloed gehad op het constructivisme²³⁴ In de UK werd Cooper een 'new liberal imperialist' genoemd.

Maar Cooper heeft dan wel de eerste teksten geschreven van de EVS, tussen juni en december is er nog veel aan veranderd.

Ook Solana had zijn invloed. Caviar Solana²³⁵ volgens zijn critici. Helaas is hij niet altijd zo belangrijk als hij zelf zou willen. Hij was begin jaren '90 minister van Buitenlandse Zaken en werd in 1995 secretaris-generaal van de NAVO. Hij volgde Willy Claes op. Hij is ooit begonnen als socialist, maar in de wereld van veiligheid en defensie, valt dat minder op. Zijn visie is kort samen te vatten: hij is voorstander van meer en een beter geïntegreerde EU, die met één stem spreekt. Quille spreekt in European Security Review, het tweemaandelijks tijdschrift dat door de ESDP en EUISS wordt uitgegeven dat "Solana's vision directly challenges member states to adopt a realistic, if not realist, approach to multilateralism"²³⁶. Ook Mark Leonard zag een evolutie van vrouwelijk naar mannelijk. Het is duidelijk dat de EU wou reageren op het Mars-Venus-debat en de inval in Irak. De EU wou zich profileren als slagvaardig, actief en bereid tot militair ingrijpen. Natuurlijk moest dat met een document. Gevolgd door nog enkele documenten: de strategie tegen massavernietigingswapens, die tegen terrorisme, een paar joint declarations, enz. De latere reacties van politicologen zijn

²³³ COOPER, R., Oorlog en vrede in de 21ste eeuw. Europa en de nieuwe wereldorde, Atlantic Books, Great Britain, 2003, 223p.

²³⁴ COOLSAET, R., (ed.), Anarchie, orde en dominantie. Inleiding tot de Theorie van de Internationale Betrekkingen, Academia Press, Gent, 2006, p. 231

²³⁵ Citaat van COGEN, M., les van het vak CFSP op 4 oktober 2007

²³⁶ QUILLE, G., Making multilateralism matter: the EU Security Strategy in GOURLAY, G., (ed.), Making multilateralism matter: the EU Security Strategy, European Security Review Nr. 18, 2003, 9p., geraadpleegd op 10 april 2009, <http://www.ciaonet.org/pbei-2/isis/vol18/vol18.pdf>

eerlijker: Toje noemt de EVS ‘eerder constructivistisch²³⁷, maar ook spillover. Hij concludeert dat door de aanwezigheid van de term ‘strategische cultuur’ in de EVS. Toje leest in de EVS een ambitie om de EU te transformeren, maw. te construeren. Hij twijfelt aan de slaagkansen daarvan, maar dat is een andere discussie.

De EVS stelt de wereld voor als een anarchistische wereld, zonder het zo expliciet te zeggen. Maar ‘anarchy is what states make of it’, zoals Wendt zou zeggen. De EU maakt een lijst met feiten, maar de keuze van welke feiten ze voorstellen, zorgt natuurlijk ook voor een geconstrueerde wereld. De definitieve versie schetst veel meer het globale plaatje en vraagt aandacht voor de globale problemen. Op die manier kan je die anarchistische wereld al moeilijker verdedigen. Maar een anarchistische wereld in de realistische visie, houdt vijandelijke rivalen in. In de EVS wordt niemand met de vinger gewezen, behalve terroristen, criminelen, Noord-Korea in 2003 en Iran daarbij in 2008.

Alle voorgaande mensen, zowel Biscop, Bailes, Hill, Leonard, Cooper en Solana weten dat de toekomst onvoorspelbaar is, ze geen natuurwetten moeten zoeken, maar ook dat de Amerikaanse visie wel voornamelijk realistisch is. Zelfs in Oxford²³⁸ wordt nog gezegd dat het Realisme de voornaamste stroming is in de Internationale Politiek, en aan Amerikaanse universiteiten nog veel meer. Obama heeft een realistische theoretische achtergrond.

Voorlopige conclusie.

Een document kan niet realistisch of constructivistisch zijn. Maar kan ons wel tonen wat de overtuiging van de schrijvers is. Zoals we in de theorie zagen, moet het beste van meerdere paradigma’s samengebracht worden. Toch kunnen we zeggen dat de NSS een voorbeeld is van een realistische visie op de wereld: een anarchistische wereldorde, denken in termen van macht, een nadruk op militaire capaciteiten. De neocons hadden een normatief kantje dat vele realisten verafschuwden.

De EVS is een reactie op de inval in Irak en dus op de NSS. Cooper zijn visie, het postmodernisme, of liberal imperialism, gaat uit van een geconstrueerde wereld, maar neemt kenmerken van het realisme over: macht, orde, anarchie. Al die woorden behoren tot zijn vocabularium.

²³⁷ TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 122

²³⁸ BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, Oxford University Press, New York, 2007, p. 12

De human security visie van de EU is een toonbeeld van constructivisme. Die visie op veiligheid heeft bijbedoelingen: de promotie van het human-security-discours is ook promotie van de achterliggende waarden (mensenrechten, enz.) is. De nadruk in de definitieve versie van de EVS op globale bedreigingen, interdependentie, enz., versterkt dat alleen maar.

Toje vindt de EVS “eerder constructivistisch”²³⁹, door de promotie van strategische cultuur. Hij heeft een punt. De EVS is voor de Europese politici waarschijnlijk nog belangrijker dan voor de andere landen. Het gebruik in speeches, het ontwikkelen van een discours, past allemaal in die constructivistische logica.

“Eerder constructivistisch” dus.

²³⁹ TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 122

6. Conclusie.

*“In de politiek, heb ik geleerd,
zijn maar twee dingen echt van belang:
economie en veiligheid.
Al de rest is literatuur.”*
Peter Piot²⁴⁰ - 2008

De definitie van problemen en oplossingen is een bewijs van macht en ambitie. De aanvaarding van die definitie is een teken van succes. De EU heeft gescoord met de EVS. Missiroli schreef over de ESS: “one of the best EU documents ever written: concise but not superficial, neither too self-congratulatory nor necessarily based on the lowest common denominator”²⁴¹. Terwijl de VS de grenzen van hun macht toonden in Irak, werkte de EU nauw samen met de VN rond human security. Op dezelfde dag dat Bush vanop een vliegdekschip de overwinning in Irak claimde, gaven de ministers van Buitenlandse Zaken de opdracht aan Javier Solana om een eigen veiligheidsstrategie te schrijven. De oorlog in Irak bleek nog niet gewonnen te zijn. De EVS was zeven maand later klaar en leeft nog steeds succesvol verder. De EVS is een belangrijk document. Asle Toje was fout toen hij het een ‘recipe for masterly inactivity’ noemde. De EVS is zeker tijdsgebonden. De voornaamste kritieken waren het tekort aan operationalisering en die snelle datering. Dat tweede klopt. Moest de EVS proberen om tijdloos te zijn, dan was het een zeer vaag document geworden, zonder veel belang. Eind 2008 kwam er een opvolgingsrapport. Dat werd officieel dan wel geen nieuwe EVS, maar dat is nu eenmaal politiek. In de praktijk kunnen we het zien als een nieuwe, weliswaar weinig veranderd. Zoals Zielonka zegt: “verandering eerst, de instituties zullen wel volgen.”²⁴² Als de EVS om de paar jaar aangepast wordt, wordt het buitenlands beleid van de EU voor haar eigen burgers en voor andere landen duidelijker. Maar we moeten het belang niet overschatten. Het Verdrag van Lissabon zal, eens het geratificeerd wordt, een nog veel grotere impact hebben.

²⁴⁰ PIRYNS, P., Godzij dank is er ook AIDS in het Westen, interview met Peter Piot, Knack nr. 51, 17 december 2008, p. 18. Het interview ging over aidsbestrijding, maar de quote kan ook hier toegepast worden.

²⁴¹ MISSIROLI, A., Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, p. 4, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

²⁴² ZIELONKA, J., Europe as an empire, gastles voor het vak European Enlargement and Neighbourhood Policy, UGent, 30 oktober 2008

European Greatness

Dufourcq merkte terecht op dat de wereld momenteel dus geen gemeenschappelijk utopia heeft, geen einddoel, geen Kantiaanse wereldvrede. Hij meent verder dat de huidige staat van de wereld, met de groeiende kloof tussen arm en rijk en ecologische bedreigingen, onaanvaardbaar is, en ik geef hem volledig gelijk. Met ons zijn vele grootmachten het daarover eens. Als er geen gemeenschappelijk utopia is, kan er ook geen gemeenschappelijke strategie zijn. De NSS en de EVS en andere strategieën zijn belangrijker geworden dan vroeger. De EVS moet gelezen worden als reactie op de NSS van 2002 en de daaropvolgende inval in Irak. Kort na het verschijnen van de EVS koos de EU met haar Human Security Doctrine nog duidelijker de kant van de VN. De VN reageerde met het rapport van het High Level Panel for Threats, Challenges and Change; Het kan zeker geen kwaad om het strategisch concept van NAVO van 1999 erbij te nemen, de speech van Putin op de veiligheidsconferentie in 2007 in Munchen en de Peaceful Rise-strategie van China. De VS binden al in met hun NSS van 2006, en het is afwachten wat Obama zal brengen in het nieuwe Strategische Concept van de NAVO dat volgend jaar of binnen 2 jaar moet af zijn, of de NSS van 2010.

Maar zoals Dufourcq terecht opmerkt, is er een probleem: de strategieën van de VS, de EU of de NAVO zijn ambitieus en beogen minimum een status quo. In het geval van de EU bevat het zelfs dromen van een status als grootmacht. De EU kiest voor een multilateralisme met de VN als kern. Gelukkig.

Doctrine/strategie

In de theorie zagen we een evolutie door de tijd voor het begrip 'strategie'. We kwamen uit bij: middelen in functie van doelstellingen, mogelijks een proces, wordt aangepast aan de realiteit, ligt ingebed in een cultuur. De EVS scoorde goed, behalve bij de inzet van middelen. Dat bracht ons tot dezelfde conclusie van Missiroli: de EVS is eerder een doctrine dan een strategie.

In de praktijk is de EVS de gids voor het CFSP geworden. De Raad zei dat ook letterlijk in zijn conclusies eind 2007: "De Europese veiligheidsstrategie die in 2003 is aangenomen, is erg nuttig gebleken en vormt het passende kader voor het externe beleid van de Unie."²⁴³ Toje was dus fout toen hij in 2005 zei dat de EVS een "recipe for masterly inactivity"²⁴⁴ was.

²⁴³ EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 14 december 2007, p. 25, geraadpleegd op 1 mei 2009,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/97679.pdf

²⁴⁴ TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 132

Alhoewel? Is refereren naar de EVS in speeches genoeg? Volgt de praktijk echt de doelstellingen en beleidsimplicaties van de EVS? Dat is niet onderzocht in deze thesis en zou een mooie aanvulling zijn.

De nood aan operationalisering blijft volgens velen. Maar dat moet niet opgelost worden met een nieuwe EVS. En het kan niet zonder een nieuw Verdrag.

Veiligheid

Biscop²⁴⁵ noemt ‘integratie’ het sleutelwoord van de EVS, ik zou zeggen dat het ‘veiligheid’ is. De EU maakt indruk met de keuze om zich te profileren met human security als centraal begrip in hun veiligheidsbeleid. Er valt niets op aan te merken. De VN is voor de EU het centrum van de toekomstige multilaterale wereld. Is dat realistisch? Misschien niet, maar het is nodig. Tegelijk blijven ‘actiever worden’, ‘coherenter worden’ en ‘samenwerken met partners’ belangrijke opdrachten. De EU heeft, ook in vergelijking met de VS, een enorme “impressive security toolbox”²⁴⁶ met economische, militaire en diplomatieke mogelijkheden. Dit zijn woorden van Toje, de criticus van de EVS.

Neorealisme vs. constructivisme

Theorieën zijn gelinkt aan realiteit en wereld waarin ze bestaan. Academici en politici mixen, hun wereldbeelden ook. De keuze om deze masterproef enkel het neorealisme en constructivisme te gebruiken, vervormt de waarheid al. Ook geopolitiek speelt mee. De EVS is een reactie op de inval in Irak en dus op de NSS. Cooper zijn visie, het postmodernisme, of liberal imperialism, gaat uit van een geconstrueerde wereld, maar neemt kernwoorden van het realisme over: macht, orde, anarchie. De EVS zorgde voor een discours dat althans in de hoofden van vele politici voor verandering zorgde. De EU sprak na de inval in Irak meer met een eigen stem, en wil nu verder die weg volgen, met nieuwe veiligheidsstrategieën in de toekomst. De wereld van de EU is interdependent, niet vijandelijk, en de EU beseft dat zij niet in de slechtste situatie zitten. Veiligheid is geen objectief vaststelbare situatie. Het is een samengaan van discours en reacties op gedeelde betekenissen en instituties.

²⁴⁵ BISCOP, S., De Europese Veiligheidsstrategie twee jaar later. Eerste balans van een integratieproject, 2006, 7p., geraadpleegd op 17 maart 2009, <http://www.atlcom.nl/site/Publicaties/wp-content/2006%20nr%203%20Biscop.pdf>

²⁴⁶ TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 118

People matter

Robert Cooper is de “main drafter”²⁴⁷ van de EVS. Mensen maken een verschil. De mensen achter de politici komen in deze masterproef vaak aan bod. De invloed van politicologen en populaire IR-schrijvers zoals Kagan en Cooper is groot. Is er een fine line tussen wetenschap en beleid, en soms wordt die blurry. Cooper, Hill, Bailes, Biscop zijn academici, maar hebben ook nog andere rollen. Het is een unieke buitenkans om op de eerste rij te zitten bij de vorming van beleid. Intersubjectiviteit brengt de oplossing. Zowel academici als politicologen brengen hun waarheid, om die te laten concurreren. Is dat niet de essentie van politiek? Het grote gelijk drijft iedereen.

Als we, tot slot, onze definities van veiligheid en strategie vervangend door de resultaten van dit onderzoek, komen we uit bij Human Security Doctrine. Goed nieuws, me dunkt.

De EVS is een doctrine geworden, voor het buitenlands beleid van de EU. Europa was de moeder van het rijk van Minos. Zal de EVS de EU de status van grootmacht geven? We zullen zien. Helga Schmid heeft er in enkel geval zin in.

²⁴⁷ HILL, C., Britain and the European Security Strategy, Fonet Working paper 6, p. 1, geraadpleegd op 8 mei 2009, <http://www.fonet.info/documents/Working%20Paper%20no%206.pdf>

7. Bibliografie.

7.1. De basisteksten. (Zie bijlage)

Eerste versie:

SOLANA, J., Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld, Brussel, 25 juni 2003, 13p., geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/nl/03/st10/st10881nl03.pdf>

Definitieve versie:

SOLANA, J., De Europese Veiligheidsstrategie, een veiliger Europa in een betere wereld, Brussel, 12 december 2003, 15 p., geraadpleegd op 29 november 2007, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/2004/4/29/European%20Security%20Strategy.pdf

Opvolgingsrapport

SOLANA, J., Verslag over de toepassing van de Europese Veiligheidsstrategie – Veiligheid in een veranderende wereld, Brussel, 11 december 2008, geraadpleegd op 10 april 2009, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/NL/reports/104633.pdf

7.2. Algemeen.

BATTISTELLA, D., Théories des relations internationales, Paris, Presses de Sciences Po, 2003, 588p.

BAYLIS, J., (ed.), Strategy in the contemporary world, Oxford University Press, New York, 2007, 392p.

BRETHERTON, C., VOGLER, J., The European Union as a global Actor, Routledge, London, 2006, 316p.

COOLSAET, R., (ed.), Anarchie, orde en dominantie. Inleiding tot de Theorie van de Internationale Betrekkingen, Academia Press, Gent, 2006, 330p.

COOLSAET, R., Macht en waarden in de wereldpolitiek. Actuele vraagstukken in de internationale politiek. Editie 2008-2009, Academia Press, Gent, 2008, 337p.

EILSTRUP-SANGIOVANNI, M., (ed.), Debates on European Integration. A reader, Palgrave Macmillan, New York, 2006, 511 p.

ORBIE, J., (ed.), Europe's Global Role. External Policies of the European Union, Ashgate, Aldershot, 2008, 267p.

REMACLE, E., L'union européenne dans les relations internationales, PUB, Brussel, 2007, 158p.

SMITH, K., European Union Foreign Policy in a changing world, Polity Press, Cambridge, 2003, 290p.

7.3. Artikels.

BAILES, A., The European Security Strategy: An Evolutionary History, SIPRI Policy Paper No. 10, 2005, 36p., Stockholm, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/sip001/sip001.pdf>

BALDWIN, D., The concept of security, Review of International studies, n. 23, 1997, p. 5–26

BERENSKOETTER, F., Mapping the Mind Gap: A Comparison of US and European Security Strategies., Security Dialogue, Vol. 36, jaartal, p. 71-92

BIGO, D., European Homeland Security post March 11nd and transatlantic relations, ESF Working Paper No 17, 2004, 28p., geraadpleegd op 13 maart 2008, http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1164

BILDT, C., We have crossed the Rubicon – but where are we heading next, speech for Centre of European Reform, London, 17 november 2003, 6p., geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.cer.org.uk/articles/speech_bildt_17nov03.html

BIRO, D., Transatlantic relations: how useful is the mars-venus metaphor?, *Strategic Issues Review*, 2003, 31p.

BISCOP, S., *The European Security Strategy: Implementing a Distinctive Approach to Security*, *Sécurité & Stratégie*, Paper No. 82, 2004, 43 p.

BISCOP, S., *De Europese Veiligheidsstrategie twee jaar later. Eerste balans van een integratieproject*, 2006, 7p., geraadpleegd op 17 maart 2009,
<http://www.atlcom.nl/site/Publicaties/wp-content/2006%20nr%203%20Biscop.pdf>

BISCOP, S., COOLSAET, R., *The world is the stage – A global security strategy for the European union*, IRRI – KIIB, 2003, 19p.

BOOTH, K., *Security in Anarchy: Utopian Realism in Theory and Practice*, *International Affairs*, 67 (3), p. 527 - 545

BRIMMER, E., *Seeing blue: American visions of the European Union*, *Institute for Security Studies*, Chaillot Paper no. 105, 2007, 81p., geraadpleegd op 13 maart 2008,
<http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp105.pdf>

CEYHAN, A., *Analyser la sécurité : Dillon, Waever, Williams et les autres*, *Cultures et Conflits* 31-32, jaartal, geraadpleegd op 22 mei 2008, <http://www.conflits.org/index541.html>

COOPER, R., *The Post Modern State*, the Foreign Policy Centre, 2002, 5p., geraadpleegd op 17 maart 2009, <http://fpc.org.uk/articles/169>

COOPER, R., *Why we still need empires*, *The Guardian*, 7 april 2002, 3p., geraadpleegd op 10 maart 2009,
http://observer.guardian.co.uk/worldview/story/0,11581,680117,00.html#article_continue

DE VASCONCELOS, A., (ed.), *The European Security Strategy 2003-2008 Building on Common Interests*, *EU Institute for Security Studies*, ISS Report N° 5, 80p., geraadpleegd op 9 april 2009, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf

DUKE, S., *The European Security Strategy in a Comparative Framework*, *European Foreign Affairs Review*, 2004, vol. 9, 4, p. 459-481

EMERSON, M., Issues for Europe – Post 11 september, ESF working paper no. 8, 2001, 10p., geraadpleegd op 13 maart 2008, http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=109&

FERNANDEZ SOLA, N., A New European Security Strategy for 2009?, Real Instituto Elcano, 13 april 2009, geraadpleegd op 13 mei 2009, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Elcano_in/Zonas_in/ARI36-2009

GOURLAY, G., (ed.), Making multilateralism matter: the EU Security Strategy, European Security Review Nr. 18, 2003, 9p., geraadpleegd op 10 april 2009, <http://www.ciaonet.org/pbei-2/isis/vol18/vol18.pdf>

GNESOTTO, N., Note pour le haut representant, rapport van EUISS seminar over de Europese Veiligheidsstrategie, Rome, 23 september 2003, 5p., geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Rome.pdf

GNESOTTO, N., Strategie de securité de l'Union Européenne. Compte rendu du séminaire sur les objectifs stratégiques, Paris, 6-7 oktober 2003, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Paris.pdf

GNESOTTO, N., Strategie de securité de l'Union Européenne. Compte rendu du séminaire sur les moyens, Stockholm, 20 oktober 2003, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.iss.europa.eu/fileadmin/fichiers/pdf/seminars/ESS_seminar_reports/report-Stockholm.pdf

HALE, J., Assessing the value of security strategy reviews, Security & Defence Agenda Report, 16 februari 2009, 28 p., geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.securitydefenceagenda.org/Portals/7/2009/Publications/Report%20security%20strategy%20reviews.pdf>

HEISBOURG, F., 'The "European Security Strategy" is not a Security Strategy', in EVERTS, S. (ed.), A European Way of War, Centre for European Reform, Londen, 2004, p. 27-39.

HERZ, J., Idealist Internationalism and the Security Dilemma, World Politics, Vol. 2, No. 2, Johns Hopkins University Press, 1950, p. 157-180

HILL, C., Renationalizing or Regrouping? EU Foreign Policy Since 11 September 2001, *Journal of Common Market Studies* 42 (1), 2004, p.143–163

HILL, C., The European Security Strategy Reconsidered in FRANCK, C. en DUCHENNE, G., *L'action externe de l'Union Européenne. Rôle global, dimensions matérielles, aspects juridiques, valeurs*, Bruylant Academia, Louvain-la-neuve, 2008, p 117 – 129

HILL, C., Britain and the European Security Strategy, Fonet Working paper 6, geraadpleegd op 8 mei 2009, <http://www.fonet.info/documents/Working%20Paper%20no%206.pdf>

KENNEDY, C., The real trans-atlantic gap, *Foreign Policy* 133, 2002, p. 66-74

KRAUSE K. en WILLIAMS, M., Broadening the agenda of security studies: politics and methods, *Mershon International Studies Review*, vol. 40, 1996, p. 229-254

KRAUTHAMMER, C., The Unipolar Moment Revisited, Harvard, *The National Interest*, volume 70, p. 5 – 17, 2002

LANTIS, J., EU Strategic Culture and US Ambivalence, *Oxford Journal on Good Governance*, Vol. 2, No. 1, 2005, p. 55-60

LANTIS, J., Strategic culture : from Clausewitz to Constructivism, *Strategic Insights*, Volume IV, Issue 10, Oktober 2005, 16 p., geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2005/Oct/lantisOct05.asp>

MAC GINTY, R., How did peace become order?, *les cahiers de la paix et de la citoyenneté*, 1/2006, p. 25-31

MAKINS, C., Power and weakness or challenge and response?, geraadpleegd op 11 februari 2008, http://www.transnational.org/SAJT/features/2004/Makins_KaganThesis.html

MASALA, C., (ed.), *Security Strategies and their Implications for NATO's Strategic Concept*, Nato Defense College Occasional Paper nr. 9, Rome, 2005, geraadpleegd op 15 april 2009, http://www.ndc.nato.int/download/publications/op_09.pdf

MEARSHEIMER, J., Hans Morgenthau and the Iraq war: realism versus neo-conservatism, Open Democracy News Analysis, 2005, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.opendemocracy.net/democracy-americanpower/morgenthau_2522.jsp

MISSIROLI, A., Revisiting the European Security Strategy – beyond 2008, European Policy Centre, Policy Brief, April 2008, 4 p., geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.epc.eu/TEWN/pdf/835822279_Revisiting%20the%20ESS.pdf

NYE, J., Recovering American leadership, Survival, Volume 50, Issue 1, 2008, p. 55- 68

OVERHAUS, M., (ed.), The European Security Strategy. Paper Tiger or catalyst for joint action?, German Foreign Policy in Dialogue, Newsletter – Issue 14, Trier, Germany, 2004, 44 p., geraadpleegd op 10 maart 2009, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue14.pdf>

POSEN, B., ESDP and the structure of the world power, International Spectator, vol 1., 2004, 14 p., geraadpleegd op 1 juli 2008, <http://www.iai.it/pdf/articles/posen.pdf>

POSEN, B., European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?, Security Studies 15, No. 2, 2006, p. 149-186

PONSARD, L., (ed.), Security Strategies: NATO, The United States and The European Union, Nato Defense College Occasional Paper nr. 5, Rome, 2005, geraadpleegd op 16 april 2009, http://www.ndc.nato.int/download/publications/op_05.pdf

QUILLE, G., An Action plan for European Defence, Implementing the Security Strategy, a joint study, ISIS & CEMISS, Supplemento all'osservatorio strategico N°5, Rome, 2005, geraadpleegd op 10 april 2009, <http://www.ciaonet.org/wps/isi001/isi001.pdf>

ROCHE, J., Quelles politiques de sécurité pour l'après-guerre froide? Une approche réaliste de la sécurité à l'aube du XXIème siècle, Les Cahiers Raoul-Dandurand, 2001, 24p. geraadpleegd op 22 mei 2008, http://www.dandurand.uqam.ca/download/pdf/etudes/roche/politiques_de_securite.pdf

SCHOUTEN, P., Theory Talk #9: Robert Keohane on Institutions and the Need for Innovation in the Field', interviewreeks Theory Talks, 29 mei 2008, 6p., geraadpleegd op 10 mei 2009, <http://www.theory-talks.org/2008/05/theory-talk-9.html>

SECURITY SCHOLARS FOR A SENSIBLE FOREIGN POLICY, An Open Letter to the American People, 25 oktober 2004, geraadpleegd op 10 mei 2009, http://www.realisticforeignpolicy.org/archives/2004/10/security_schola.php

SHAPIRO, J., A New European Security Strategy?, Brookings Opinion Paper, Brookings Institute, 2 maart 2009, geraadpleegd op 18 mei 2009, http://www.brookings.edu/opinions/2009/spring_europe_shapiro.aspx

STRACHAN, H., Strategy and the limitation of war, Survival, Volume 50, Issue 1, 2008, p. 31- 54

TARRY, S., Deepening and Widening: An Analysis of Security Definitions in the 1990s, journal of military and strategic studies, Vol. 1 Issue 3, Calgary, 1999, 18p., geraadpleegd op 10 mei 2009, <http://www.jmss.org/1999/article3.html>

TASSINARI, F., Whole, free and integrated? A transatlantic perspective on the European Neighbourhood, CEPS Working Document no. 271, 2007, 28p., geraadpleegd op 13 maart 2008, http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1513&

TOFT, P., John J. Mearsheimer: an offensive realist between geopolitics and power, Journal of International Relations and Development, 2005, p. 381-408, geraadpleegd op 7 mei 2009, <http://www.palgrave-journals.com/jird/journal/v8/n4/full/1800065a.html>

TOJE, A., The 2003 European Unions Security Strategy: A Critical Appraisal, European Foreign Affairs Review 10, 2005, p. 117- 133

TULMETS, E., Can the Discourse on “Soft Power” help the EU to Bridge its Capability-Expectations Gap?, European Political Economy Review, No 7, 2007, p. 195-226

VALASEK, T., en BISCOP, S., The European Security Strategy in 2008: Review or Rehearsal?, Debate, SecurityCommunity.eu, 21 januari 2008, geraadpleegd op 18 mei 2009, <http://www.securitycommunity.eu/modules.php?name=News&file=article&sid=31>

VAN OUDENAREN, J., What is multilateral?, Policy Review, 2003, 11p. geraadpleegd op 22 mei 2008. <http://www.hoover.org/publications/policyreview/3449941.html>

VANDERVELDEN, T., Het VN-veiligheidsbeleid en de evolutie van de mondiale veiligheidsconstellatie, tekst van gastcollege 'Langetermijnontwikkelingen in de wereldpolitiek', 2007, 24 p.

WALT, S., The renaissance of security studies, *International Studies Quarterly*, vol. 35, nr. 2, 1991, p. 211-239

WEIDENFELD, W. en ZABOROWSKI, M., Asia's rise means we must re-think EU-US-relations, Institute for Security Studies, 2007, 3p.,
<http://www.iss.europa.eu/uploads/media/analy163.pdf>, 2007, geraadpleegd op 13 maart 2008

ZABOROWSKI, M., A strategy from Venus? Comment on the US National Security Strategy 2006, EU Institute for Security Studies, 2006, 2p.,
[http://www.iss.europa.eu/index.php?id=18&no_cache=1&tx_ttnews\[pointer\]=1&tx_ttnews\[tt_news\]=466&tx_ttnews\[backPid\]=131&cHash=a554127537](http://www.iss.europa.eu/index.php?id=18&no_cache=1&tx_ttnews[pointer]=1&tx_ttnews[tt_news]=466&tx_ttnews[backPid]=131&cHash=a554127537), 2007, geraadpleegd op 13 maart 2008

7.4. Boeken.

BERTELSMANN FOUNDATION (ed.), Enhancing the European Union as an International Security Actor. A Strategy for Action by the Venusberg group, Bertelsmann Foundation publishes, 2000, 80p.

BIGO, D., Troubler et inquiéter. Le discours du désordre mondial, L'Harmattan, Cultures et conflits, Parijs, 1996, <http://www.conflits.org/index872.html>, geraadpleegd op 2 juli 2008

BISCOP, S., The European Security Strategy : A global Agenda for positive power, Ashgate Publishing, 2005, 152 p.

BISCOP, S., (ed.), The EU and the European Security Strategy. Forging a global Europe, Routledge, London, 2008, 194 p.

BOOTH, K., Strategy and ethnocentrism, Croom Helm, London, 1979, 191 p.

- BRIMMER, E. (ed.), *The EU's search for a strategic role: ESDP and its implications for transatlantic relations*, Center for Transatlantic Relations, Washington DC, 2002, 187 p.
- BRZEZINSKI, Z., *The Grand Chessboard*, Basic Books, New York, 1997, 223p.
- BUZAN, B., *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-Cold War Area*, 2nd ed., New York, Harvester Wheatsheaf, 1991, 393 p.
- BUZAN, B., *Security – A New Framework for analysis*, Lynne Rienner Publishing, London, 1998, 239 p.
- CAMPBELL, D., *Writing security. United States Foreign Policy and the politics of Identity*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 305p.
- CLARK, W., *Moderne oorlogen winnen. Een analyse van de Amerikaanse geopolitiek*, Public Affairs, New York, 2003, 223p.
- COOLSAET, R., *De wereld na 11 september*, Academia Press, Gent, 2002, 77p.
- COOPER, R., *Oorlog en vrede in de 21ste eeuw. Europa en de nieuwe wereldorde*, Atlantic Books, Great Britain, 2003, 223p.
- COTTEY, A., *Security in the new Europe*, Palgrave MacMillan, Hampton and New York, 2007, 258 p.
- DELCOURT, B., *Théories de la sécurité*, PUB, Brussels, 2006, 134p.
- HAUSER, G. (ed.), *European Security in Transition*, Ashgate, Aldershot, 2006, 215 p.
- HUNTER, R., *The European Security and Defense Policy. NATO's companion or competition?*, RAND, Santa Monica, 2002, 179 p.
- KAGAN, R., *Balans van de macht. De kloof tussen Amerika en Europa*, Knopf, New York, 2003, 188 p.
- KAGAN, R., *De terugkeer van de geschiedenis*, Knopf, New York, 2008, 133p.

LEONARD, M., *Waarom Europa de 21ste eeuw zal domineren*, HarperCollins Publishers, London, 2005, 178p.

LUTTWAK, E., *Strategy: the logic of war and peace*, revised and enlarged edition, Harvard University Press, Cambridge, 2003, 308p.

MCSWEENEY, B., *Security, Identity and Interests. A sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, 258 p.

MEYER, C., *The quest for a strategic culture. Changing norms on security and defence in the European Union*, Palgrave MacMillan, Hampton and New York, 2006, 211 p.

MORGENTHAU, H., *Politics amongst Nations: The Struggle for Power and Peace*, Knopf, New York, 1948, 409 p.

NEUMANN, I. and WAEVER, O., (ed.), *The future of international relations. Masters in the making*, Routledge, London, 1997, 380 p.

REMACLE, E., *La guerre d'Irak. Prélude d'un nouvel ordre international?*, ULB Presse, 2004, 259 p.

SJURSEN, H. (ed.), *Civilian or Military Power? European Foreign Policy in Perspective*, Routledge, London and New York, 2007, 164 p.

WALTZ, K., *Theory of International Politics*, McGraw Hill, New York, 1979, 251 p.

WENDT, A., *Social theory of international politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, 429 p.

WOLFERS, A., *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1962, 308 p.

WOLFERS, A., "National Security" as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 4, december 1952, p. 481-502

7.5. Officiële documenten

BELGISCHE KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS, Jaarverslag 2003 over de werkzaamheden van de Europese Unie, DOC 51 1391/001, 2004, geraadpleegd op 10 mei 2009, <http://www.dekamer.be/doc/flwb/pdf/51/1391/51k1391001.pdf>

BUSH, G., Third State of the Union Adress, 11 september 1990, geraadpleegd op 13 december 2008,
http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2656&year=1991&month=01

DEFENSE INTELLIGENCE AGENCY, Strategic plan 2007-2012, US Department of Defense, Washington DC, 2006, geraadpleegd op 10 februari 2009,
http://www.dia.mil/thisisdia/2007-2012_DIA_Strategic_Plan_text.htm

EUROPESE COMMISSIE, The European Union and the United Nations: the choice of multilateralism, COM(2003) 526 final, 33p., Brussel, 10 september 2003, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://www.eu-un.europa.eu/documents/en/COM%202003-526%20EN%20FINAL%20PDF1.pdf>

EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Helsinki, 10–11 December 1999, geraadpleegd op 1 augustus 2008,
http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/europeancouncil/pdf/hel_nl.pdf

EUROPESE RAAD, Buitengewone bijeenkomst - Conclusies, Brussel, 21 september 2001, 5p., geraadpleegd op 1 augustus 2008,
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/nl/ec/concl-bxl.nl1.pdf

EUROPESE RAAD, Buitengewone Bijeenkomst – Conclusies, Brussel, 17 februari 2003, 3p., geraadpleegd op 11 mei 2009,
http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/nl/ec/74556.pdf

EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 12 december 2003, 31p., geraadpleegd op 1 augustus 2008,
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/nl/ec/79653.pdf

EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 14 december 2007, 26p., geraadpleegd op 1 mei 2009,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/97679.pdf

EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 12 december 2008, 23p., geraadpleegd op 15 april 2009,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/104701.pdf

EUROPESE RAAD, Conclusies van het voorzitterschap, Brussel, 20 maart 2009, 23p., geraadpleegd op 1 mei 2009,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/nl/ec/106819.pdf

EUROPESE RAAD, Joint Declaration on UN–EU Co-operation in Crisis Management, document 12730/03, 3p., Brussel, 19 Sep. 2003, geraadpleegd op 11 mei 2009,

<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/st12730.en03.pdf>

EUROPESE PARLEMENT, EU and NATO: Co-operation or competition? Briefing Paper, DG Relex, Brussels, 2006, geraadpleegd op 10 april 2009,

<http://www.ciaonet.org/wps/riia/0001546/0001546.pdf> (nog rechtstreeks bron voor zoeken!)

EUROPESE PARLEMENT, Resolutie over de EVS, (2004/2167(INI)), Geraadpleegd op 10 maart 2009,

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0133&language=NL>

EUROPESE PARLEMENT, Resolutie over de Europese Veiligheidsstrategie en het EVDB (2008/2202(INI)), geraadpleegd op 10 maart 2009,

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0075+0+DOC+XML+V0//NL>

NATIONAL SECURITY COUNCIL, The National Security Strategy of the United States of America, 35p., September 2002, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>

NATIONAL SECURITY COUNCIL, The National Security Strategy of the United States of America, March 2006, geraadpleegd op 10 februari 2009, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>

ROOSEVELT, F., The Four Freedoms Speech, Januari 1941, geraadpleegd op 12 april 2009, <http://otis.rooseveltinstitution.org/publicawareness/fourfreedoms>

SOLANA, J., EU-NATO: the framework for permanent relations and berlin plus, geraadpleegd op 30 april 2009, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/03-11-11%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf>

STUDY GROUP ON EUROPE'S SECURITY CAPABILITIES, A Human Security Doctrine for Europe, 15 september 2004, 26p., geraadpleegd op 1 mei 2009, http://ue.eu.int/uedocs/cms_data/docs/pressdata/solana/040915CapBar.pdf

UNESCO, Promoting Human Security, 2004, 131p., geraadpleegd op 7 mei 2009, <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001388/138892e.pdf>

UN SECRETARY GENERAL, In larger freedom: towards development, security and human rights for all, 21 maart 2005, 62p., geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf?OpenElement>

UN SECRETARY GENERAL'S HIGH LEVEL PANEL ON THREATS, CHALLENGES AND CHANGE, A more secure world: our shared responsibility, 2 december 2004, 99p., geraadpleegd op 5 augustus 2008, <http://www.un.org/secureworld/report.pdf>

7.6. Pers

BBC NEWS, Bush declares Victory in Iraq, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2989459.stm

CNN, Transcript, 28 december 2008, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0812/28/fzgps.01.html>

LUTTWAK, E., President apostate?, NY Times Op-Ed, 12 mei 2008, geraadpleegd op 14 mei 2009, <http://www.nytimes.com/2008/05/12/opinion/12luttwak.html>

PEW RESEARCH CENTER, Pew Global Attitudes Report, 17 april 2002, geraadpleegd op 15 mei 2009, <http://pewglobal.org/reports/display.php?PageID=454>

PIRYNS, P., Godzij dank is er ook AIDS in het Westen, interview met Peter Piot, Knack nr. 51, 17 december 2008, p. 18.

VREDE VZW, de Europese Veiligheidsstrategie in handen van Europese Neocon, persbericht, 2003, geraadpleegd op 10 maart 2009, http://www.vrede.be/standpunten_view.php?id=136

ZAKARIA, F., Obama, foreign policy realist, Washington Post, 21 juli 2008, geraadpleegd op 14 mei 2009, http://newsweek.washingtonpost.com/postglobal/fareed_zakaria/2008/07/obama_foreign_policy_realist.html

7.7. Biografische gegevens.

BAILES, A., CV, website SIPRI, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.sipri.org/archive/ab/esdp/copy_of_Direct.html/view?searchterm=bailes

BISCOP, S., CV, website Egmont Institute, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://www.egmontinstitute.be/research/biscop.html>

COOPER, R., CV, website Europees Parlement, geraadpleegd op 11 mei 2009, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/cvcooper_/cvcooper_en.pdf

DUFOURCQ, J., CV, website Nato Defense College, geraadpleegd op 14 mei 2009, http://www.ndc.nato.int/download/carb_en.pdf

HILL, C., CV, website Cambridge, geraadpleegd op 11 mei 2009, <http://www.intstudies.cam.ac.uk/staff/hill-christophera.html>

SOLANA, J., CV, website van de Raad van de Europese Unie, geraadpleegd op 10 mei 2009, <http://ue.eu.int/App/Solana/cv.aspx?id=246&lang=NL>

7. 8. Lessen

BISCOP, S., The European Security Strategy, CFSP, UGent, 9 oktober 2008

COGEN, M., CFSP, UGent, 4 oktober 2007

ZIELONKA, J., Europe as an empire, gastles voor het vak European Enlargement and Neighbourhood Policy, UGent, 30 oktober 2008

8. Bijlagen:

8.1. De Europese Veiligheidsstrategie: Eerste versie

8.2. De Europese Veiligheidsstrategie: Definitieve versie

8.3. Rapport van de toepassing van de EVS
